

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН У СВІТОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ПРОСТІР

**Матеріали XI Міжнародної
науково-практичної конференції**

13 грудня 2024 року

Київ 2024

УДК 339.922 (063)

Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 13 грудня 2024 р. / За заг. ред. д.е.н., професора Калініної С.П. — Київ: МДУ, 2024. — 132 с.

Конференція присвячена проблемам активізації процесу інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір. В роботі конференції приймають участь науковці, викладачі, фахівці-практики, здобувачі вищої освіти.

Основні напрями роботи конференції:

- Безпекова складова соціально-економічного розвитку країн світу;
- Розвиток інтеграційних процесів в умовах військово-політичного конфлікту;
- Розвиток міжнародних фінансово-кредитних та валютних відносин в умовах глобалізації;
- Інноваційно-інвестиційна діяльність країн світу;
- Забезпечення конкурентоспроможності національних економік;
- Проблеми забезпечення сталого розвитку;
- Особливості повоєнного відновлення економіки України.

Організаційний комітет конференції ставить перед собою такі задачі:

1. Обмін практичними і теоретичними напрацюваннями учасників конференції у сфері вивчення особливостей інтеграції країн у систему світогосподарських зв'язків;
2. Розробка напрямів розвитку міжнародних економічних відносин країн світу.

© Автори текстів, 2024 р.
© МДУ, 2024 р.

СПІВОРГАНІЗАТОРИ ТА ПАРТНЕРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
УНІВЕРСИТЕТ ВІТОВТА ВЕЛИКОГО (ЛИТОВСЬКА РЕСПУБЛІКА)
КОМРАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)
ПОЗНАНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Маріупольський
університет

VYTAUTAS
MAGNUS
UNIVERSITY
MCMXXII

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

XI Міжнародну науково-практичну конференцію проведено в рамках Проєкту Open4UA «Відкрита наука для системи вищої освіти України», метою якого є сприяння зростанню знанневої економіки України для післявоєнного відновлення шляхом реформування системи вищої освіти та надання пріоритету відкритій науці на різних рівнях, від національного до індивідуального.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ

БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ

Калініна С.П.	Трудоресурсне забезпечення повоєнного відновлення економіки України	7
Марена Т.В., Мітько В.М.	Економічна безпека регіонального розвитку у системі стратегічних пріоритетів держави.....	11
Митрощенко В.С.	Науково-теоретичні підходи до структуризації фінансової безпеки національної економіки.....	13
Муравський С.О.	Цифрова трансформація та її вплив на економічну безпеку підприємства.....	15
Петрик І.В., Сердюк С.А.	Екологічна безпека країн: методичний підхід до оцінки	18
Юдічева О.П.	Продовольча безпека: багатовимірність у сучасному світі.....	20

СЕКЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Бочевська М.Є.	Застосування моделі кругової економіки для мінімізації природоексплуатаційного навантаження.....	22
Ланська С.П.	Щодо оцінки цифрової зайнятості населення у платформній економіці.....	25
Микитенко В.В., Чупріна М.О.	Типовий комплекс механізмів реалізації гібридного сценарію реконструктивного відновлення макрорегіональних зон України.....	27
Прушківська Е.В.	Роль соціального бізнесу у інклюзії ветеранів в національну економіку.....	31
Чкан О.В., Лазнева І.О.	Соціальний бізнес у країнах ЄС та механізми інклюзивної підтримки територіальних громад.....	34

СЕКЦІЯ

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН СВІТУ

Бондар-Підгурська О.В., Клочко О.А., Карась В.В.	Управління інноваціями в логістичній діяльності підприємства як основа його стратегічної ефективності в умовах змін.....	39
Гончарук О.О.	Оцінка включення України до міжнародних інвестиційних процесів.....	43
Калінін В.В.	До питання про важелі транснаціоналізації економічної діяльності: трудоресурсний аспект.....	48
Пересічний О.Є.	Інвестиційні стратегії ТНК в умовах трансформації глобальних ланцюгів створення вартості.....	50

СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО
КОНФЛІКТУ

Вінницька Є.П.	Current state and prospects of foreign economic cooperation between Ukraine and Lithuania.....	55
Воскобойник В.В., Остропольський О.Р.	Глобалізаційні прояви трансформації міжнародного ринку праці.....	58
Дерев'яно А.С.	Вплив глобалізації на економіку України.....	62
Козлов Г.Г.	Місце України в європейському регіональному безпековому комплексі.....	64
Козак В.Р.	Аналіз новітніх тенденцій розвитку міжнародної торгівлі.....	68
Лень С.В.	Математичні методи аналізу та моделювання міжнародних торговельних відносин.....	71
Сипливий Р.В.	Дослідження соціальних асиметрій глобального економічного розвитку.....	73
Ткаченко О.Г.	Міжнародна торгівля і економічна інтеграція як фактори розвитку економіки країни.....	77
Шастун В.Е., Балабанова Н.В.	Сучасний стан та перспективи вирішення міжнародних торговельних суперечок.....	79

СЕКЦІЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Бабко Н.М.	Стратегія забезпечення конкурентоспроможності національної економіки через розвиток готельно-ресторанного бізнесу.....	84
Беззубченко В.О.	Системний аналіз стійкості глобальних ланцюгів постачання в умовах геополітичної нестабільності та економічних санкцій...	86
Воскобойник Д.В.	Про підходи щодо вимірювання цифрової зайнятості.....	88
Єгорова Д.Д.	Issues s of corporate income tax collecting in Ukraine.....	92
Мінаков О.В.	Оцінка готовності підприємств до інтеграції штучного інтелекту в управлінні людськими ресурсами.....	96
Мітюшкіна Х.С.	Диспропорції регіонального економічного розвитку України...	100
Подунай В.В.	Сучасні трансформації структури зайнятості в умовах глобалізації.....	102
Прушківський В.Г., С'єдіна Д.А.	Вплив індустрії 4.0 на трансформацію міжнародного бізнесу...	106
Трофанюк Р.І.	Необхідність податкового регулювання споживання дорогоцінних і вартісних товарів в Україні, як інструмент розвитку міжкультурних комунікацій в контексті підтримки міжнародного іміджу держави.....	108
Шукуров А.	Оцінка конкурентних переваг українських товарів на міжнародних товарних ринках.....	112

СЕКЦІЯ
ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Алілі Р.А.	Роль міжнародної торгівлі у повоєнній відбудові України.....	116
Беззубченко О.А., Дмитрієв В.Є	Проблеми та перспективи ікт-сектору у воєнний період.....	119
Мітюшкіна Х.С., Мітюшкіна З.П.	Проблеми економічного розвитку України.....	123
Уханова І.О., Гуріна А.Ю.	Формування інвестиційного клімату України в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення економіки.....	125
Добровольська С.В.	Маркетинг воєнного часу: як змінилася поведінка споживачів..	130

**СЕКЦІЯ
БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
КРАЇН СВІТУ**

КАЛІНІНА С. П.,
доктор економічних наук, професор,
декан економіко-правового факультету,
Маріупольський державний університет

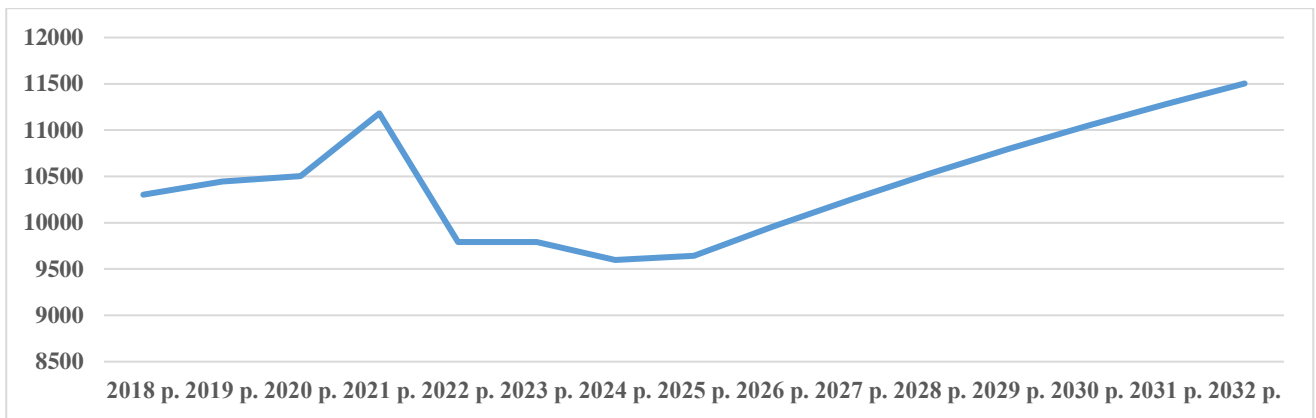
**ТРУДОРЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Одним з найважливіших завдань економічного розвитку України є забезпечення стійкості трудоворесурсного забезпечення як передумови рівноправного входження до системи міжнародного поділу праці. На сучасному етапі дане завдання для країни ускладнюється подіями воєнного часу, що на перший план виводить завдання збереження людського капіталу.

Ситуація повномасштабного вторгнення в Україну руйнівним чином вплинула на всі аспекти функціонування держави:

- на економіку країни – обсяг виробництва скоротився майже на третину;
- на трудоворесурсну ситуацію в країні – за кордон виїхало більше 8 млн. українських біженців, третина з них – віком до 35 років;
- на величину людського капіталу – зростання кількості українських студентів за кордоном і їх прагнення залишитись в країнах навчання збільшує відтік кадрів, що матиме серйозні довгострокові наслідки для держави.

На сьогодні в Україні більше 20% населення є старшим за 60 років, очікується, що чисельність робочої сили, яка характеризується низьким рівнем залученості до ринку праці, зменшиться більше ніж на 30% до 2050 р. [1, с. 3] Відповідно, як нагальне постає завдання оцінки стану трудоворесурсного забезпечення України відповідно до цілей економічного розвитку, визначених Урядом до 2032 р. В даному контексті ключове припущення сценарних прогнозів, здійснених *Міжнародною організацією праці (МОП)* щодо України (базовий сценарій) полягає в тому, що продуктивність праці в країні у 2032 р. відновиться до рівня 2021 р. [2] При цьому передбачається, що зростання значення показника впродовж 2022-2032 рр. відбуватиметься лінійно (рис. 1), а в розрізі секторів зберезуться тенденції, які спостерігались у попередні періоди (2016-2022рр.).

* 2022-2032 рр. – прогноз

Рис. 1. Динаміка продуктивності праці в Україні, 2018-2032 рр., дол. США/працівника [2, с. 7]

Виходячи з довоєнних значень рівня продуктивності праці, українська економіка потребуватиме додатково 8.5 млн. працівників, що більше на 67% у порівнянні з показником 2022 р. і на 37% – порівняно з 2021р. Біля 60% додаткової чисельності працівників припадатиме на сферу послуг, 27,4% – на промисловість, 12,6% – на сільське господарство [2, с. 8].

Припускаючи, що розподіл зайнятих за рівнем освіти у кожному із секторів в 2032 р. є тотожним розподілу 2021 р. (табл. 1), для досягнення цільового показника ВВП, встановленого Урядом України, необхідно буде залучити 4,73 млн. працівників з вищою освітою, 2,27 млн. – із середньою і 1,58 млн. з базовим рівнем освіти [2, с. 10].

Таблиця 1

Розподіл чисельності зайнятих за секторами та рівнем освіти в Україні, 2022р., 2032 рр., тис. осіб [1, с. 10]

Вид економічної діяльності	2022 р.					Необхідна додаткова чисельність зайнятих для досягнення поставленої цілі, 2032 р.				
	Усі рівні	Базовий	Середній	Вищий	Професійна освіта	Усі рівні	Базовий	Середній	Вищий	Професійна освіта
Загалом	12843	2361	3398	7084	3398	8577	1577	2269	4731	2269
А – сільське, лісове та рибне господарство	1939	773	704	462	704	1077	420	362	295	362
В – гірничодобувна промисловість і розробка кар'єрів	251	35	96	120	96	151	21	56	80	56
С – обробна промисловість	1620	283	602	734	602	1221	204	427	590	427
Д – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	316	28	95	193	95	147	12	40	95	40
Е – водопостачання; системи каналізації, видалення відходів і заходи з відновлення навколишнього середовища	118	18	39	61	39	70	10	21	38	21
Ф – будівництво	689	181	303	205	303	757	194	318	244	318

G – оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2066	404	522	1140	522	1857	350	431	1076	431
H – транспорт і складське господарство	935	166	346	423	346	629	107	218	304	218
I – розміщення і громадське харчування	222	42	92	87	92	250	46	100	104	100
J – інформація і зв'язок	222	42	92	87	92	250	46	100	104	100
K – фінансова і страхова діяльність	190	5	9	176	9	110	2	2	106	2
L – операції з нерухомим майном	47	7	11	29	11	40	5	9	26	9
M – професійна, наукова і науково-технічна діяльність	244	9	11	225	11	192	5	5	182	5
N – діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	221	47	63	111	63	161	33	42	86	42
O – державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування	1083	73	118	891	118	328	18	23	287	23
P – освіта	1356	130	167	1059	167	629	54	59	516	59
Q – охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	948	110	111	727	111	478	51	42	384	42
R – мистецтво, розваги та відпочинок	143	16	17	110	17	90	9	9	72	9
S – інші види діяльності у сфері послуг	179	22	74	83	74	255	30	102	124	102

Досягнення прогнозованої чисельності зайнятих, передбаченої у базовому сценарії, потребуватиме, по-перше, істотного збільшення населення працездатного віку в Україні, чисельність якого значно скоротилася через виїзд біженців, по-друге – збільшення рівня виходу населення працездатного віку на ринок праці. Водночас, відповідно до результатів дослідження *Віденського інституту міжнародних економічних досліджень (WIIW)* [3], чисельність населення в країні не повернеться до довоєнного рівня навіть у 2040 р., причому найбільші показники скорочення будуть спостерігатись щодо населення працездатного віку, що сформує значний дефіцит робочої сили і стане викликом для поствоєнного відновлення держави.

На додаток до низхідних демографічних тенденцій (низька народжуваність та високі показники смертності), в країні спостерігається складна міграційна ситуація: соціальні та безпекові чинники стимулюють відтік населення з країни, а збільшення перспектив працевлаштування за кордоном на фоні глобального трудових ресурсного дефіциту, як свідчать результати дослідження в рамках проекту «*Візія – 2033*» [4], зумовлює довгостроковий характер зовнішньої міграції. Враховуючи, що серед українських трудових мігрантів бажання повернутись в

країну висловлюють лише близько 25% [5, с.2], питання трудовересурсного забезпечення поствоєнного розвитку країни буде загострюватись.

Таким чином, внаслідок проблем трудовересурсного забезпечення національної економіки через нестачу людських ресурсів, слід опрацьовувати питання розвитку шляхів врегульованої імміграції відповідно до потреб ринку праці. В країні необхідно створити базу для забезпечення контрольованого процесу залучення іноземної робочої сили відповідно до норм та стандартів міжнародного права.

Загалом Україні потрібна комплексна міграційна стратегія, яка має враховувати наслідки змін як чисельності, так і структури населення, зміну співвідношення працездатних і непрацездатних осіб, вплив обсягів міграційних переміщень (як наявних, так і потенційних) тощо на перспективи економічного зростання держави.

Список використаних джерел:

1. Демографічні процеси. Аналітична довідка ООН.
https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-11/UN%20Policy%20Paper%20on%20Population%20Dynamics_FINAL%20UKR.pdf
2. Перспективи досягнення показників ВВП України на 2032 рік у контексті ринку праці
<https://drive.google.com/file/d/1k8KeMJvdKiG8jIIQH6iicXye24qhZPTN/view>
3. Tverdostup M. The Demographic Challenges to Ukraine's Economic Reconstruction. *WIIW. Policy Notes and Reports 71. JULY 2023.*
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/278561/1/1853469009.pdf>
4. Аналіз міграційної політики країн: орієнтири для України. Проєкт «Візія – 2033: «Збереження і розвиток трудових ресурсів України в найближче десятиліття». Київ. 2024. 157 с. <https://ampua.org/wp-content/uploads/2024/02/Analiz-migraciyanoi-politiki-derzhav-orientiri-dlya-Ukraini.pdf>
5. Міграція до та з України. Аналітична довідка ООН.
https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-03/UN%20Policy%20Paper%20on%20In-Out%20Migration_FINAL%20COR%20UKR.pdf

МАРЕНА Т. В.,

кандидат економічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Маріупольський державний університет

МІТЬКО В. М.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВИ

Емпіричний досвід формування систем економічної безпеки у провідних країн світу свідчить про те, що ефективна система державного планування економічної безпеки має включати документи стратегічного характеру, які розробляються на далекоглядну перспективу [1]. Ця вимога є релевантною не тільки для національної економічної безпеки, але й у повній мірі стосується економічної безпеки регіонального розвитку. Повномасштабна війна та її наслідки для національної та регіональної економіки ще більше загострюють проблему нерівномірності регіонального розвитку. Це актуалізує питання забезпечення економічної безпеки регіонів України та вироблення стратегічного бачення відповідних процесів. Для визначення ступеня врахування пріоритетів економічної безпеки регіонів у стратегічних документах України досліджено як безпекові стратегії, так і стратегії регіонального розвитку.

Аналіз змісту стратегічних документів у сфері економічної безпеки демонструє, що питання економічної безпеки регіонів висвітлено досить поверхнево. Зокрема, безсумнівним досягненням у сфері стратегічного планування економічної безпеки стало прийняття Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [4]. Цей документ став першою функціональною безпековою стратегією, яка сконцентрувалася саме на економічній компоненті національної безпеки. Перевагою цієї стратегії порівняно із попередніми документами програмно-стратегічного характеру (у них аспекти економічної безпеки були представлені дуже коротко, узагальнено та описово) стало обґрунтування стратегічного курсу у сфері економічної безпеки на основі попереднього визначення загального рівня економічної безпеки та окремих її складових (фінансової, виробничої, зовнішньоекономічної, інвестиційно-інноваційної, макроекономічної). При цьому представлені оцінки рівня економічної безпеки базуються на розрахунках на основі офіційно затвердженої методики (відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України) [3].

Водночас, пріоритети економічної безпеки регіонального розвитку у Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року прямо майже не представлені. Лише серед завдань у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки

(п. 21.4) зазначено «впровадження інструментів державної регіональної політики, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості регіонів» [4].

Що стосується базового стратегічного документу у сфері національної безпеки як такої, то Стратегія національної безпеки України, оминаючи увагою питання забезпечення безпеки регіонів держави, натомість приділяє увагу питанням мегарегіональної безпеки. Так, у Стратегії зазначається, що «з метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме: стратегічне партнерство з Азербайджанською Республікою, Грузією, Литовською Республікою, Республікою Польща, Турецькою Республікою; партнерські відносини з іншими державами Балтії та державами Північної Європи, а також тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи; практичну взаємодію з державами – членами НАТО у гарантуванні безпеки у Чорноморському басейні» (п. 36) [5].

У свою чергу, у програмно-стратегічних документах з питань розвитку регіонів безпекові питання представлені більш розгорнуто. Зокрема, у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки проголошується, що «державна регіональна політика до 2027 року ґрунтується на врахуванні під час стратегічного планування ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, безпекове середовище, економіку та навколишнє природне середовище» [2]. Також зазначається, що «реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року здійснюватиметься на основі комплексного територіально-орієнтованого підходу, який передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є регіони та територіальні громади, які характеризуються специфічним набором соціальних, просторових, безпекових, екологічних та економічних особливостей» [2]. При цьому стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року визначено посилення соціально-гуманітарної, економічної, просторової згуртованості України, підвищення рівня безпеки і добробуту громадян. Разом із тим, безпека у цьому документі трактується не у суто економічному вимірі, а радше у більш широкому розумінні.

Отже, наразі пріоритети економічної безпеки регіонів у чинних стратегічних документах України представлені достатньо фрагментарно. З одного боку, відсутність прямих відсилок до питань регіональної безпеки у Стратегії економічної безпеки України є досить логічною з урахуванням того, що економічні системи регіонів є невід'ємними компонентами національної економіки, і завдання забезпечення економічної безпеки держави безпосередньо поширюються і на рівень регіональної безпеки. З іншого боку, зростання незалежності регіонів, специфіка економічного розвитку кожного з них вимагають більш чітких акцентів на питаннях регіональної економічної безпеки у відповідних стратегічних документах держави.

Список використаних джерел:

1. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика: Частина 1. Монографія / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак,

Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Добровольська та ін. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.

2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>

МИТРОЩЕНКО В. С.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРИЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Фінансова безпека є багатоаспектною та багатозначною економічною категорією, що обумовлено як різноманітністю її суб'єктів і рівнів формування, так і складністю побудови, системністю та наявністю у її композиції взаємопов'язаних структурних елементів.

У вітчизняних наукових дослідженнях та практиці забезпечення фінансової безпеки держави сформовано достатньо однозначний підхід до структурування фінансової безпеки національної економіки, який закріплено нормативно. Так, Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України серед складових елементів фінансової безпеки держави виділяють: банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового сектору (у складі безпеки страхового та фондового ринків), боргову, бюджетну, валютну, грошово-кредитну безпеку [5]. Водночас, зважаючи на фінансовий характер окремих показників (зокрема, відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП; відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію

нерухомості, до ВВП), за допомогою яких зазначені Методичні рекомендації пропонують оцінювати інвестиційно-інноваційну безпеку (як окрему складову економічної безпеки держави), у структурі фінансової безпеки можна виділяти й інвестиційну складову.

З точки зору рівнів формування фінансова безпека охоплює як складові мікрорівня (фінансова безпека окремої особи, домогосподарств та суб'єктів господарювання – підприємств, установ, організацій), так і елементи макрорівня (фінансова безпека держави) [1, 4]. Фінансова безпека всіх зазначених суб'єктів, перш за все, визначається станом організації системи забезпечення фінансової безпеки на рівні держави. Водночас, головною метою та кінцевим індикатором заходів із забезпечення фінансової безпеки виступає високий рівень фінансової безпеки особистості.

Останнім часом відбувається підвищення рівня економічної самостійності окремих територій (регіонів), вони усе більше перетворюються на повноцінних суб'єктів економічних відносин, і відповідно забезпечення їх економічної, у тому числі фінансової безпеки стає об'єктивною умовою забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. З урахуванням цього у якості складників фінансової безпеки національної економіки почали виокремлювати й фінансову безпеку територій (регіонів), яка віддзеркалює рівень фінансової незалежності та фінансової стійкості регіону.

Нарешті, усі більше зростання відкритості національної фінансової системи до дії зовнішніх чинників під впливом глобальних трансформацій, усе тісніші її зв'язки із фінансовими системами інших країн призвели до того, що фінансова безпека вже не є суто внутрішнім станом національної економіки. З огляду на це, доцільним є структурування фінансової безпеки національної економіки та внутрішню та зовнішню безпеку.

Стан внутрішньої складової фінансової безпеки визначається особливостями формування державного бюджету, організації грошово-кредитного обігу, співвідношенням грошей у легальному полі та у тіньовій економіці, захищеністю суб'єктів господарювання від загроз, стабільністю їх фінансового стану і рівнем забезпечення потреб у фінансових ресурсах тощо. Зовнішня складова фінансової безпеки, у першу чергу, демонструє рівень фінансової незалежності й фінансового суверенітету держави та означає фінансову невразливість суб'єктів національної економіки до потрясінь на світовому ринку [2]. Можливості забезпечення зовнішньої фінансової безпеки великою мірою залежать як від стану відносин держави із зовнішніми контрагентами (іншими державами, міжнародними інституціями), так і від її залученості у діяльність міждержавних безпекових структур (зокрема, регіональних фінансових ініціатив).

Формуючи разом категорію фінансової безпеки держави, зазначені складові є взаємодоповнюючими і взаємозалежними та у сукупності визначають загальний рівень фінансової безпеки національної економіки. Разом із тим, кожен складник фінансової безпеки може виступати й відносно самостійною і самодостатньою економічною категорією та окремим об'єктом державної

політики, маючи власні специфічні ризики та загрози, індикатори вимірювання, нормативні (порогові) значення та інструменти забезпечення.

Необхідність виокремлення складових фінансової безпеки обумовлено як подальшим врахуванням її структурних елементів при визначенні індикаторів безпеки і розрахунку інтегральних індексів фінансової безпеки [3], так і доцільністю декомпозиції цілей забезпечення фінансової безпеки (їх розкладання на цілі нижчого рівня із досягнення бажаного рівня окремих елементів фінансової безпеки). При цьому врахування усіх або окремих елементів фінансової безпеки національної економіки при оцінці загального її рівня визначається потребами та цілями конкретного дослідження (моніторингу) стану фінансової безпеки.

Список використаних джерел:

1. Будник Л., Ронська О., Лісецька Л. Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану. *Галицький економічний вісник*. Т.: ТНТУ, 2022. Том 77. № 4. С. 138–147. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/77/1100.pdf>
2. Головач М.Ю. Фінансова безпека ринку цінних паперів у системі фінансової безпеки держави. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 3 (42). С. 10-17.
3. Захарова О.В., Марена Т.В., Побережна А.О. Фінансові індикатори безпекового розвитку країн. *The actual problems of regional economy development*. 2024. Вип.20, Т.1. С.74-89
4. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

МУРАВСЬКИЙ С. О.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Економіка»,

Маріупольський державний університет

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Вплив цифрової трансформації на економічну безпеку підприємств є надзвичайно актуальною темою у сучасних умовах, оскільки технологічний прогрес продовжує змінювати наш світ із безпрецедентною швидкістю. Сучасні підприємства повинні адаптуватися до швидких та радикальних змін, які викликані цифровою трансформацією економіки, щоб залишатися конкурентоспроможними та забезпечувати свою стійкість.

Інтеграція цифрових технологій у всі аспекти діяльності підприємства змінює операційні моделі, конкурентну динаміку на ринку, виробничі, інноваційні та інші ключові процеси. За даними нещодавнього звіту Міжнародного валютного фонду (МВФ) про глобальну фінансову стабільність, цифровізація стає критично важливою для підтримання ринкової позиції та конкурентоспроможності підприємств [5, с.27]. Цифрова трансформація включає впровадження таких технологій, як автоматизація, штучний інтелект, хмарні обчислення, Інтернет речей (Internet of Things, IoT), аналітика великих даних та інші. Ці технології дозволяють підприємствам оптимізувати процеси, підвищувати ефективність, покращувати можливості прийняття рішень та адаптуватися до мінливих очікувань споживачів. Це робить цифрову трансформацію не просто технологічним оновленням, а стратегічною необхідністю для сучасного бізнесу [1, с.245; 2 с.90].

Цифрова трансформація відіграє складну роль у впливі на економічну безпеку, створюючи як значні переваги, так і нові ризики та вразливості. Економічна безпека підприємства охоплює захист його фінансової стабільності, операційної безперервності та ринкової конкурентоспроможності від різноманітних загроз. У контексті цифрової трансформації концепція економічної безпеки набуває нового значення та вимагає переосмислення. З одного боку, цифрові технології дозволяють здійснювати проактивне управління ризиками, обробку даних у майже реальному часі та покращений нагляд за процесами. Це дає підприємствам можливість швидше реагувати на ринкові коливання та кризові події, підвищуючи їхню стійкість. Наприклад, аналітика великих даних дозволяє виявляти тенденції та прогнозувати потенційні загрози та ризики, використання штучного інтелекту може значно підвищити точність прогнозування ринкових тенденцій, а хмарні технології забезпечують гнучкість та масштабованість операцій [1 с.240; 5 с.27]. З іншого боку, цифровізація відкриває шляхи для нових загроз, таких як кібератаки, витоки даних, технологічні збої, проблеми з дотриманням нормативних вимог та операційна залежність від цифрової інфраструктури. За даними IBM (2024), середня вартість витоку даних досягла 4,88 мільйона доларів, а 70% організацій зазнали значних порушень у роботі через такі інциденти. І ці показники зростають рік до року [3, с.4-20]. Згідно зі згаданим вище звітом МВФ про глобальну фінансову стабільність, ризики цифровізації стають все більш критичними для фінансової та економічної стабільності компаній та цілих галузей. Основними факторами є зростання кількості кіберінцидентів, лише у фінансовому секторі медіанне значення прямого збитку за 4 роки зросло майже в 10 разів. Враховуючи тренд такі інциденти можуть призвести до втрат, що становитимуть до 0,3% ВВП у найбільш постраждалих країнах в залежності від масштабу інцидентів. Також очікується, що глобальні втрати від кіберінцидентів тільки у фінансовій сфері можуть перевищити 10 млрд доларів у найближчі три роки, якщо не будуть вжиті належні заходи з управління ризиками [4, с.77-80]. Це свідчить про те, що перетин цифровізації з економічною безпекою підприємств характеризується

необхідністю пошуку балансу між можливостями для підвищення стабільності та необхідністю створення нових захисних механізмів.

Фінансові витрати на цифрову трансформацію також можуть бути значними, особливо для малих і середніх підприємств. Високі витрати на придбання нових технологічних рішень, навчання персоналу та підтримку систем створюють тиск на ресурси підприємства. Ці фінансові навантаження посилюються ринковими невизначеностями, що вимагає від бізнесу обережного балансування між інвестиціями в цифровізацію та підтримкою економічної стабільності. Існує також «цифровий розрив» між великими корпораціями та малими і середніми підприємствами. Останні часто стикаються з обмеженнями у фінансових ресурсах, технічній експертизі та доступі до цифрової інфраструктури, що призводить до посилення економічних диспропорцій [6, с.62-64].

Багато вітчизняних та зарубіжних науковців досліджують вплив цифрової трансформації на економічну безпеку. Однак, попри значну кількість досліджень, залишаються прогалини, які потребують уваги. Необхідно глибше дослідити вплив цифровізації на діяльність підприємств та розробити стратегії для мінімізації пов'язаних системних ризиків. Ці стратегії можуть включати:

- **Інвестиції в кібербезпеку:** Розробка надійних систем захисту від кіберзагроз та регулярне оновлення безпекових протоколів[3, с.36; 4, с.77].
- **Розвиток цифрових компетенцій:** Навчання персоналу навичкам роботи з новими технологіями та підвищення загальної цифрової грамотності організації [3, с.23].
- **Адаптивне управління:** Впровадження гнучких методологій управління, які дозволяють швидко реагувати на зміни в цифровому середовищі [1, с.240].
- **Інтеграція систем управління ризиками:** Об'єднання традиційних підходів до управління ризиками з новими цифровими інструментами для створення комплексних систем захисту [2, с.91].

Підсумовуючи, цифрова трансформація є незворотним процесом, який визначає майбутнє бізнесу. Вона приносить значні можливості для зростання та розвитку, але також вимагає зосередженого підходу до управління супутніми ризиками. Розуміння впливу цифровізації на економічну безпеку є критично важливим для розробки політик та стратегій, які сприяють сталому та стійкому розвитку бізнесу та національній економічній стабільності. Ці тези підкреслюють необхідність подальшого вивчення цієї теми, оскільки цифрові технології продовжують еволюціонувати, створюючи нові можливості та виклики для підприємств у глобальній економіці. Ті організації, які зможуть ефективно використовувати переваги цифрових технологій, одночасно мінімізуючи пов'язані з ними ризики, будуть найкраще підготовлені до викликів та можливостей цифрової епохи.

Список використаних джерел:

1.Cherep A., Dashko I., Ohrenych Y. Theoretical and Methodological Bases of Formation of the Concept of Ensuring Socio-Economic Security of Enterprises in the

Context of Digitalisation of Business Processes. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10, no. 1. P. 237–246. DOI: 10.30525/2256-0742/2024-10-1-237-246.

2.Harahulia A., Suslov V., Horovoy O. Management of Economic Security of Enterprises in the Context of Digital Transformation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9, no. 5. P. 87–93. DOI: 10.30525/2256-0742/2023-9-5-87-93.

3.International Business Machines (IBM) and Ponemon Institute. Cost of a Data Breach Report. 2024. 46 p. URL: <https://www.ibm.com/reports/data-breach> (дата звернення: 11.11.2024)

4.International Monetary Fund. Global Financial Stability Report by IMF. 2024. 104 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2024/10/22/global-financial-stability-report-october-2024> (дата звернення: 10.11.2024)

5.Kalinin O., Gonchar V., Abliazova N., Filipishyna L. et al. Enhancing Economic Security through Digital Transformation in Investment Processes: Theoretical Perspectives and Methodological Approaches Integrating Environmental Sustainability. *Natural and Engineering Sciences*. 2024. Vol. 9, no. 1. P. 26–45. DOI: 10.28978/nesciences.1469858.

6.Samoilenko Y., Britchenko I., Levchenko I., Lošonczi P. et al. Economic Security of the Enterprise Within the Conditions of Digital Transformation. *Financial Engineering*. 2023. Vol. 1. P. 57–67. DOI: 10.37394/232032.2023.1.5.

ПЕТРИК І. В.,

доктор філософії в галузі соціальних та поведінкових наук,
доцент кафедри раціонального природокористування та охорони
навколишнього середовища,

Мариупольський державний університет

СЕРДЮК С.А.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Екологія»,

Мариупольський державний університет

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇН: МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ

Питання безпеки, зокрема екологічної, є квітесенцією сучасної теорії сталого розвитку як на національному рівні, так і на глобальному. Саме тому вкрай актуальним є питання щодо визначення рівня екологічної безпеки, розробці та впровадженні заходів щодо її досягнення. В науковій літературі не існує загальноновживаних підходів щодо визначення рівня екологічної безпеки країн, що свідчить про необхідність розширення наукового пошуку.

На нашу думку, оцінка та визначення рівня екологічної безпеки повинна ґрунтуватись на показниках, які є загально розповсюдженими у статистиці багатьох країн світу, що дозволить не лише визначити рівень безпеки, а й проводити порівняльний аналіз між країнами (регіонами). Шляхом аналізу статистичних баз даних до показників оцінки екологічної безпеки було віднесено

наступні показники: індекс якості атмосфери, індекс кліматичних змін, індекс екологічної ефективності. Пропонуємо дослідити кожен із показників та надати йому відповідну характеристику.

Таблиця 1

Індекси оцінки екологічної безпеки країн

Індекс	Характеристика
Індекс якості атмосфери Air Quality Index (AQI)	Індекс якості повітря (AQI), також відомий як індекс забруднення повітря (API) або стандартний індекс забруднення (PSI), це показник, який використовується для інформування населення про якість повітря. AQI допомагають громадам зрозуміти потенційний вплив поточних умов якості повітря на здоров'я та вжити необхідних запобіжних заходів. AQI може надати людям можливість приймати обґрунтовані рішення про те, як захистити своє здоров'я, наприклад, обмежити діяльність на свіжому повітрі. Отже, країни та інші регулюючі органи розробляють власні AQI, щоб відобразити їхні конкретні стандарти якості повітря та рекомендації щодо охорони здоров'я.
Індекс кліматичних змін Climate Change Performance Index (CCPI)	Індекс ефективності зміни клімату (CCPI) є інструментом, який забезпечує прозорість національної та міжнародної кліматичної політики. CCPI використовує стандартизовану систему для порівняння кліматичних показників 63 країн та ЄС, на які разом припадає понад 90% глобальних викидів парникових газів. Ефективність пом'якшення клімату оцінюється за чотирма категоріями: викиди парникових газів, альтернативна енергетика, використання енергії та кліматична політика.
Індекс екологічної ефективності Environmental Performance Index (EPI)	Це метод кількісної оцінки та порівняльного аналізу показників екологічної політики держав світу. EPI ранжує країни за результативністю в декількох категоріях, які об'єднуються в дві групи: життєздатність екосистеми і екологічне здоров'я

*сформовано авторами з використанням [1; 2; 3]

Отже, використовуючи зазначені індекси, пропонуємо визначити рівень екологічної безпеки країн, що є актуальним в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, зокрема для України. Методика оцінки рівня екологічної безпеки країни передбачає наступний алгоритм дій: по-перше, збір вихідних даних та їх аналітичне обґрунтування; по-друге, розробка математичного апарату для показників; по-третє, визначення рівня показника за відповідною градацією. Відповідно визначеному переліку, для інтегрального індикатора та індексів введено позначення.

Таблиця 2

Індикатор на індекси оцінки екологічної безпеки країн

Інтегральний Індикатор	Позначення Індикатора	Індекс	Позначення індексу
Індикатор оцінки екологічної безпеки	I_{ECS}	Індекс якості атмосфери	I_{AQ}
		Індекс ефективності зміни клімату	I_{CCP}
		Індекс екологічної ефективності	I_{EP}

Індекси (I_g) пропонується розраховувати як співвідношення статистичних даних по країні і країні-члену, яка має серед них максимальне значення.

Інтегральний індикатор (I_{ECS}) запропоновано розраховувати як середнє геометричне значення за формулою:

$$I_{ECS} = \sqrt[k]{I_{g1} * I_{gk}} \quad (1)$$

де k – кількість індексів у інтегральному індикаторі ($k = 3$).

Пропонується визначити рівень екологічної безпеки країни на основі п'яти градацій, які встановлено експертним методом:

$0 \leq I_{ECS} < 0.2$ – незадовільний рівень;

$0.2 \leq I_{ECS} < 0.4$ – низький рівень;

$0.4 \leq I_{ECS} < 0.6$ – задовільний рівень;

$0.6 \leq I_{ECS} < 0.8$ – достатній рівень;

$0.8 \leq I_{ECS} \leq 1.0$ – високий рівень.

Отже, досягнення екологічної безпеки є важливим завданням для всіх країн світу в контексті забезпечення стійкого розвитку для теперішніх та майбутніх поколінь. Не дивлячись та актуальність даної теми, в науковій літературі відсутні методичні підходи щодо оцінки рівня екологічної безпеки. Ми пропонуємо оцінювати рівень екологічної безпеки з використанням відповідних індексів, які дозволять не лише ранжувати країни за рівнем безпеки, а і розробляти дієві заходи щодо збереження екосистем.

Список використаних джерел:

1. Numbeo. URL: <https://www.numbeo.com/common/>
2. Climate change performance index. URL: <https://ccpi.org>
3. Environmental Performance Index. URL: <https://epi.yale.edu/>

ЮДІЧЕВА О. П.,

кандидат технічних наук, доцент,

професор кафедри товарознавства

та комерційної діяльності в будівництві,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: БАГАТОВИМІРНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

На багатовимірному характері поняття «продовольча безпека», яке б включало в себе не лише харчові, а й культурні аспекти, було наголошено під час Всесвітнього продовольчого саміту (1996 р.). А вже в 2001 р. FAO оприлюднило таке визначення: «Продовольча безпека існує, коли всі люди в будь-який час мають фізичний (і соціальний) та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам і харчовим перевагам для активного та здорового життя» [1].

Це визначення містить чотири важливі виміри або «основи», які є центральними для концепції продовольчої безпеки:

а) наявність їжі (Food Availability). Визначається станом виробництва харчових продуктів, рівнем запасів (тим, що зберігаються на складах торговельних підприємств, є державним резервом, а також запасами домогосподарств у певному регіоні) і станом торгівлі (харчові продукти, що ввозяться (і вивозяться) на територію країни через ринкові механізми).

Під час аналізу стану виробництва харчових продуктів в конкретному регіоні беруть до уваги напрямки сприяння сільськогосподарській діяльності, включаючи забезпечення насінням та інструментами; розвиток тваринництва, птахівництва, рибальства та аквакультура. Враховують роботу з ветеринарними службами, кампанії вакцинації, зариблення, ліквідацію поголів'я. Вивчають, як відновлюється сільськогосподарська інфраструктура (греблі, іригаційні системи, дороги тощо).

б) *доступ до їжі (Food Access)*. Це здатність домогосподарств регулярно отримувати достатню кількість відповідної та бажаної їжі для повноцінного харчування. Доступ до продуктів харчування означає не лише купівельну спроможність домогосподарства, а й можливість кожного фізично отримати доступ до ринку безпечним способом і в розумний час, за прийнятною ціною, без соціальних перешкод. Засоби доступу можуть включати: споживання харчових продуктів власного виробництва; полювання, риболовля або збирання диких продуктів; подарунки від друзів, родичів, громади, грошові перекази; грошові перекази від уряду або організацій з надання допомоги (програми допомоги чи соціальної мережі).

в) *використання продуктів харчування (Food Utilization)*. Стосується використання повноцінних продуктів харчування, поживні речовини яких повністю засвоюються. Враховують способи зберігання, обробки та приготування їжі (включаючи якість води та палива для приготування їжі, а також гігієнічні практики); як на рівні виробника, так і на побутовому рівні. Беруть до уваги потреби дітей, вагітних, літніх людей та людей з різними захворюваннями.

г) *стабільність (Stability)*. Означає постійність попередніх трьох вимірів, тобто постійність і надійність у постачанні/наявності продуктів харчування, доступі та використанні. Домогосподарства не повинні ризикувати втратою доступу до їжі внаслідок раптових потрясінь або циклічних подій (росту цін, політичних змін). Таким чином, стабільність передбачає зменшення ризиків негативного впливу, тобто це: заходи проти посухи та неврожаю; захист навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів, таких як земля, ґрунт і вода.

Отже, ці чотири компоненти продовольчої безпеки взаємодіють послідовно: по-перше, їжа має бути доступною; всі повинні мати до неї доступ і використовувати його належним чином. По-друге, вся система повинна бути стабільною, тобто їжа повинна бути доступною та використовуватися належним чином і постійно.

Список використаних джерел:

1. World Food Summit, 1996 and State of Food Insecurity Report, FAO 2001. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/856cfc89-6b7a-46aa-a8f2-524efcb49249>
2. What is Food Security? URL: <https://handbook.fscluster.org/docs/23-what-is-food-security>

СЕКЦІЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

БОЧЕВСЬКА М. Є.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності «Екологія»,
Маріупольський державний університет

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ КРУГОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ МІНІМІЗАЦІЇ ПРИРОДОЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Україна тривалий час використовувала традиційну лінійну економічну модель, що призвело до екологічних проблем, з якими вона стикається. Використовуючи принцип «взяти – використати – утилізувати», він призводить до значного виснаження природних ресурсів, значного накопичення відходів і погіршення навколишнього середовища. Ідея кругової економіки (КЕ), яка передбачає розумне використання ресурсів і повторне використання відходів, щоб мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище, здається дуже доцільною [1].

Принципи кругової економіки можуть стати важливим інструментом для зменшення екологічного навантаження та підвищення економічної ефективності в Україні, яка володіє значними природними ресурсами, але має високий рівень забруднення та недостатньо розвинену інфраструктуру для переробки.

Таблиця 1

Порівняння лінійної та кругової економіки [3]

Параметр	Лінійна економіка	Кругова економіка
Використання ресурсів	Інтенсивне, одноразове	Ресурсоощадне, повторне
Управління відходами	Полігони, спалювання	Переробка, повторне використання
Вплив на екологію	Високий рівень забруднення	Мінімізація забруднень
Ресурсна залежність	Висока	Низька
Інноваційний потенціал	Низький	Високий

Кругова економіка є сучасною економічною моделлю, що ставить собі за мету продовження життєвого циклу матеріалів і продуктів. Це досягається через організацію виробничих процесів, які дозволяють зменшити споживання первинних ресурсів і створити замкнені цикли, у яких матеріали використовуються повторно. Такий підхід ґрунтується на трьох основних принципах [2]:

– Зменшення використання природних ресурсів. Цей принцип спрямований на мінімізацію видобутку нових матеріалів через оптимізацію споживання.

– Розширення життєвого циклу продуктів. Передбачає ремонт, модернізацію, повторне використання, а також переробку відходів.

– Закриті цикли матеріалів. Усі матеріали, які стають відходами, повертаються у виробничий процес.

На відміну від лінійної економіки, яка сприяє накопиченню відходів і надмірному використанню ресурсів, кругова економіка фокусується на гармонізації між виробничими потребами та екологічними вимогами.

Впровадження кругових принципів є особливо важливим для України, оскільки країна стикається з екологічними проблемами, такими як забруднення річок, неефективне поводження з відходами та високий рівень промислових викидів. На додаток до створення нових економічних можливостей у сферах переробки та вторинного виробництва, це зменшує негативний вплив на довкілля.

Що стосується споживання природних ресурсів і утворення відходів, Україна займає одне з провідних місць у Європі. Щороку в країні накопичується понад 400 мільйонів тонн відходів; лише невелика кількість з них переробляється. Останнє потрапляє на полігони, які значною мірою переповнені та не відповідають екологічним вимогам.

Однією з ключових проблем є також висока залежність від викопного палива, що сприяє значним викидам парникових газів. Більшість промислових підприємств функціонує застарілими методами, які не враховують принципів раціонального використання ресурсів. У результаті цього зростає природоексплуатаційне навантаження: деградують ґрунти, знижується якість води, втрачається біорізноманіття [2].

Неефективність системи управління відходами та відсутність комплексного підходу до збереження природних ресурсів стають перешкодами для сталого розвитку країни. Зокрема, роздільний збір відходів досі не є поширеною практикою, а більшість населення не має доступу до відповідної інфраструктури.

Потенціал моделі кругової економіки для України є надзвичайно високим. Завдяки впровадженню кругових принципів країна може досягти одразу кількох важливих результатів [1]:

– Зменшення обсягів відходів. Перехід до системи переробки та повторного використання дозволить знизити навантаження на полігони.

– Раціональне використання ресурсів. Можливість повторного використання матеріалів дасть змогу зменшити залежність від видобутку первинної сировини.

– Скорочення викидів парникових газів. Завдяки впровадженню зеленої енергетики та використанню відновлюваних джерел енергії Україна зможе зробити внесок у боротьбу зі зміною клімату.

Особливу увагу слід приділити впровадженню роздільного збору відходів і розвитку інфраструктури для їх переробки. Згідно з досвідом країн ЄС, системний підхід до управління відходами дозволяє не лише знизити екологічне навантаження, а й отримати додатковий дохід для місцевих громад.

Для впровадження моделі кругової економіки в Україні важливо реалізувати кілька ключових напрямів:

– Створення сприятливого законодавчого середовища. Необхідно ухвалити закони, які стимулюватимуть бізнес переходити на екологічно чисті технології, а також посилити відповідальність за неефективне використання ресурсів.

– Державна підтримка інновацій. Важливо стимулювати розвиток екотехнологій через грантову підтримку та податкові пільги для підприємств, які впроваджують принципи кругової економіки.

– Розвиток інфраструктури для переробки. Це включає розбудову сортувальних станцій, заводів для переробки відходів, а також модернізацію існуючих підприємств.

– Популяризація екологічної культури. Підвищення рівня обізнаності серед населення через освітні програми та кампанії з екологічної відповідальності є важливим кроком для сталого розвитку.

– Міжнародна співпраця. Інтеграція до європейських ініціатив, таких як Європейський зелений курс, дозволить отримати доступ до фінансування та досвіду впровадження КЕ.

Впровадження кругової економіки в Україні є важливою частиною сталого розвитку. Упровадження комплексного підходу до використання ресурсів і утилізації відходів зменшить екологічне навантаження, підвищить енергоефективність і сприятиме економічному розвитку.

Україна має значний ресурсний потенціал, високий рівень освіченості населення та можливості міжнародної співпраці, що робить її ідеальною країною для впровадження кругової економіки. Тим не менш, для успіху необхідно впроваджувати кругові принципи на всіх рівнях, від законодавства до повсякденної поведінки громадян. Це не лише допоможе зберегти навколишнє середовище, але й стане основою для економічно ефективної та екологічно свідомої держави.

Список використаних джерел:

1. Кукель Г., Роледерс В., Мазур В. Трансформаційна модель циркулярної економіки. Погляд на соціальну дилему екологічної покупки. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9(15). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9\(15\)-59-73](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9(15)-59-73) (дата звернення: 17.12.2024).

2. Драпак Т., Баб'яр В. Циркулярна економіка: можливості та бар'єри. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 1(10). С. 67–73. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.10-12> (дата звернення: 17.12.2024).

3. Calvo-Porrá C., Lévy-Mangin J.P. The circular economy business model: examining consumers' acceptance of recycled goods. *Administrative Sciences*. 2020. Vol. 10. No. 2. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.3390/admsci10020028> (дата звернення: 17.12.2024).

ЛАНСЬКА С. П.,

кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економіки праці,
Маріупольський державний університет

ЩОДО ОЦІНКИ ЦИФРОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ У ПЛАТФОРМНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Платформна економіка активно розвивається з початку XXI століття завдяки цифровій трансформації, що охоплює як глобальні технологічні тренди (інформатизація, мережевізація, інтелектуалізація), так і адаптацію бізнесу та регулювання до нового цифрового середовища.

Платформна економіка є одним з найбільш значущих проявів змін, спричинених цифровізацією. Її зростання протягом останніх десятиліть відкрило нові ринки для бізнесу та створило нові можливості для працевлаштування й отримання доходу, пропонуючи гнучкість для деяких працівників і характеризуючись низькими вхідними бар'єрами [1].

Важливим компонентом платформної економіки є цифрові трудові платформи, які включають: *онлайн-платформи*, де завдання та діяльність виконуються працівниками віддалено або онлайн; *локалізовані платформи (що базуються на місцезнаходженні)*, де послуги надаються фізичними особами в певному місці, але обробляються та забезпечуються за допомогою цифрових платформ [1, 2]. Цифрові платформи праці пропонують нові ринки для бізнесу та більше можливостей для отримання доходу для працівників, у тому числі тих, хто раніше перебував за межами ринку праці [2, с. 3]

Обидві категорії цифрових платформ праці виступають посередниками між клієнтом та працівником, який надає послугу. Ці способи роботи та їхнє місцезнаходження мають важливі наслідки для національних ринків праці, особливо щодо нормативно-правової бази, яка регулює гідну працю. Нижче наведено приклади робочих місць, що належать до двох основних категорій цифрових платформ праці [3, с. 23]:

– *онлайн-платформи*: наприклад, підтримка продажів і маркетингу, написання та переклад текстів, розробка програмного забезпечення та технологій;

– *локалізовані платформи*: наприклад, послуги таксі, кур'єри (наприклад, щодо доставки їжі, доставки посилок), клінінгові служби та ін.

Платформна економіка і пов'язана з нею зайнятість часто є провідними елементами загальної картини цифрової зайнятості населення в країні. Однак визначити та виміряти роботу на цифрових платформах доволі складно, існує лише кілька статистичних даних на національному рівні для кількісної оцінки цього типу роботи. Частково проблема полягає у відсутності послідовних і стандартизованих методів вимірювання роботи на цифрових платформах. Згідно з довідковим документом для наради експертів МОП з питань гідної праці в економіці платформ 2022 року, серед офіційних установ, включаючи МОП, не

існує визначення того, чим може бути економіка платформ. Це відображає складність і неоднозначність розуміння зростання зайнятості населення в платформній економіці [3, с. 23].

З точки зору національної статистики, деякі країни почали збирати дані про роботу на цифрових платформах, хоча існують суттєві відмінності в тому, як країни здійснюють цей збір даних і як вони визначають роботу на платформах. Існує два основних типи опитувань, за допомогою яких можна збирати інформацію: опитування робочої сили та опитування щодо використання ІКТ. Опитування робочої сили наразі є основним інструментом, який використовується, проте існує лише обмежена кількість змінних, а вимірювання обмежується оцінкою кількості працівників платформ (табл. 1) [3, с. 23].

Потенційним джерелом даних є дані, що генеруються операторами платформ та самими працівниками платформ. Невелика частина цих даних є доступною публічно, тоді як інші дані можуть бути власністю платформи або працівника (тобто не є доступними). Джерела даних різняться залежно від типу платформи та конкретних дій, що відбуваються на ній.

Деякі поширені джерела даних включають:

– дані, що генеруються платформою: профілі користувачів, оголошення про роботу, рейтинги та відгуки, а також дані про транзакції (наприклад, інформація про оплату);

– дані, що генеруються користувачами платформи: журнали їхньої активності, журнали чату та відгуки, надані іншим користувачам [3, с. 24].

Таблиця 1

Робота на платформах у національних дослідженнях [3, с. 23-24]

<i>Країна</i>	<i>Тип опитування</i>	<i>Показник (запитання)</i>
Великобританія	Опитування робочої сили Великобританії	Використовували онлайн-платформу для пошуку роботи
Данія	Опитування робочої сили Данії	Виконував роботу через вебсайти або додатки (наприклад, Uber)
Канада	Опитування про використання Інтернету в Канаді	Надавав послуги на платформі типу "peer-to-peer" або займався фрілансом онлайн
Країни ЄС	Опитування Євростату про використання ІКТ, електронну комерцію в домогосподарствах та окремими особами	Отримували оплачувану роботу за допомогою посередницького вебсайту або додатків
США	Додаткове опитування до опитування робочої сили Бюро статистики праці	Використовували платформу для виконання завдань в цифровому або фізичному форматі
Фінляндія	Опитування робочої сили Фінляндії 2017 року	Отримували дохід через капітальні або трудові платформи
Франція	Спеціальний модуль Європейського опитування робочої сили (6 хвиля)	Були самозайнятими на основній роботі, що контактували з клієнтами через платформу або бізнес третьої сторони
Швейцарія	Опитування робочої сили Швейцарії	Надавали послуги таксі або інші послуги через інтернет-платформу або мобільний додаток

Одним з основних відкритих джерел даних платформ і даних, створених користувачами, є Індекс праці в Інтернеті 2020 (OLI 2020). Він вимірює попит і

пропозицію на працю фрілансерів онлайн у різних країнах, відстежуючи кількість проєктів і завдань на платформах у режимі реального часу [3, с. 24].

Отже, робота на цифрових платформах демонструє стрімке зростання, стаючи все більш значущою складовою сучасної цифрової зайнятості та отримуючи міжнародне визнання. У березні 2023 року рішенням Адміністративної ради МОП до порядку денного 113-ї та 114-ї сесій Міжнародної конференції праці (червень 2025 і 2026 років) включено нормативний пункт про гідну працю в платформній економіці [1]. За цих умов вкрай актуальним є завдання щодо пошуку та визначення ефективних інструментів для вимірювання й оцінки цифрової зайнятості як для кожної країни, так і на світовому рівні.

Список використаних джерел:

1. Digital labour platforms: Introduction. ILO. URL: <https://www.ilo.org/digital-labour-platforms>

2. The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work. World Employment and Social Outlook 2021. Geneva: ILO. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/role-digital-labour-platforms-transforming-world-work>

3. ILO. Digital Employment Diagnostic Guidelines, International Labour Office, 2023. https://www.skillsforemployment.org/sites/default/files/2024-04/wcms_901252%20%281%29.pdf

МИКИТЕНКО В.В.,

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник,

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

ЧУПРИНА М.О.,

кандидат економічних наук, доцент,

*Національний технічний університет України
«КПІ імені Ігоря Сікорського»*

ТИПОВИЙ КОМПЛЕКС МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ГІБРИДНОГО СЦЕНАРІЮ РЕКОНСТРУКТИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ МАКРОРЕГІОНАЛЬНИХ ЗОН УКРАЇНИ

Розроблена типізація сценаріїв організації реконструктивного просторового розвитку (ОРПР) господарської системи України (ГСУ) у повоєнному періоді (інноваційно-інтеграційного; децентралізовано-стабілізаційного; індустриально-економічного; екологічно-сталого; еко-резилієнтного, економіко-резилієнтного; когнітивно-інформаційного; гібридного) та обґрунтування доцільності реалізації на посткризовому етапі саме гібридного сценарію до 2030 року (ГБС-2030) [1] дозволило охарактеризувати

найдієвіші у його складі системоутворюючі важелі та регулятори [2]. Використовуючи принципи структуризації комплексного підходу до оцінювання і планування просторових соціо-еколого-економічних трансформацій в Україні [3] та, враховуючи специфіку економічної діяльності регіонів, масштабів їх стратегічного потенціалу і втрат наслідок військових дій РФ, визначено сім макрорегіонів, ідентифікованих в якості Зон повоєнного відновлення і регенерації у контексті реалізації національних пріоритетів та імперативів: Зона Активізації (Мобілізації) реконструктивного просторового відновлення; Транзисторна Зона для координації просторового розвитку; Східна Регіональна Лінія (Зона Декомпресії); Південна Регіональна Лінія (Зона Декомпресії); Західна Зона Збудження (Компресії); Центральна Зона модернізації; Південно-Східний індустріальний пояс (індустріальний ромб – в якості індустріального кластеру Запоріжжя-Дніпро-Кривий Ріг-Кременчук). Задля розробки комплексів механізмів реалізації ГБС-2030 за кожною із семи макрорегіональних зон, маємо визначити цільові завдання, основні елементи типового комплексу механізмів реалізації ГБС-2030, до складу якого включити необхідний перелік стандартних підмеханізмів (підсистем), які забезпечать комплексність і адаптивність підходу до ОРПР ГСУ у повоєнному періоді (табл. 1).

Таблиця 1

Типовий комплекс механізмів реалізації ГБС-2030 за макрорегіональними зонами України у повоєнному періоді *

Підмеханізми	Завдання	Основні елементи
I. Інституційний підмеханізм	Забезпечення норматив-правового регулювання, координації між державними та регіональними органами влади, підтримки між-секторальної взаємодії.	Розробка та адаптація регіональних стратегій ГБС-2030 відповідно до національної політики. Координація між міністерствами, місцевою владою та громадськими організаціями. Впровадження механізмів громадського контролю та зворотного зв'язку.
II. Економічний підмеханізм	Забезпечення ефективного управління ресурсами, інвестиційної привабливості регіонів, стимулювання розвитку базових галузей економіки і виробництв.	Механізми залучення інвестицій, включаючи податкові пільги та стимулювання малого і середнього бізнесу. Фінансові програми відновлення зруйнованих об'єктів інфраструктури і підтримки нових інноваційних підприємств. Створення спеціальних економічних зон із пріоритетом на залучення іноземного капіталу.
III. Соціальний підмеханізм	Підтримка соціальної стабільності через розвиток людського капіталу, реінтеграцію населення та підвищення рівня і якості життя населення (ЯЖН).	Програми з перекваліфікації й навчання кадрів для задоволення потреб ринку праці. Інтеграційні проекти для внутрішньо переміщених осіб та соціальних хабів. Розвиток соціальної інфраструктури для відновлення рівноваги.
IV. Інфраструктурний підмеханізм	Відновлення, модернізація та розвиток ключової транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури.	Реконструкція та розширення транспортної інфраструктури (дороги, залізниці, аеропорти) для підвищення мобільності й інтеграції. Впровадження ВДЕ для зниження енергетичної залежності. Розвиток комунікаційної інфраструктури і швидкісного інтернету у віддалених районах.
V. Екологічний підмеханізм	Забезпечення екологічної стійкості та інтеграція принципів «зеленої» й	Впровадження програм енергоефективності і використання відновлювальних джерел енергії. Проекти зі збереження та відновлення екосистем

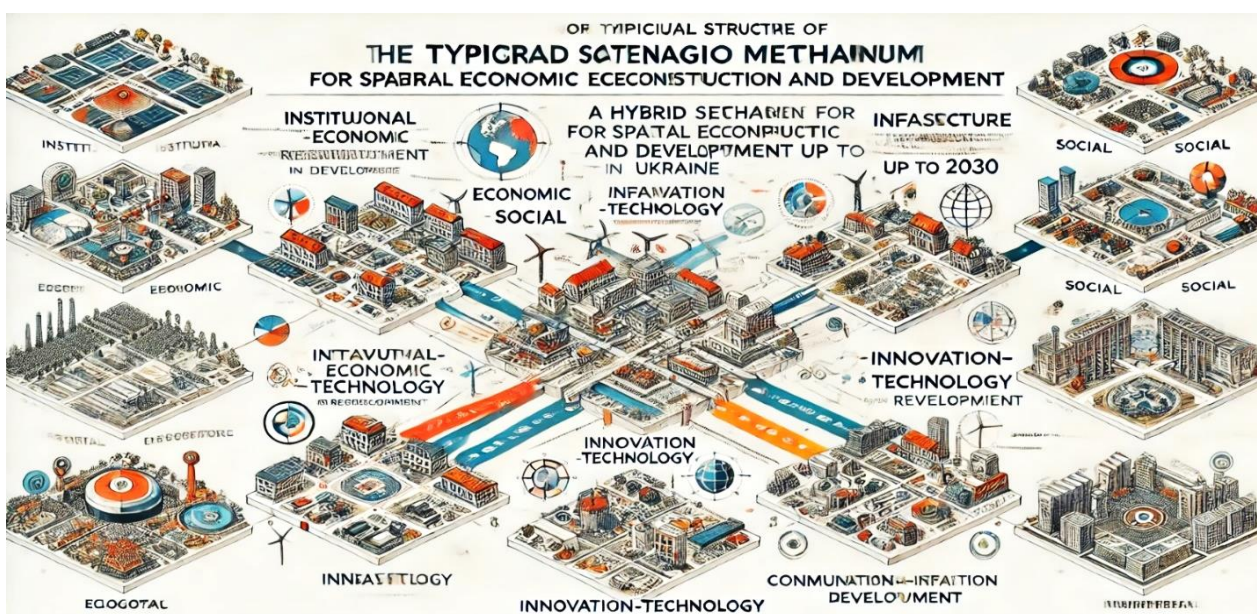
	циркулярної економіки у природно-господарські відносини.	(рекультивация земель і очищення водних ресурсів). Стимулювання розвитку еко-туризму і екологічно безпечних практик у промисловості.
VI. Інноваційно-технологічний підмеханізм	Впровадження новітніх технологій у виробничі процеси, створення умов для інноваційного розвитку та підвищення продуктивності.	Створення технопарків та інноваційних центрів для стимулювання стартапів і підприємницької діяльності. Використання технологій 3D-друку, роботизації та автоматизації у будівництві й виробництві. Впровадження систем Smart City для оптимізації ресурсів і покращення ЯЖН.
VII. Когнітивно-інформаційний підмеханізм комунікаційного простору	Підтримка інформаційної інтеграції між регіонами та національними структурами для забезпечення ефективного управління та швидкого реагування на виклики.	Платформи для збору та аналізу даних у реальному часі для прогнозування розвитку і ризиків. Використання штучного інтелекту для оптимізації управлінських рішень і моніторингу інфраструктурних проєктів. Механізми кібербезпеки для захисту КІ та забезпечення інформаційної безпеки.

Джерело* Обґрунтовано, сформульовано та систематизовано авторами

Типовий комплекс механізмів реалізації ГБС-2030 макрорегіонів включає сім підсистем (табл. 1), які охоплюють основні економічні, соціальні, інфраструктурні та екологічні аспекти ОРПР. Особливу увагу на рівні кожної макрорегіональної зони варто приділити когнітивно-інформаційній підтримці, що дозволить інтегрувати інформаційні потоки між регіонами і на національному рівні для оптимізації управління, швидкого прийняття рішень, стійкого відновлення. Комплекс підмеханізмів (інституційного, економічного, соціального, інфраструктурного, екологічного, інноваційно-технологічного, когнітивно-інформаційного) із урахуванням їхніх структурно-функціональних часток, обрахованих для кожної зони, забезпечить адаптивність і стійкість при ОРПР. На діаграмі (рис. 1) проілюстровано типову структуру цього комплексу, включаючи сім підсистем, за якими і відбуватиметься реалізація дії системоутворюючого складу регуляторів і важелів впливу.

Оригінальність, адекватність та обґрунтованість типової структури комплексу механізмів реалізації ГБС-2030 ОРПР, яка включає сім основних, базується на характеристиках: 1) оригінальність заснована на: а) інтегративному підході, оскільки типова структура охоплює широкий спектр ключових аспектів (економічний, соціальний, екологічний, інноваційний тощо), що дає змогу одночасно розвивати декілька напрямків; б) когнітивно-інформаційному акценті – включення когнітивно-інформаційного підмеханізму через когнітивно-інформаційні технології (КІТ) відображає інноваційний підхід до управління ОРПР; в) гнучкості та адаптивності: комбінація підмеханізмів дозволяє пристосувати ГБС-2030 до специфіки регіону чи просторового утворення, враховуючи його соціально-економічні, технологічні та екологічні особливості; 2) адекватність визначена: а) відповідністю викликам та інтересам, зокрема необхідності швидкого відновлення, забезпечення ЯЖН та зменшення залежності від зовнішніх ресурсів; б) системністю: підмеханізми визначаються основними компонентами, які впливають на ОРПР, включаючи соціальну стабільність, економічне зростання, екологічну стійкість та інновації, що робить їх комплексними і всебічними; в) гармонійністю поєднання традиційних та

інноваційних методів: інституційних, економічних, технологічних та соціальних компонентів із інноваційно-технологічним і когнітивно-інформаційним – забезпечує баланс між стабільними та інноваційними підходами; 3) обґрунтованість обумовлена: а) підтримкою регіонального розвитку: кожен із семи підмеханізмів розроблений із урахуванням потреб певних зон, що забезпечує практичну цінність і функціональність комплексу механізмів для різних умов; б) використанням міжнародного досвіду, включення інноваційно-технологічних і когнітивно-інформаційних інформаційних компонентів, що відповідає сучасним світовим практикам у відновленні післякризових економік; в) спрямованістю на сталий розвиток – екологічний підмеханізм забезпечує довготривалий позитивний вплив на довкілля, зменшуючи негативні наслідки індустріалізації та сприяючи екологізації виробництва і екологічній стійкості.

Рис. 1. Типова структура Комплексу механізмів реалізації ГБС-2030

(авторська розробка з візуалізацією за цільовою програмою [4])

Вбачаємо, що запропонована типова структура комплексу механізмів реалізації ГБС-2030 – відрізняється оригінальністю завдяки використанню системно-комплексного підходу до її розбудови, інноваційній підтримці через КІТ та інтеграції різної природи ключових компонентів, що відповідає національним імперативам у посткризовому періоді. Це дозволить ефективно вирішити надактуальні завдання повоєнного відновлення України за урахування ідентифікованого складу доміант ОРПР ГСУ, забезпечуючи стійкість і адаптивність кожної з семи макрорегіональних зон у процесі ОРПР, відновлення та регенерації.

Список використаних джерел:

1. Mykytenko V.V. Hybrid scenario of the organization of reconstructive spatial development of the economic system of Ukraine. *Innovations and New Directions in Scientific Research: Proceedings of the International Scientific Conference* (2024,

October 14). Manchester, UK: Bookmundo, International Education Development Center, Research Europe, 2024. P.23-26.

2. Микитенко В.В. Гібридний сценарій реконструкції просторового розвитку України у повоєнному періоді: когнітивно-інформаційний драйвер та інвестиційні епюри. *Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 4 жовтня 2024 р)*. Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, Research Europe, 2024. С. 233-238.

3. Mykytenko Viktoriya, Chuprina Marharyta. Reconstructive technologies of spatial organization of economic systems and assessment of the quality of their spatial development. *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*: Collection of scientific papers. Kyiv: NTUU "KPI", Ed. "Helvetica" house. № 28 (2024). P. 67-74. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.28.2024.302776>.

4. Микитенко В.В., Капінос М.С., Надоша О.В., Порохнявий Ю.Б. А.С. України № 66068 Програмний продукт «Цільове програмне забезпечення: Функціональний, загально-конкурентний і потенційно-факторний набір стратегій сталого розвитку регіону: формування та оцінка-прогнозування результативності «Dnepr Strategy Development v.1.0». Заявлено: 13.04.2016 року за № 66428. *Офіційний бюлетень авторське право і суміжне право*, 2016. № 41. С. 508; 672.

ПРУШКІВСЬКА Е.В.,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри виробного та інвестиційного менеджменту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ У ІНКЛЮЗІЇ ВЕТЕРАНІВ В НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Актуальність дослідження ролі соціального бізнесу в інклюзії ветеранів у національну економіку обумовлена необхідністю ефективного вирішення проблем соціально-економічної адаптації тих, хто повертається до цивільного життя після участі у військових діях. Війна в Україні створила значний виклик для держави у забезпеченні ветеранів належними умовами для реінтеграції в суспільство, зокрема через створення нових можливостей працевлаштування, професійної переорієнтації та соціального захисту. У цьому контексті соціальний бізнес має великий потенціал як інструмент інтеграції ветеранів у ринок праці, адже він поєднує економічну діяльність із соціальною місією. Зарубіжний досвід демонструє успішні приклади, коли соціальні підприємства не лише забезпечують зайнятість, а й створюють середовище, де ветерани можуть реалізувати свій потенціал, отримати психологічну підтримку та набути нових навичок. Умови сучасної української економіки потребують адаптації цих

практик до національних реалій, враховуючи виклики повоєнної відбудови, трансформацію ринку праці та необхідність забезпечення соціальної згуртованості.

Для того щоб бути повноцінно залученими до економічного життя, колишні військові мають бути фізично здоровими. Багато з них можуть мати фізичні травми або інвалідність, отримані під час служби, що вимагає спеціальної реабілітації та підтримки. Фізичне здоров'я безпосередньо впливає на їхню здатність до праці та продуктивність у різних галузях. Емоційне здоров'я є ключовим для успішної соціальної адаптації колишніх військових. Травматичні «досвіди» пережиті під час служби, можуть залишити глибокий слід, і без належної емоційної підтримки ветерани можуть відчувати себе відчуженими від суспільства. Емоційне благополуччя допомагає їм встановлювати та підтримувати здорові міжособистісні стосунки, як у професійному, так і в особистому житті. Психічне здоров'я є основою для здатності адаптуватися до нових умов життя та роботи після служби.

Базуючись на досвід країн, в Україні мають бути розроблені заходи боротьби за людину та людяність у роботі з військовими та населенням, що постраждало від бойового оперативного стресу. На наш погляд доцільним є створення уніфікованої системи для лікування та соціалізації ветеранів війни, доступ до неї зробити максимально простим і наскільки можна безкоштовним. Важливим аспектом є також організація освітніх заходів – семінари, тренінги, лекції – для формування обізнаності впливу бойового оперативного стресу на людину і навчання успішним відновлюючим методам у всіх регіонах України. Практичні поради стануть у нагоді не лише тим, хто страждає від бойового стресу, а й усім, хто бореться з тиском нашого перегрітого суспільства [1]. Доцільним також є створення консультативних пунктів, де людина може отримати індивідуальну психологічну допомогу. Видання посібників, буклетів, довідників з практичними техніками та інструментами самодопомоги. Важливою буде також організація групових зустрічей ветеранів, де учасники будуть ділитися своїм досвідом та підтримувати один одного. Створення програми підготовки та перекваліфікації ветеранів, завдяки яким вони зможуть стати кваліфікованими спеціалістами.

Нагальною потребою постає навчання соціальних працівників, психологів, що надають найбільш ефективну допомогу, а також необхідно орієнтувати людей на самодопомогу або «допомогу товаришеві». Дружини військовослужбовців, партнери, батьки чи інші родичі також повинні вивчити інструменти та методи для ефективної взаємодії зі своїми чоловіками та дітьми, що повертаються з війни. Слушною є порада Джона Хендена, який зазначає, що «потрібно знайти такий метод, що не містить теорій; це мають бути перевірені інструменти, які працюють у більшості випадків швидко і ефективно» [2]. Наголосимо, що людина у стані бойового стресу проходить три стадії проживання: «жертва», «той, що вижив, або вцілілий», «процвітаючий» і цим не можна нехтувати. Ціль для відновлення українських військовослужбовців – це жити повним життям настільки, наскільки це можливо. Така життєва філософія

дасть їм більше свободи, ніж раніше, а також дозволить переживати більш переконливо сьогодення та планувати майбутнє яскравіше й повноцінно ніж їх минуле.

Розглядаючи сутнісні ознаки інклюзії ветеранів у національний соціально-економічний простір, необхідно виокремити роль підприємницької діяльності, яка надає ветеранам можливість здобути економічну незалежність. Власний бізнес дозволяє їм контролювати своє фінансове майбутнє, що є особливо важливим для тих, хто після повернення зі служби та воєнних дій стикається з труднощами при працевлаштуванні. Підприємництво слугує чинником зниження рівня безробіття серед ветеранів і створює можливості для їх самозайнятості. Управління власним бізнесом сприяє поверненню почуття контролю над життям, що є важливим для ветеранів, які можуть відчувати втрату сенсу життя після завершення військової служби. Це допомагає їм знайти новий сенс і мету, а також покращити свою самооцінку. Інтеграція ветеранів у бізнес-середовище також сприяє соціальній справедливості, оскільки надає їм рівні можливості для розвитку та досягнення успіху у цивільному житті. В кінцевому рахунку це допомагає знизити рівень соціальної нерівності та забезпечити ветеранам гідне місце у суспільстві.

Враховуючи економічні ресурси, потенціал України та необхідність гармонізації структури національної економіки, соціальне підприємництво може стати ефективним інструментом для підтримки ветеранів так сприяння їх інклюзії в ринок праці. Світовий досвід свідчить, що соціальні підприємства здатні розвиватися у низці перспективних напрямків, які є найбільш сприятливими для ветеранів, поєднуючи соціальну місію із підприємницькою діяльністю [3]. На наш погляд, можна виокремити наступні напрямки соціального підприємництва:

а) сільське господарство та агробізнес – створення соціальних фермерських господарств, розвиток органічного землеробства, переробка сільськогосподарської продукції з акцентом на працевлаштування ветеранів у сільській місцевості;

б) ремесла та доморобне виробництво – підтримка ветеранів у розробці хендмейд-продукції, виготовленні виробів із дерева, металу та інших матеріалів;

в) ІТ та технології – заснування соціальних підприємств у сфері розробки програмного забезпечення, кібербезпеки, створення онлайн-курсів та проведення консультацій;

г) послуги – організація підприємств, які надають ремонтні, транспортні чи охоронні послуги із залученням ветеранів до їхньої роботи;

д) туризм та рекреація – розвиток соціальних ініціатив у сфері еко-туризму, агротуризму, створення готельно-ресторанного бізнесу із залученням місцевих громад та ветеранів;

е) рітейл та торгівля – відкриття соціально орієнтованих магазинів, зокрема з продажу військової амуніції, спорядження чи функціонування інтернет-магазинів, які спрямовані на підтримку ветеранів.

Такі напрямки соціального підприємництва не лише відповідають сучасній ринковій кон'юктурі, але й сприяють розв'язанню важливих соціальних проблем, підтримуючи ветеранів та стимулюючи економічний розвиток країни.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що соціальний бізнес є ключовим інструментом для інклюзії ветеранів у національну економіку, особливо в умовах глобальної нестабільності та воєнного стану. Вибір напрямку бізнесу для ветеранів має базуватися на їхніх індивідуальних навичках, досвіді та інтересах, а також враховувати ринкові умови, доступність ресурсів і специфіку економічної ситуації. Водночас успіх таких ініціатив залежить від комплексної підтримки держави, громадських організацій та бізнес-спільноти. Соціальне підприємництво ветеранів може стати каталізатором для вирішення не лише економічних, але й соціальних проблем, сприяючи працевлаштуванню, реабілітації та інклюзії ветеранів у суспільство. Такі ініціативи здатні стимулювати розвиток місцевих громад, підвищувати рівень соціальної згуртованості та створювати додану вартість для економіки країни. Тому інтеграція соціального бізнесу ветеранів у національну економіку є не лише актуальним завданням, але й важливим кроком до стабільного майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Прушківська, Е.В. Шинкарук, Л.В. Інклюзія військових у національний соціально – економічний простір / Л.В.Шинкарук, Е.В.Прушківська, Л.М.Шепелева //Економічний вісник Дніпровської політехніки. - 2024. – № 2. (86). – С. 21-31. URL:<https://doi.org/10.33271/ebdut/86.021>
2. Henden John. Beating Combat Stress: 101 Techniques for Recovery, Wiley, 2011, 192 p.
3. Коваль О.П. Зарубіжний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/202402/az_socpidpriemnictvo_16_022024.pdf

ЧКАН О.В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Національний університет «Запорізька політехніка»

ЛАЗНЕВА І.О.,

кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНИЙ БІЗНЕС У КРАЇНАХ ЄС ТА МЕХАНІЗМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПІДТРИМКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У сучасних умовах глобальних викликів, таких як, загострення глобальних конфліктів зростання соціальної нерівності, загострення екологічних проблем,

демографічні зміни, міграційні кризи, особливого значення набувають нові підходи до соціально-економічного розвитку. Одним із таких підходів є розвиток соціального підприємництва, яке поєднує вирішення економічних завдань з виконанням соціальної місії та сприяє сталому розвитку територій. Особливо актуальним цей напрям стає для країн Європейського Союзу, де соціальний бізнес розглядається як ефективний інструмент підтримки територіальних громад, забезпечення соціальної інтеграції та створення робочих місць.

Глобалізаційні процеси значною мірою впливають на функціонування традиційних бізнес-моделей, що зумовлює необхідність пошуку нових механізмів для подолання соціальних та економічних дисбалансів. Соціальний бізнес, який спрямований на задоволення потреб уразливих верств населення та вирішення проблем територіальних громад, стає важливим компонентом соціальної інфраструктури. Це особливо важливо в умовах постпандемійного відновлення, коли на перший план виходить необхідність зміцнення локальних економік та створення стійких моделей розвитку.

Дослідження соціального підприємництва в контексті його ролі у зміцненні територіальних громад актуалізується також глобальними тенденціями до посилення уваги до цілей сталого розвитку (ЦСР) [1], визначених Організацією Об'єднаних Націй. Зокрема, ЦСР 8 (“Гідна робота та економічне зростання”), ЦСР 10 (“Зменшення нерівності”) та ЦСР 11 (“Стійкі міста та громади”) безпосередньо пов'язані з розвитком соціального бізнесу. Європейський Союз, як лідер у впровадженні політик сталого розвитку, активно інтегрує принципи соціального підприємництва в національні стратегії своїх країн-членів.

Не менш важливим аспектом є регулювання соціального бізнесу. У різних країнах ЄС використовуються різні підходи до правового визначення та підтримки соціального підприємництва, що зумовлює необхідність дослідження їх ефективності. Наприклад, у Франції діє розгалужена система підтримки соціальних інновацій, у той час як у Німеччині основний акцент робиться на податкових пільгах. Уніфікація підходів та обмін досвідом між країнами ЄС можуть сприяти створенню більш ефективних моделей підтримки соціального бізнесу. актуальність дослідження соціального бізнесу зумовлена необхідністю вирішення низки ключових проблем, що стосуються соціальної інклюзії, економічної стабільності та екологічної стійкості. Цей напрям дослідження дозволяє виявити ефективні механізми підтримки територіальних громад, визначити оптимальні форми регулювання соціального бізнесу та запропонувати рекомендації для їх впровадження як у межах Європейського Союзу, так і в інших регіонах світу.

Соціальний бізнес в країнах ЄС займає важливе місце у розвитку економіки та суспільства, оскільки він орієнтований на вирішення соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, екологічні питання та інші. У ЄС соціальний бізнес підтримується через різні механізми на рівні Євросоюзу та національних урядів, а також має чітке регулювання. Основними механізмами підтримки та регулювання соціального бізнесу в країнах ЄС є: Європейський

фонд соціального підприємництва (ESF) [2], Програма "Горизонт Європа" (Horizon Europe) [3], Європейський інвестиційний фонд (EIF) [4].

Важливо зазначити, що Європейський Союз активно підтримує розвиток соціального бізнесу через національні програми, фонди та ініціативи. Соціальні підприємства відіграють важливу роль у вирішенні суспільних проблем і сприяють досягненню цілей сталого розвитку. Розглянемо приклади таких програм у різних країнах ЄС. В Німеччині соціальна організація Social Impact надає підтримку стартапам із соціальним спрямуванням. Програма включає менторство, тренінги, доступ до офісних просторів та фінансову допомогу. Наприклад, соціальний бізнес "Discovering Hands," який залучає незрячих жінок до діагностики раку молочної залози завдяки їхній високій тактильній чутливості, отримало підтримку через Social Impact. У Франції розповсюдженою є програма "French Impact", яка є ініціативою уряду і спрямована на прискорення розвитку соціальних інновацій та підприємництва. Вона пропонує гранти, доступ до кредитів і партнерства з великими компаніями. Французький уряд разом із приватними фондами, такими як Fondation de France здійснює фінансування. Вдалим прикладом цієї програми є соціальне підприємство "La Ruche Qui Dit Oui!" яке створює локальні ринки, де фермери можуть продавати свою продукцію безпосередньо споживачам, підтримуючи місцеву економіку. Італійська програма "Fondazione Italia Sociale" підтримує соціальні підприємства через фінансування, розвиток компетенцій та мережеві можливості. Фінансування здійснює державою разом із приватними інвесторами. Прикладом є організація "Made in Carcere," яка наймає ув'язнених для виготовлення екологічних сумок та аксесуарів із перероблених матеріалів, сприяючи їхній соціальній реінтеграції. В Іспанії діє програма "CEPES" (Confederación Empresarial Española de la Economía Social), вона є конфедерацією, яка координує діяльність соціальних підприємств та надає фінансування, юридичну допомогу та підтримує інновації. Європейський соціальний фонд та національний бюджет здійснюють фінансування цієї програми. Кооператив "Mondragon," який є одним із найбільших у світі, забезпечує працевлаштування тисяч людей через модель колективної власності та демократичного управління, отримує фінансування від програми "CEPES". Програма "OWES" (Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej) діє в Польщі, яка здійснює підтримку соціальної економіки через консультації, гранти та менторство для соціальних підприємств. Фінансування здійснюється польським урядом та Європейським соціальним фондом. За цієї підтримки організація "Dobra Fabryka", створює робочі місця для людей із соціально незахищених категорій і реалізує програми гуманітарної допомоги. Шведське агентство економічного розвитку Tillväxtverket підтримує соціальне підприємництво через гранти та консультаційні програми. Фінансування здійснюється за рахунок державних коштів та регіональних програм ЄС. Соціальний бізнес "Yalla Trappan," який працевлаштовує жінок-мігранток у сфері кейтерингу, шиття та обслуговування. У Бельгії діє програма "Belgian Impact", це національна платформа підтримки соціального підприємництва, що пропонує доступ до мікрофінансування та бізнес-навчання.

Місцеві банки та Європейський інвестиційний фонд здійснюють фінансування цієї програми.

Отже, ці програми демонструють різноманітність підходів до підтримки соціального бізнесу в ЄС. Вони охоплюють різні сфери: від екології до інтеграції вразливих груп, забезпечуючи фінансову стабільність і соціальну справедливість.

Фінансування та податкові стимули в країнах ЄС є ключовими механізмами підтримки соціального бізнесу. Вони не лише сприяють вирішенню нагальних суспільних проблем, таких як безробіття, соціальна ізоляція чи екологічні виклики, але й створюють умови для розвитку сталого підприємництва та економічного зростання [5]. Завдяки фінансовим інструментам, таким як пільгові кредити, гранти, соціальні облігації, та податковим пільгам, наприклад зменшенню корпоративного податку, звільненню від ПДВ чи зниженню соціальних страхових внесків, соціальні підприємства мають можливість ефективніше функціонувати, залучати ресурси та масштабувати свою діяльність.

Такі підходи мають безпосередній вплив на розвиток територіальних громад. По-перше, створення нових робочих місць, зокрема для вразливих категорій населення, сприяє підвищенню зайнятості й соціальній інтеграції. Наприклад, соціальні підприємства, які працевлаштовують осіб з інвалідністю, мігрантів або молодь, значно покращують добробут локального населення. По-друге, фінансова підтримка дозволяє розвивати інфраструктуру громад, впроваджувати інноваційні екологічні чи освітні проекти, які мають довгостроковий вплив.

Здійснений компаративний аналіз по країнах, дозволяє узагальнити, що країни Європейського Союзу демонструють різноманітність підходів до підтримки соціального бізнесу. Вони охоплюють різні сфери: від екології до інтеграції вразливих груп, забезпечуючи фінансову стабільність і соціальну справедливість, що слугує наглядним прикладом для України. Досвід Європейського Союзу в підтримці соціального бізнесу та розвитку територіальних громад є надзвичайно корисним для національної економіки, особливо в контексті інтеграції до європейських економічних і соціальних структур. В Україні, як і в країнах ЄС, розвиток соціального підприємництва може стати важливим двигуном соціально-економічного прогресу. Досвід ЄС може надати цінні орієнтири для впровадження ефективних механізмів підтримки.

Список використаних джерел:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf

2. European Social Entrepreneurship Fund (ESF). URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en>
3. «Horizon Europe» Programme. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en
4. European Investment Fund. URL: <https://www.eif.org/index.htm>
5. Сатула О. В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки. URL: http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2016/6/p_49_54.pdf.

СЕКЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН СВІТУ

БОНДАР-ПІДГУРСЬКА О. В.,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту,

Полтавський університет економіки і торгівлі

КЛОЧКО О. А.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Підприємництво та торгівля»,

Полтавський університет економіки і торгівлі

КАРАСЬ В. В.,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності «Менеджмент»,

Полтавський університет економіки і торгівлі

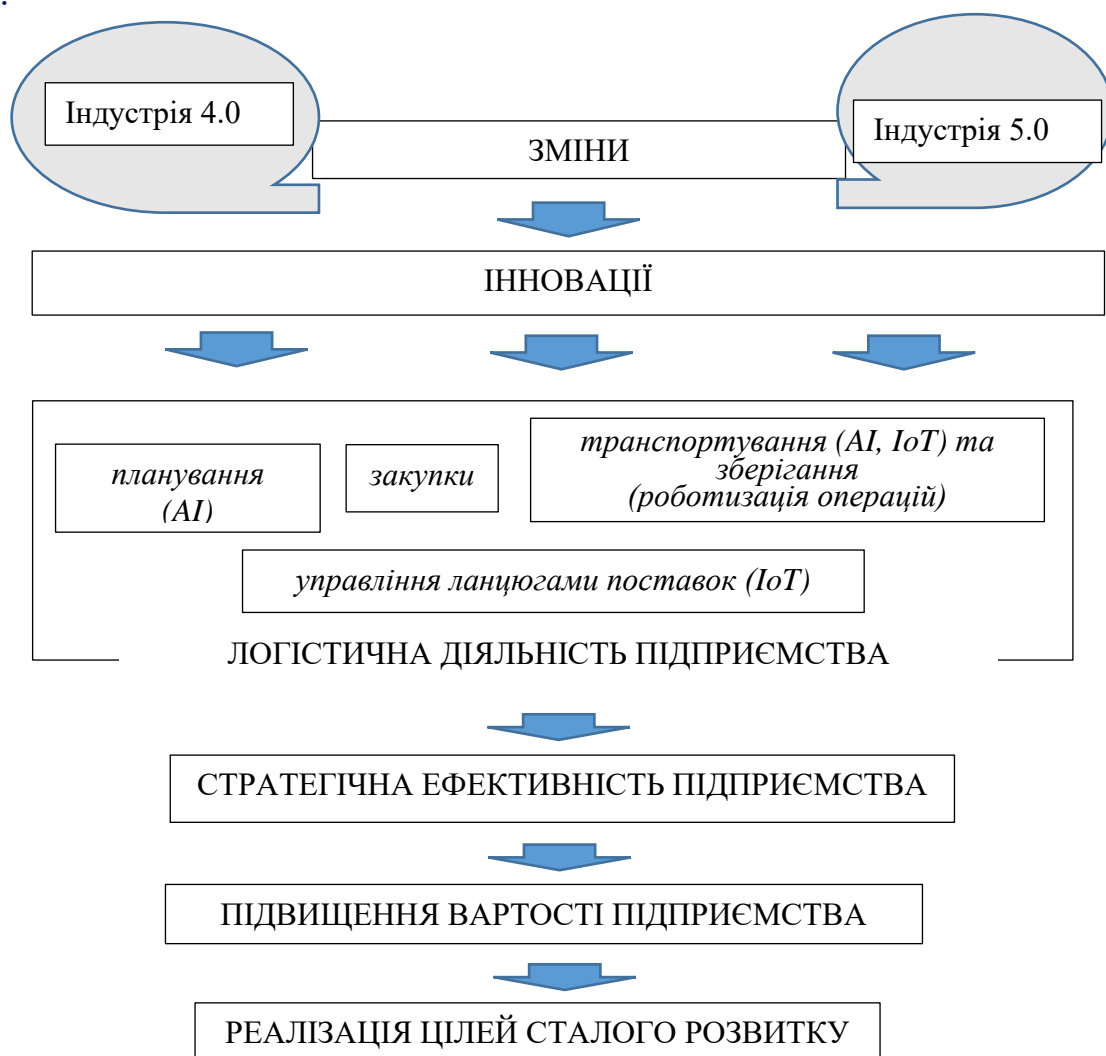
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ В ЛОГІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО СТРАТЕГІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В УМОВАХ ЗМІН

*Ефективні керівники не приймають великої кількості рішень.
Вони зосереджують свою увагу на питаннях першочергової важливості і
намагаються мислити стратегічними категоріями ...а
не просто займатися розв'язанням поточних проблем
П. Друкер.*

В період війни та повоєнної розбудови економіки України, коли зміни стають нормою життя, а реалізація цілей сталого розвитку на засадах Індустрії 4.0 та 5.0, стає планетарною вимогою, питання стратегічної ефективності підприємств набувають особливої актуальності [1]. В світових наукових колах це поняття вже з'являлося в окремих працях, але вітчизняні фахівці почали виокремлювати його не так давно, що обумовлено зростаючою кількістю викликів і загроз, а також непередбаченістю та динамізмом зовнішнього середовища.

Стратегічна ефективність служить виміром стійкості підприємства у довгостроковій перспективі, а цільовою функцією стратегічної ефективності виступає максимізація вартості підприємства. На відміну від стратегічної ефективності, операційна ефективність - це краще (дешевше, швидше, з меншою кількістю дефектів) виконання усіх видів діяльності в порівнянні з конкурентами. «Компанії можуть отримати величезні переваги за рахунок операційної ефективності, як це було продемонстровано у 1970-1980-х роках японськими фірмами, які застосовували такі методики, як загальний контроль якості та безперервне вдосконалення. Проте з погляду конкуренції головна

проблема з операційною ефективністю у тому, що найуспішніші методики легко скопіювати. Коли їх починають використовувати всі гравці в тій чи іншій галузі, відбувається розширення межі продуктивності — максимуму цінності, яку компанія може створити за даних витрат із застосуванням найкращих із можливих технологій, навичок та методів управління, — що призводить одночасно до зниження витрат та збільшення цінності. Така конкуренція дає абсолютне підвищення операційної ефективності, проте ніхто не отримує відносної переваги. І чим більше компанії займаються бенчмаркінгом, тим більшої конкурентної конвергенції вони досягають, тобто тим менше компанії відрізняються одна від одної» [2]. Саме тому значення стратегічної ефективності зростає у геометричній прогресії. При цьому, одним із вагомих чинників її реалізації саме в нинішніх умовах стає логістична діяльність підприємства (рис.1).

Рис. 1. Візуалізація впливу інновацій у логістичній діяльності підприємств на його стратегічну ефективність в умовах змін

Джерело: авторська розробка.

Якщо раніше термін «логістична діяльність підприємства» описував фізичний рух сировини і товарів, то тепер він включає *планування, закупки,*

транспортування та зберігання, а подальшим розвитком логістики стає управління ланцюгом поставок, що свідчить про зростаюче розуміння підприємствами важливості координації всіх функцій і бізнес процесів, а також життєвої необхідності застосування інновацій в цьому процесі, зокрема їх грамотне управління (рис.1).

Фахівці виокремлюють чотири основні (проривні) технології, реалізація котрих провокує революційні зміни: 1) *інтернет речей* (Internet of Things, IoT). Передбачає використання Інтернету з метою обміну інформацією між людьми та різними «речами» («розумний будинок»); 2) *цифрові екосистеми*. Формуються як єдине ціле із програмних систем, фізичних об'єктів, керуючих контролерів (ортодоксальні інженерні моделі гармонізовані з комп'ютерними); 3) *великі дані* (Big data) або аналітика великих даних (Data Driven Decision); 4) *цифрові платформи* – складні інформаційні системи, котрі відкриті до використання клієнтам і партнерам з метою управління бізнес-процесами, інтеграції інтернету речей у фізичні бізнес-процеси, аналізу і прогнозування стану обладнання [3-4].

Зауважимо, що інновації в логістичній сфері пов'язані як з підтримкою конкурентоспроможності підприємств, так і з зростаючими вимогами клієнтів логістів – представників торгового бізнесу і великих промислових підприємств, які бажають, щоб їхні товари або послуги приходили до замовника більш швидко і з меншими витратами. При цьому можна спроектувати окремі тенденції їх розвитку [5-9]:

1. *Більш тісна колаборація між стартапами IoT і логістичними компаніями.*

2. *Зростаюча важливість нових моделей і нових гравців на ринку.* Так, майбутнє логістики формують не лише нові технології. Мова йде про роль нових бізнес-моделей і нових гравців у галузі. Стартапи будують нові системи, що містять елементи спільного використання (шерінгова економіка), і прагнуть сконцентруватися на простих частинах ланцюжка поставок, трансформуючись у цифрових експедиторів. Вони можуть пропонувати більш привабливі ціни, завдяки більш гнучким операціям, і тим самим забезпечувати прозорість логістичного процесу.

3. *Використання можливостей штучного інтелекту (AI).* Галузь логістики активно інтегрує в свою діяльність рішення штучного інтелекту (AI), включаючи інтелектуальні перевезення, планування маршрутів і планування попиту, і т. п.. Поряд зі штучним інтелектом активно застосовується доповнена реальність і розширений інтелект, який поєднує в собі інтелект людини з автоматизованими процесами AI.

4. *Управління ланцюжком поставок в режимі реального часу.* Підключення пристрою IoT на різних ділянках дозволяють відстежувати переміщення обладнання, транспортних засобів і товару через хмарні сервіси. У той же час управління контейнерами на базі IoT також спрощується завдяки моніторингу в реальному часі, підвищенню ефективності використання палива, профілактичного обслуговування і активізації операцій з контейнерами.

5. Збільшення процесів роботизації складських операцій (складська робототехніка), що підтверджено даними Глобального звіту про роботу з клієнтами Global Customer Report. Крім того, підвищити ефективність і швидкість складських процесів можуть транспортні засоби без водія або багатофункціональні роботи.

Отже, професійне управління інноваціями в логістичній діяльності підприємств допоможе підвищити рівень їх стратегічної ефективності, збільшити їх вартість у довгостроковій перспективі та успішно реалізувати цілі сталого розвитку в умовах змін.

Список використаних джерел:

1. Бондар-Підгурська О.В. Науково-методичний підхід до прогнозування та оцінки ефективності системи управління сталим інноваційним соціально орієнтованим розвитком економіки на основі модернізованого індексу людського розвитку. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 99–107.
2. Операційна ефективність. *Офіційний сайт: Management*. 2024. URL: <https://www.management.com.ua/strategy/str312.html>.
3. Industry 4.0. *Офіційний сайт: IT-Entrprise*. 2023. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/industry-4>.
4. Бондар-Підгурська О.В., Бакланов С.О., Кошман В.А., Лободін О.О. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки: корпоративне управління та залучення інвестицій. *«Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір»*: Х Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2023 року, м. Маріуполь). Київ: Маріупольський державний університет (МДУ), 2023. 289 с. С. 128-131.
5. Інновації в галузі логістики. *Офіційний сайт: Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України*. 2024. URL: <https://sfii.gov.ua/innovacii-v-galuzi-logistiki/>
6. Bondar-Pidhurska Oksana, Husak Yurii, Baklanov Stanislav, Dmytro Kurzantsev. Innovative technologies in industry logistics as the basis of achieving the goals of sustainable development in the war and post-war period of Ukraine's economy development. *«Sustainable Transport System and Maritime Logistics ISTSML» (ISTSML 2023)*: Seafarer VI International Scientific Conference (June 14-16, 2023, Batumi, Georgia). Batumi: Batumi Navigation Teaching University, 2023. С. 45-50.
7. Бондар-Підгурська О.В. Підтримка розвитку та конкурентоспроможності бізнесу в ситуаціях війни та післявоєнної розбудови України: зміни у логістиці. *Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації*: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 27-28 квітня 2023 року). Полтава: РВВ ПУЕТ, 2023. С. 183-186.
8. Гудько А.В., Бондар-Підгурська О.В. Підтримка конкурентоспроможності бізнесу України як основа реалізації цілей сталого розвитку XXI тисячоліття в умовах нових викликів і загроз. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті* : тези доповідей

XLV Міжнар. наук. студент. конф. за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік (м. Полтава, 13–14 квітня 2022 р.). Полтава : ПУЕТ, 2022. Ч. 2. С. 3-8.

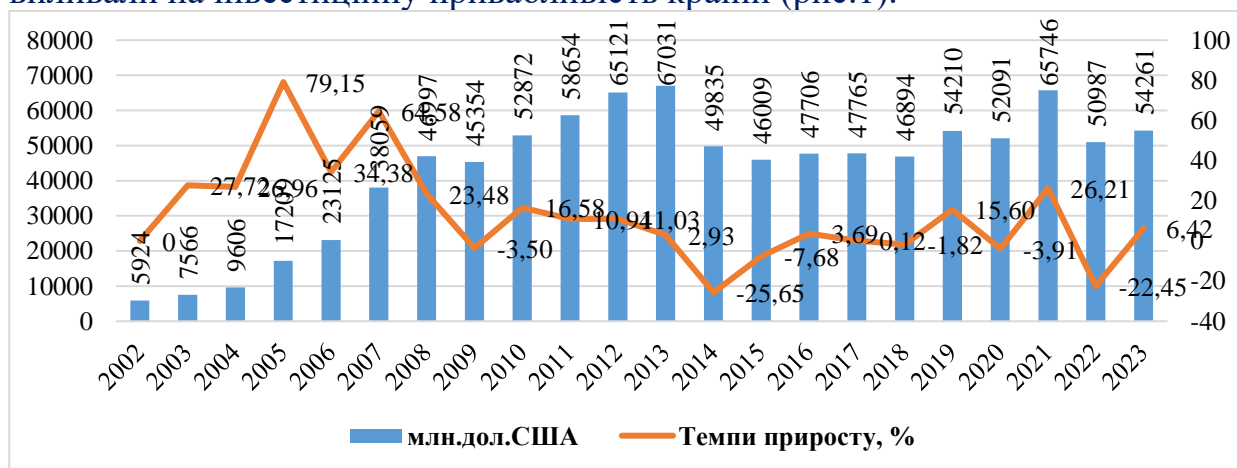
9. Бондар О. В. Формування вітчизняної моделі корпоративного управління. *«Методологія та практика менеджменту на порозі XXI століття: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти»*: матеріали III Міжнародної наук.-практич. конференції, присвяченої 45-річчю ПУСКУ. Полтава: РВЦ ПУСКУ. 2006. С. 89-90.

ГОНЧАРУК О.О.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

ОЦІНКА ВКЛЮЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій (ПІ) в Україну за період з 2002 по 2024 роки демонструє значні коливання в темпах приросту, які відображають як позитивні, так і негативні економічні та політичні фактори, що впливали на інвестиційну привабливість країни (рис.1).

Рис.1. Динаміка ПІ до України (накопичені), 2002-2024 рр.

У період з 2002 по 2007 роки спостерігається значний приріст прямих іноземних інвестицій в Україну. Від 5 924 млн дол. США у 2002 році до 38 059 млн дол. США у 2007 році, що характеризується високими темпами зростання, зокрема, найбільшим приростом у 2005 році (79,15%) та 2007 році (64,58%). Цей період можна оцінити як етап стабільного економічного зростання та покращення інвестиційного клімату, що, ймовірно, було зумовлено більш сприятливими макроекономічними умовами, політичною стабільністю в Україні після «Помаранчевої революції» 2004 року та початком інтеграції в міжнародні економічні структури.

У 2008 році, як і в багатьох країнах світу, початок глобальної фінансової кризи призвів до зниження темпів зростання ПІП в Україні, що видно з темпу приросту в 23,48%. У 2009 році спостерігається перший значний спад інвестицій (-3,50%), що відображає вплив економічної нестабільності на потоки іноземного капіталу.

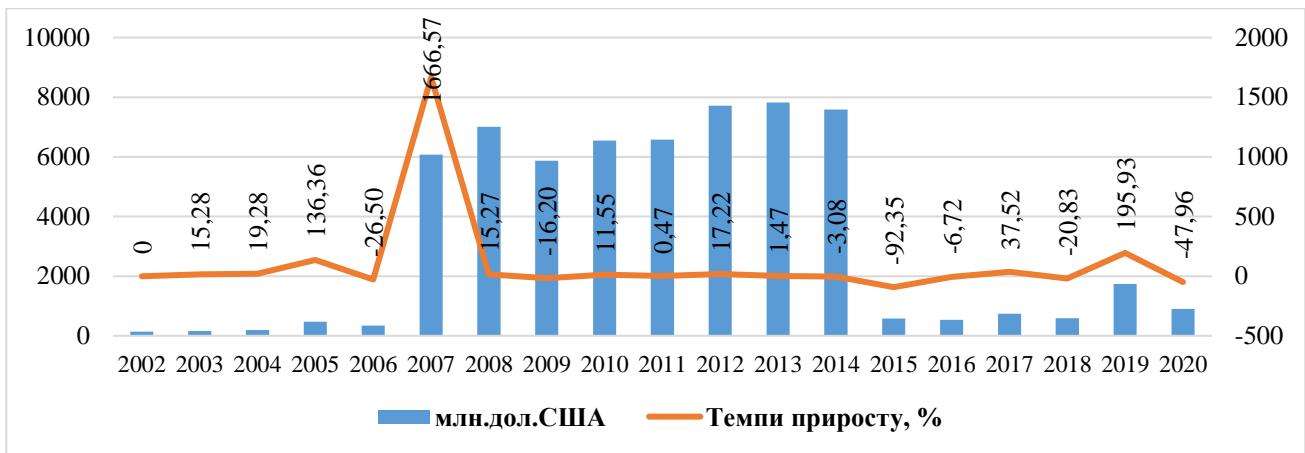
З 2010 року інвестиції знову почали зростати, досягнувши пік у 2011 році з приростом 10,94%. Проте, в наступні роки темпи приросту сповільнюються (в межах 2,93% у 2013 році), що свідчить про відносну стабільність, але без значного стимулювання нових інвестиційних потоків. Це може бути зумовлено внутрішніми економічними проблемами, відсутністю значних реформ та збереженням політичної нестабільності в країні.

2014 рік став переломним для України в плані економічної та політичної ситуації: анексія Криму росією, військові дії на сході країни, а також значна економічна рецесія призвели до різкого падіння обсягів ПІП. У 2014 році відбулося зниження на 25,65%, а в 2015 році знову фіксується спад (-7,68%). Це свідчить про значне зниження інвестиційної привабливості через високі політичні ризики та кризу в економіці, що змусило інвесторів утримуватися від довгострокових вкладень в Україну.

З 2016 року починається помірне відновлення інвестиційної активності в Україні. У 2016 році спостерігається незначне зростання на 3,69%, а в 2017 році приріст складає всього 0,12%. Проте з 2019 року інвестиційний потік знову значно зростає, досягаючи 15,60%. Це свідчить про поступове відновлення довіри до української економіки, зокрема після стабілізації політичної ситуації, а також завдяки впровадженню низки реформ та розвитку співпраці з міжнародними фінансовими установами.

У 2020 році, через глобальну пандемію COVID-19, спостерігається спад ПІП на 3,91%. Проте 2021 рік став значним моментом для української економіки, оскільки інвестиції збільшились на 26,21%. Це можна пов'язати з економічними заходами, спрямованими на підтримку економіки під час пандемії, а також з продовженням реалізації інституційних та економічних реформ. Однак у 2022 році, на фоні війни в Україні, спостерігається суттєве зменшення інвестицій на 22,45%, що є наслідком безпосереднього впливу бойових дій та високих ризиків для інвесторів. Втім, у 2023 році темп приросту знову позитивний (6,42%), що свідчить про поступове відновлення інвестиційної активності після першого шоку війни.

Аналіз динаміки прямих зарубіжних інвестицій (ПЗІ) з України за період з 2002 по 2024 рік демонструє значні коливання, що, як і у випадку з ПІП, обумовлені різними внутрішніми та зовнішніми факторами, зокрема політичними та економічними кризами, а також змінами в міжнародному економічному контексті (рис.2).

Рис.2. Динаміка ПЗІ з України (накопичені), 2002-2024 рр.

У 2002 році обсяг ПЗІ з України становив лише 144 млн дол. США. Однак в наступні роки спостерігалось поступове зростання, зокрема у 2005 році приріст становив 136,36%, що можна пояснити активізацією українського експорту та інвестиційною привабливістю, яка почала зростати в результаті економічної лібералізації та відкриття ринку. В 2006 році відбулося зменшення ПЗІ на 26,50%, що може бути наслідком змін в економічній політиці, зміненої міжнародної ситуації або коливань ринкових умов.

2007 рік став рекордним за приростом ПЗІ з України (1666,57%), що було пов'язано з активними зовнішніми фінансовими операціями, зокрема виходом на зовнішні ринки позик та активізацією зовнішньої торгівлі. Проте вже в 2008 році темп приросту значно зменшується до 15,27%, що, ймовірно, є наслідком глобальної фінансової кризи. У 2009 році відбувається зниження ПЗІ на 16,20%, що також було зумовлене глобальними економічними проблемами та загальною нестабільністю на фінансових ринках.

З 2010 року починається помірне відновлення, зокрема приріст у 2010 році становить 11,55%. В цей час українська економіка почала адаптуватися до умов післякризового періоду. Проте з 2011 по 2013 рік темпи приросту залишаються низькими і коливаються в межах 1-17%. Це може свідчити про економічну стабільність, але і про відсутність суттєвих стимулів для активних інвестиційних потоків за межі України.

2014 рік характеризується зниженням ПЗІ з України на 3,08%. Це період політичної кризи, анексії Криму росією та початку конфлікту на сході України. Ці події призвели до значних економічних проблем і скорочення зовнішніх інвестицій. У 2015 році відбулося катастрофічне зниження на 92,35%, що свідчить про різке падіння економічної активності, втрату значних економічних партнерів та нестабільність на фінансових ринках.

У 2016 році ПЗІ знову зменшуються на 6,72%. З 2017 року спостерігається зростання інвестицій на 37,52%, що свідчить про певне відновлення довіри до економіки України після політичних і економічних криз. Однак у 2018 році інвестиції знову зменшуються на 20,83%. У 2019 році відбулося значне зростання ПЗІ до 195,93%, що можна пояснити поліпшенням інвестиційного клімату після зміни політичної ситуації в країні та обрання нового президента. У

2020 році інвестиції знову знизились на 47,96%, що могло бути спричинене економічними наслідками пандемії COVID-19 та глобальною економічною нестабільністю.

Динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну та з України за період 2002-2024 років відображає суттєві коливання, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми економічними і політичними чинниками. Протягом цього періоду спостерігається кілька ключових етапів, що характеризуються як періодами значного притоку інвестицій, так і різким їх зниженням.

1. Період 2002-2007 роки став часом стабільного зростання як притоку, так і відтоку ПІІ, що відображає позитивну економічну ситуацію в Україні, економічні реформи та стабільність на фоні глобального економічного зростання. Високі темпи зростання ПІІ в Україну у 2005 (+355,28%) та 2007 роках (+76,50%) свідчать про інвестиційну привабливість країни на цьому етапі.

2. Фінансова криза 2008 року та глобальна економічна нестабільність призвели до скорочення інвестицій в Україну та значного падіння ПІІ з країни в 2009 році. Це вказує на вразливість економіки України до зовнішніх шоків і глобальних фінансових змін.

3. 2014 рік став переломним моментом для України. Анексія Криму та військові конфлікти на сході країни спричинили різке падіння інвестицій як в Україну, так і з неї. Спостерігається найгірший показник за всю історію — падіння ПІІ в Україну на -90,89% у 2014 році, що, безумовно, зумовлене геополітичними чинниками та конфліктом.

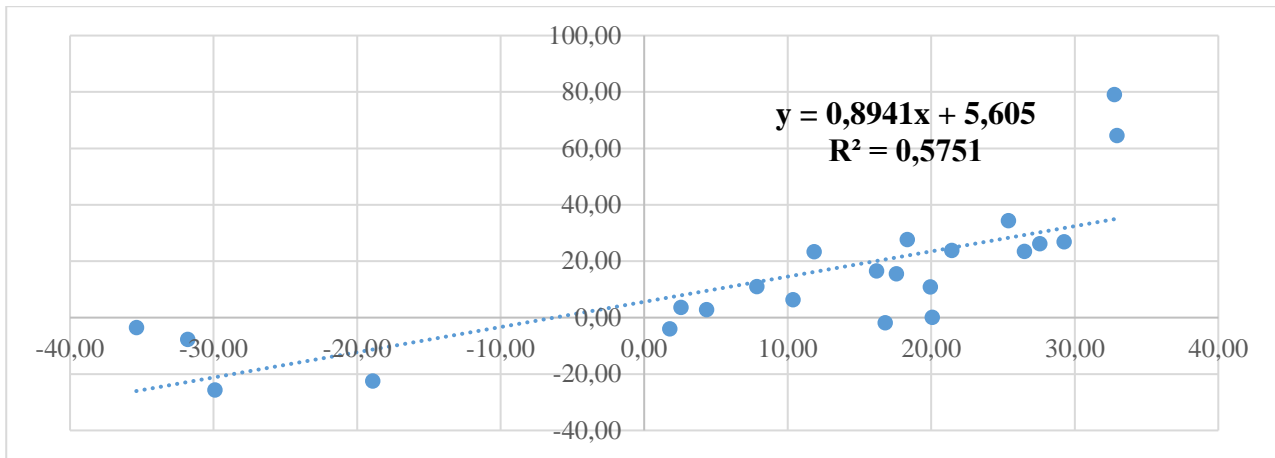
4. Після 2014 року економіка України перебувала в стані відновлення, проте падіння інвестицій було продовжене до 2016 року. Відновлення стало можливим лише у 2017 році, коли, після стабілізації ситуації та відновлення довіри інвесторів, інвестиційна активність дещо зросла. Проте 2020 рік та пандемія COVID-19 знову стали викликом для економіки країни, що призвело до зниження ПІІ.

5. 2022 рік став черговим кризовим етапом для інвестиційної ситуації в Україні через повномасштабну війну з росією, що ще більше обмежило приплив іноземних інвестицій і суттєво знизило інвестиційний потенціал.

6. 2023 рік відзначився певним зростанням ПІІ в Україну (+268,66%), що можна трактувати як сигнал поступового відновлення інтересу до країни, попри воєнний стан. Це може свідчити про стійкість економічної структури та готовність міжнародних партнерів до довгострокових інвестицій в постконфліктну відбудову.

7. 2024 рік поки що показує спад темпів зростання ПІІ в Україну (-30,30%) і зниження інвестицій з країни, що є наслідком все ще невизначеної політичної та економічної ситуації.

Іноземні інвестиції можна розглядати як вагомий інструмент та фактор економічного зростання та як його похідну. Побудова регресійної моделі підтвердила гіпотезу про існування прямого зв'язку між темпами зростання ПІІ до України та економічним зростанням (темпи зростання ВВП країни).

Рис.3. Регресійна модель залежності темпів зростання ВВП України та темпів зростання ІІ до країни

Узагальнюючи, можна стверджувати, що інвестиційна активність в Україні за останні два десятиліття зазнала значних коливань, зокрема через зміни в політичному і економічному середовищі. Нестабільність в країні, геополітичні ризики та глобальні фінансові кризи суттєво впливали на динаміку ІІ, але позитивні темпи зростання в окремі періоди свідчать про потенціал для відновлення та розвитку економіки. Відновлення інвестиційної привабливості України вимагатиме стабільності в політичній сфері, посилення інституційних реформ і розвитку бізнес-середовища, а також міжнародної підтримки в умовах постконфліктного відновлення.

Список використаних джерел:

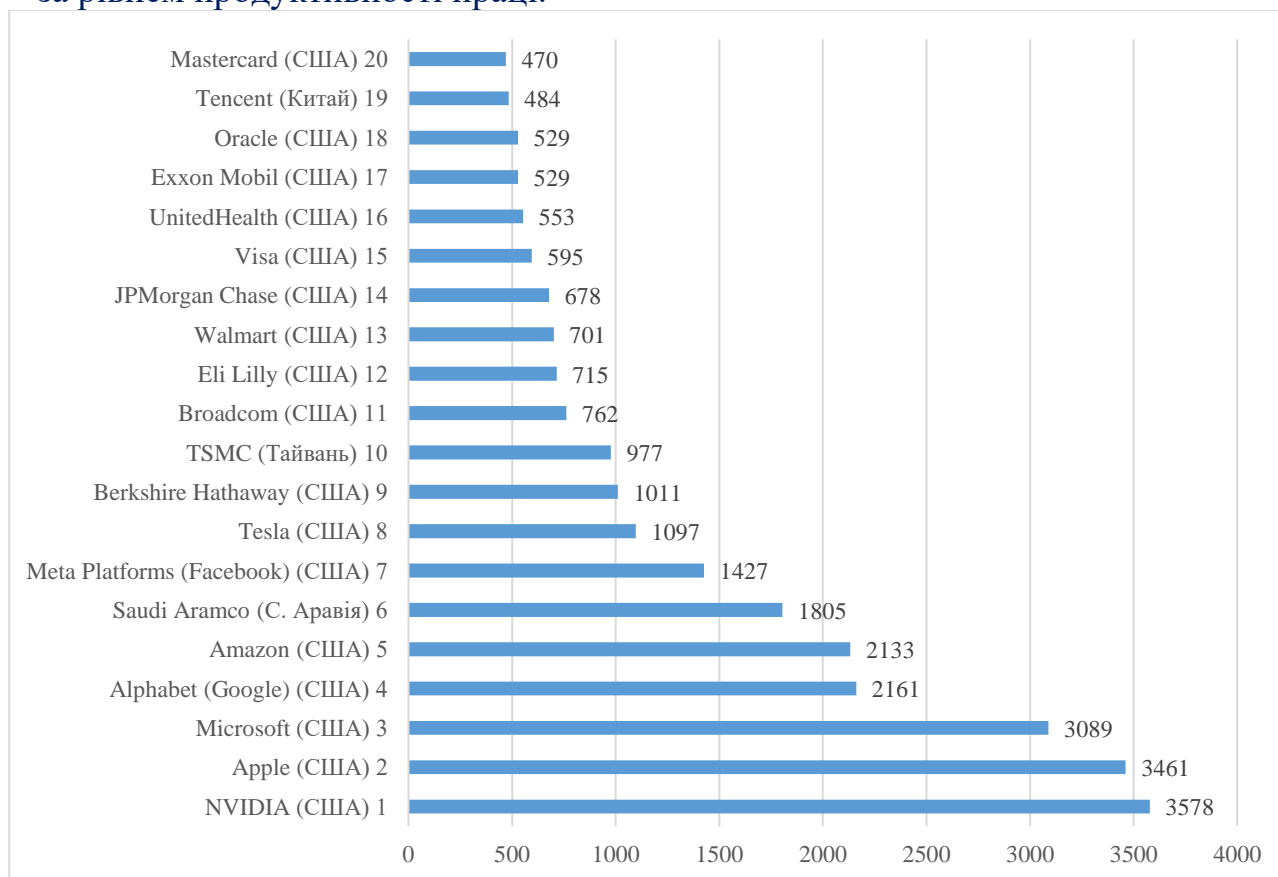
1. Владимирська Н.І. Особливості міжнародного інвестування в економіку України. 2020. URL: <https://ejournal.com/index.php/journal/article/view/659/261>
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Казакова Н. А., Доброскок А. К. Міжнародні інвестиції України. Проблеми та перспективи їх утворення. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2020. С. 135- 136.
4. Офіційний сайт Unctad. URL: <https://unctad.org/topic/investment/worldinvestment-report> (дата звернення: 13.11.2023)
5. Чуницька І. І., Макаренко О. Я. Іноземні інвестиції в економіку України: сучасний стан та шляхи покращення інвестиційного клімату. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2019. №1 С. 12-14.

КАЛІНІН В. В.,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО ВАЖЕЛІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТРУДОРЕСУРСНИЙ АСПЕКТ

Транснаціоналізація економічної діяльності є потужним трендом економічного розвитку останнього десятиліття, який характеризується суттєвою перебудовою господарських механізмів і супроводжується зростанням ринкової капіталізації міжнародних компаній та формуванням внутрішньокорпоративних механізмів трудоворесурсного забезпечення транснаціональних структур.

Для більшості ТНК суттєве зростання обсягів ринкової капіталізації (рис. 1) та вартості пов'язано з віднайденням унікальних конкурентних переваг як передумови зростання масштабів міжнародної економічної діяльності. При цьому всі без виключення транснаціональні компанії є високотехнологічними, 17 з 20-ти компаній мають країною базування США. Не випадково, що саме США лідирує в світі з великим відривом за обсягами ВВП (табл. 1) і відповідно – за рівнем продуктивності праці.

Рис.1. Топ-20 компаній з найбільшою ринковою капіталізацією [1]

Для України вказані аспекти є надзвичайно важливими в контексті визначення орієнтирів формування перспективної моделі економічного

розвитку. При цьому йдеться не стільки про точкове налаштування (*fine tuning*) наявних інститутів і правового фрейму реалізації економічної політики, скільки про їх глибоке переформатування та створення принципово нової архітектури економічного механізму з урахуванням глобальних викликів [2, с. 10]. Головною метою зазначеного переформатування має бути підвищення ефективності регуляторного механізму, а не його повне скасування [3, с. 34].

Таблиця 1

Топ-10 країн за обсягом ВВП, у номінальному вираженні та за паритетом купівельної спроможності, 2023 р. [2, с. 19]

<i>№ n/n</i>	<i>Країна</i>	<i>ВВП, млрд. дол. США, 2023 р. (номінальний)</i>	<i>ВВП, млрд. дол. США, 2023 р. (за паритетом купівельної спроможності)</i>
1	США	27357,8	27357,8
2	Китай	17662,0	32931,4
3	Німеччина	4457,4	5544,3
4	Японія	4212,9	6507,1
5	Індія	3572,1	13342,5
6	Великобританія	3344,7	3916,5
7	Франція	3031,8	3865,3
8	Італія	2255,5	3245,3
9	Бразилія	2173,7	4085,0
10	Канада	2140,1	2386,5

Трудоресурсний компонент є не менш важливим складником транснаціоналізації економічної діяльності. На фоні глобального трудоресурсного дефіциту і конкуренції за людські ресурси у міжнародному масштабі, ТНК трансформують пріоритети кадрової політики, акцентуючи увагу на формуванні необхідних компетенцій відповідно до планів перспективного розвитку компаній, довгострокових зв'язках з працівниками як передумови результативності вкладень у розвиток людських ресурсів тощо.

Враховуючи масштаб трудоресурсних потреб на світовому ринку праці, транснаціональні структури застосовують інноваційні підходи до управління людськими ресурсами (*HRM*), неспецифічні способи управління кар'єрою співробітників (використовуючи можливості міжкраїнового переміщення працівників між структурними підрозділами), зосереджують увагу на людиноцентричному підході до розвитку економічної діяльності (що знаходить відображення в принципах корпоративної культури, корпоративної соціальної відповідальності тощо).

Список використаних джерел:

1. Largest Companies by Marketcap URL: <https://companiesmarketcap.com/>
2. Концепція національної економічної безпеки України. Міжнародний інститут свободи. 2024. 48 с. URL:

https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/National_Economic_Security_Ukraine_2024_8bf203014e.pdf

3. Повоєнна макроекономічна архітектура для України. Centre for Economic Policy Research. URL: https://cepr.org/system/files/2023-07/RapidResponse3_Ukr.pdf

ПЕРЕСІЧНИЙ О.Є.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТНК В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ

Сучасні глобальні ланцюги створення вартості (Global Value Chains, далі – GVC) зазнають значних трансформацій під впливом низки геополітичних, економічних та технологічних зрушень. Такі зміни суттєво впливають на діяльність ТНК, які є ключовими суб'єктами у формуванні GVC. Геополітична нестабільність, зокрема військові конфлікти, до яких відноситься і війна в Україні, змінюють традиційні маршрути постачання та вимагають від ТНК адаптації до нових умов. Посилення санкційної політики, зростання протекціонізму і торгових бар'єрів також змушують корпорації трансформувати власні інвестиційні стратегії. Глобальна економічна нестабільність, а також інфляційні процеси й ризики рецесії, впливають на фінансову доступність і доцільність інвестицій. Зростає значення регіоналізації як стратегії зниження ризиків та забезпечення стабільності постачання. Прискорена цифровізація, автоматизація та впровадження новітніх технологій змінюють структуру виробничих процесів у GVC. Ці фактори сприяють переходу до децентралізованих і стійких моделей управління логістикою, що дозволяє ТНК знижувати залежність від окремих регіонів або постачальників [1].

Аналіз інвестиційних стратегій ТНК у трансформованих GVC включає декілька основних напрямків. ТНК прагнуть знижувати ризики шляхом диверсифікації інвестицій, тобто інвестуючи в різні регіони та галузі. Це зменшує залежність від окремих ринків і постачальників, що особливо важливо в умовах геополітичної нестабільності. Також, однією з ключових тенденцій є перехід від глобалізації до регіоналізації. ТНК інвестують у створення локальних виробничих кластерів ближче до кінцевих споживачів, щоб мінімізувати логістичні ризики і витрати. У відповідь на політичну та економічну невизначеність ТНК віддають перевагу інвестуванню в країни з подібними політичними цінностями або географічною близькістю. Це дозволяє знизити ризики переривання ланцюгів постачання. Для підвищення ефективності та гнучкості GVC компанії активно впроваджують інноваційні технології, такі як

автоматизація, штучний інтелект і блокчейн. Це також дозволяє швидше адаптуватися до нових умов і забезпечувати конкурентні переваги [2].

Фокус на аналізі інвестиційних стратегій ТНК у трансформованих GVC дає змогу виявити ключові підходи до управління ризиками та ефективного розподілу ресурсів. Це сприяє глибшому розумінню того, як ТНК адаптуються до викликів сучасного світу, водночас підтримуючи економічну стійкість та конкурентоспроможність.

Глобальні ланцюги створення вартості – це мережі, що охоплюють різні етапи виробничого процесу, починаючи від розробки продукту до його виготовлення, розподілу і продажу, які здійснюються в різних країнах. Вони дозволяють компаніям оптимізувати витрати, використовуючи переваги різних регіонів у сфері виробництва, доступу до ресурсів, робочої сили та технологій. Основною особливістю GVC є географічна розподіленість, яка забезпечує ефективний розподіл функцій між країнами залежно від їхніх конкурентних переваг. Учасники ланцюгів – постачальники, виробники, дистриб'ютори та споживачі – тісно взаємодіють, створюючи складну систему взаємозалежностей. GVC також характеризуються високою гнучкістю, що дозволяє швидко адаптуватися до змін ринкових умов, і значною вразливістю до зовнішніх чинників, таких як геополітичні конфлікти або економічні кризи. У контексті глобалізації GVC стають важливим елементом економічного розвитку країн, сприяючи інтеграції національних економік у світовий ринок. Разом із тим їх функціонування потребує ефективного управління ризиками та впровадження інноваційних технологій для підвищення стійкості та конкурентоспроможності [1].

ТНК використовують різноманітні інвестиційні стратегії, залежно від своїх цілей, ринкових умов та специфіки галузі. Серед них найбільш поширеними є горизонтальна, вертикальна та платформа-залежна стратегії. Горизонтальна передбачає інвестування в підприємства, які здійснюють подібні види діяльності на різних географічних ринках. Цей підхід дозволяє ТНК розширювати ринки збуту, збільшувати часту на глобальному ринку і зменшувати залежність від окремих регіонів. Вертикальна стратегія зосереджена на інтеграції вздовж ланцюга створення вартості, тобто ТНК інвестують у підприємства, що знаходяться на різних етапах виробничого процесу. Це може бути як злиття з постачальниками сировини, так і придбання компаній, що займаються дистрибуцією. Така стратегія дозволяє контролювати якість, знижувати витрати і забезпечувати стабільність постачань. Платформа-залежна стратегія є відносно новим підходом і передбачає інвестування в цифрові або технологічні платформи, які забезпечують інтеграцію різних учасників ринку. Вона спрямована на створення екосистеми, де ТНК можуть надавати свої послуги або продукти через платформу, залучаючи користувачів і партнерів. У сучасних умовах ТНК часто комбінують ці підходи щоб забезпечити максимальну гнучкість і ефективність своїх операцій [2; 5].

GVC перебувають під значним впливом зовнішніх чинників, які формують сучасну економічну реальність. Одним із ключових чинників є геополітика.

Зростання напруженості у міжнародних відносинах, введення санкцій та торгових обмежень змушують компанії переглядати свої ланцюги постачання і розташування виробничих потужностей. Особливо помітний вплив мають локальні військові конфлікти, які зумовлюють розрив ланцюгів і змушують ТНК шукати альтернативні маршрути. Цифровізація також відіграє важливу роль у трансформації GVC. Технології, такі як автоматизація, штучний інтелект і блокчейн, змінюють структуру виробничих і логістичних процесів. Вони сприяють підвищенню ефективності, прозорості та стійкості ланцюгів постачання, дозволяючи швидше реагувати на зміни ринкових умов. Пандемія COVID-19 також стала вагомим чинником, що викликав суттєві збої у функціонуванні GVC. Закриття кордонів, порушення логістичних ланцюгів і зміна споживчих моделей змусили компанії переглянути свої стратегії. Виникла необхідність у диверсифікації постачань і створенні більш локалізованих ланцюгів [3].

Сучасні глобальні виклики змусили ТНК переглянути свої інвестиційні підходи. Традиційні моделі, що базувалися на мінімізації витрат через розміщення виробництва в регіонах із дешевою робочою силою, поступаються місцем більш гнучким і стійким стратегіям. Основний акцент тепер робиться на зниження ризиків, пов'язаних із геополітичною нестабільністю, економічними кризами та збоєм у постачаннях. ТНК починають активно впроваджувати локалізовані стратегії, які передбачають перенесення виробництва ближче до ринків збуту. Це не лише зменшує залежність від глобальної логістики, а й дозволяє швидше реагувати на зміни попиту [3]. Регіоналізація стає ключовим інструментом зменшення впливу зовнішніх ризиків. Окрім цього, ТНК активно інвестують у розвиток технологій для підвищення гнучкості та автоматизації виробничих процесів. Цифрові рішення забезпечують кращий контроль над ланцюгами постачання і дозволяють швидше адаптуватися до нових викликів. Таким чином, нові інвестиційні підходи ТНК спрямовані на створення стійких бізнес-моделей, здатних функціонувати в умовах постійної невизначеності.

Трансформація GVC суттєво змінила підходи ТНК до вибору регіонів для інвестування. У відповідь на зростання геополітичних ризиків та економічну нестабільність компанії дедалі частіше шукають можливості диверсифікації та оптимізації своїх інвестиційних портфелів. Це сприяє зростанню інтересу до країн з економіками, що розвиваються, які пропонують не лише доступ до нових ринків, але й конкурентні переваги у вигляді відносно низьких виробничих витрат та наявності ресурсів. Країни з економіками, що розвиваються, часто характеризуються нижчими витратами на робочу силу, швидкими темпами економічного зростання та сприятливими умовами для інвестування, включаючи податкові пільги державну підтримку. Водночас у таких регіонах є значні виклики, пов'язані з інституційною слабкістю, інфраструктурними обмеженнями та політичною нестабільністю. ТНК обирають ці країни, зважуючи на потенціал отримання високого прибутку в поєднанні зі зростаючою роллю в глобальній економіці. Ключовим фактором стає здатність країн адаптуватися до нових умов, включаючи розвиток цифрової інфраструктури та впровадження

інновацій. Регіоналізація стимулює ТНК інвестувати в локалізацію виробництва, що забезпечує стійкість ланцюгів постачання. В умовах зростаючої конкуренції між країнами з економіками, що розвиваються, за залучення капіталу, переваги отримують ті, які можуть запропонувати найкраще поєднання вартості та якості, а також політичну та економічну стабільність [4; 6].

Аналіз показав, що інвестиційні стратегії ТНК відіграють ключову роль у забезпеченні стійкості GVC. В умовах геополітичної нестабільності, економічних криз і технологічних змін ТНК змушені адаптувати свої підходи до інвестування, щоб зберігати конкурентні переваги та мінімізувати ризики. Одним з найважливіших аспектів є диверсифікація, яка дозволяє знижувати залежність від окремих ринків і постачальників. Вибір регіонів для інвестування дедалі частіше враховує не лише економічну ефективність, а й політичну стабільність, якість інфраструктури та доступ до технологій. Крім того, компанії зосереджуються на регіоналізації, створюючи більш локалізовані виробничі кластери, що сприяє зменшенню логістичних витрат і підвищенню гнучкості в умовах кризових ситуацій. Інноваційні технології, такі як цифровізація та автоматизація, стали важливими інструментами в управлінні GVC. Вони дозволяють ТНК краще контролювати свої процеси, забезпечувати безперервність постачання і швидко реагувати на зміни попиту. Завдяки впровадженню таких технологій, компанії здатні підвищувати ефективність своїх операцій і забезпечувати довгострокову стійкість. Таким чином, адаптація інвестиційних стратегій ТНК є не лише відповіддю на сучасні виклики, а й важливим фактором, що визначає їхню роль у трансформації глобальної економіки. Це забезпечує стабільність і розвиток GVC, сприяючи більш стійкому та інтегрованому світовому економічному порядку.

Список використаних джерел:

1. Дугінець Г. Глобальні ланцюги створення вартості : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 412 с.
URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/19724413cc699d6840ef8189cce9c236.pdf> (дата звернення: 02.12.2024).
2. Булкот О. Міжнародні інвестиційні стратегії транснаціональних корпорацій. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. № 4 (53). С. 16–21. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/53_2019/4.pdf (дата звернення: 02.12.2024).
3. Сандул М. Трансформаційні фактори розвитку глобальних ланцюгів постачання. *Міжнародна економічна політика*. 2023. № 1 (38). С. 78–102. URL: http://1032689.iepjourn.web.hosting-test.net/journals/38/2023_38_4_Sandul.pdf (дата звернення: 05.12.2024).
4. Миценко В. Роль глобальних ланцюгів створення вартості для економічного розвитку країн. *Економіка і організація управління*. 2023. С. 79–89. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/57220030-fe0d-4003-b760-4d5621ec1a40/content> (дата звернення: 05.12.2024).

5. Бондар Ю., Легінькова Н. Інвестиційні стратегії ТНК в умовах формування сталого розвитку. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 40–44. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/8.pdf (дата звернення: 05.12.2024).

6. Qiang C., Liu Y., Steenbergen V. An Investment Perspective on Global Value Chains. Washington, DC: World Bank, 2021. 401 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/442061621002318640/pdf/An-Investment-Perspective-on-Global-Value-Chains.pdf> (date of access: 05.12.2024).

**СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-
ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ**

ВІННИЦЬКА Є.П.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

**CURRENT STATE AND PROSPECTS OF FOREIGN ECONOMIC
COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND LITHUANIA**

In the current context of economic instability and dynamic changes in global markets, it is crucial to strengthen partnerships and develop trade with various countries. Economic cooperation not only contributes to GDP growth but also enhances countries' resilience to external challenges. In this regard, Lithuania, one of Ukraine's key partner countries with established close economic and trade ties, was chosen for analysis.

The analysis of the relationship between the volumes of bilateral trade and the level of Gross Domestic Product (GDP) is vital for understanding the mechanisms of economic growth. Bilateral trade is particularly significant for countries like Ukraine and Lithuania, where exports and imports are the main drivers of economic development.

Using the gravity model, which evaluates the dependence of trade volumes on the size of the countries' economies and the distance between them, an analysis was conducted utilizing statistical software R. This allowed for empirical testing of hypotheses and identification of key factors influencing trade. The study of trade between Ukraine and Lithuania covered the period from 1996 to 2020 and aimed to assess the impact of bilateral trade volumes on the GDP of both countries. The model incorporates the following key variables: GDP (economic scale), distance (transportation costs), free trade agreements (reduction of barriers), inflation (price stability), population (market size), and foreign investments (integration support). Additionally, extra variables such as net financial account and foreign direct investments were included to provide a deeper evaluation of the impact of economic integration and investments on trade between Ukraine and Lithuania [1].

The model is represented in the form of an equation constructed using the traditional approach of logarithmic transformation on both sides of the formula:

$$X_{ij} = \beta_0 + \beta_1 \cdot \ln(GDP\_UKR) + \beta_2 \cdot \ln(GDP\_LTU) + \beta_3 \cdot \ln(DISTANCE) + \beta_4 \cdot \ln(Free\_TR\_AGR)$$

The results of the regression analysis showed a relationship between economic and geographical factors and the volumes of bilateral trade (X_{ij}) between Ukraine and Lithuania. The R-squared value of the model is 0.9114, meaning that 91.14% of the variation in trade volumes is explained by the included variables, indicating a high

level of model fit. However, the adjusted R-squared value is slightly lower (0.8727), suggesting possible redundancy among some predictors.

Thus, the following conclusions can be drawn: Ukraine's GDP has a positive effect on the trade volume between the countries, with a 1% increase in Ukraine's GDP resulting in a 1.04% increase in trade with Lithuania, while Lithuania's GDP does not have a statistically significant impact on the trade volume between Ukraine and Lithuania. Ukraine's population size has a negligible impact on trade volume, whereas Lithuania's population size negatively affects trade between the two countries. Inflation in both Ukraine and Lithuania has an insignificant impact on mutual trade. The free trade agreement has a moderate positive effect (coefficient 295.711, p-value = 0.1096), but this effect is not statistically significant at the 5% level. It is worth noting that geographical distance was not evaluated due to singularities, which may indicate multicollinearity or a lack of variation in the data.

Based on the study by Bayarmiya Ganbaatar and co-authors, the principal component analysis (PCA) method was applied to analyze the factors influencing trade between Ukraine and Lithuania. This approach allowed for the reduction of data dimensionality and the identification of key variables determining variations in trade volumes, providing a better understanding of critical factors [2].

The first factor (PC1) encompasses the economic size and population of both countries and explains 60.48% of the variation. This indicates that larger economies with bigger populations tend to have higher trade volumes. The second component (PC2), which explains 16.20% of the variation, reflects inflationary processes in Ukraine and Lithuania, emphasizing their influence on macroeconomic stability, which, in turn, determines the conditions for mutual trade. The third factor (PC3) focuses on financial and investment indicators, such as Lithuania's external assets, foreign direct investments. This suggests that investment flows and financial interaction are important drivers of trade relations between these countries.

Thus, the most significant impact comes from economic size and demographic factors, which form the foundation for bilateral trade. Macroeconomic stability and financial interaction act as supplementary but equally important drivers that contribute to the further development of economic relations between Ukraine and Lithuania.

To analyze the long-term and short-term relationships between economic indicators, the study used the ARDL (Autoregressive Distributed Lag) method, which allows for the examination of interactions between variables under various conditions. This approach is suitable for exploring relationships between indicators such as GDP, inflation, and foreign trade, even if the data have different levels of stationarity. This enables an understanding of how changes in certain variables affect others in both the long and short term. Thus, the use of ARDL provides insights into the interconnection of key economic indicators and generates useful conclusions for economic policymaking [3].

The results of the analysis allow for several important conclusions regarding the impact of key economic indicators. First of all, the growth of Ukraine's GDP has a positive effect on the dependent variable (coefficient 0.9419), indicating that an increase in economic activity in Ukraine fosters the development of trade relations.

The growth of Ukraine's GDP creates greater demand for goods and services, stimulating trade between the countries. Meanwhile, Lithuania's GDP did not show a statistically significant impact on the dependent variable ($p = 0.5457$). This suggests that economic activity in Lithuania is not a key factor in changes in bilateral trade volumes, possibly due to the smaller scale of its economy or the structure of its trade. The data also show that foreign direct investment (FDI) does not have a significant impact on the dependent variable. Investments are not the main driver of short-term changes in trade relations between the countries, possibly because their effects require a longer time to materialize. The model overall provides a good fit to the data: the R-squared value is 97.4%, and the adjusted R-squared is 95.7%. This means that most of the changes in the dependent variable are explained by the selected factors, confirming the model's reliability for economic analysis. Finally, the high significance of the model is confirmed by the F-statistic (58.1669, $p = 1.5229e-09$). The model is effective for assessing the relationships between variables, providing valuable tools for economic forecasting.

The results of the analysis demonstrate that economic indicators have varying impacts on bilateral trade between Ukraine and Lithuania. The growth of Ukraine's GDP positively influences trade volumes, indicating that the expansion of economic activity creates new opportunities for interaction between the countries. At the same time, Lithuania's GDP and inflation in both countries do not have a significant effect on trade, which may be explained by Lithuania's smaller economic scale or compensating factors. The principal component analysis (PCA) confirmed that economic and demographic factors, such as Ukraine's GDP and population, are key drivers of trade, as greater economic potential and a larger consumer base create favorable conditions for the development of trade relations. Furthermore, financial and investment indicators, such as Lithuania's external assets and foreign direct investment (FDI) in Ukraine, play a role in shaping trade ties, although their impact is not always immediate.

The ARDL method confirmed that Lithuania's population and Ukraine's GDP are key factors in stimulating bilateral trade, emphasizing the importance of Lithuania's human resources and Ukraine's economic development as primary drivers of trade activity.

To improve bilateral trade between Ukraine and Lithuania, it is important to focus on several key areas. First, stimulating Ukraine's economic growth through investments in key industries, infrastructure development, and support for export-oriented businesses would help increase trade volumes. Second, improving Ukraine's investment climate would attract foreign direct investments and strengthen economic ties between the two countries. Cooperation in infrastructure and energy development is also crucial, particularly in modernizing transport and energy infrastructure, which can reduce trade barriers. Additionally, actively leveraging free trade agreements can help lower customs barriers and support businesses in both markets.

Creating conditions for increasing financial flows and supporting joint investment projects is also important for strengthening economic ties. Finally, maintaining macroeconomic stability, particularly through reducing inflation, will

have a positive impact on the long-term development of trade. By focusing on these aspects, it is possible to significantly enhance bilateral trade volumes between Ukraine and Lithuania and ensure the sustainable development of economic relations between the two countries.

List of references:

1. Aksenov, G., Li, R., Abbas, Q., & Fambo, H. (2023). Development of trade and financial-economic relations between China and Russia: A study based on the gravity trade model. *Sustainability*, 15(7), 2475. <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/7/6099>
2. Ganbaatar, B., Huang, J., Shuai, C., Nawaz, A., & Ali, M. (2021). Empirical analysis of factors influencing bilateral trade between Mongolia and China. *Sustainability*, 13(7), 3771. <https://doi.org/10.3390/su13073771>
3. Thanh, S. D., Canh, N. P., & Doytch, N. (2020). Asymmetric effects of U.S. monetary policy on the U.S.–China bilateral trade deficit: A Markov-switching ARDL approach. *Journal of Economic Asymmetries*, 22. <http://surl.li/ilqqnk>
4. Cebeci, H. İ., & Ghorbani, S. (2020). Bilateral trade integration between Turkey and Iran: Application of a nonlinear gravity model. *International Journal of Management*, 11(8), 2019–2034. <http://surl.li/ebmdak>
5. World Bank. Data search. Retrieved from <https://www.worldbank.org/ext/en/home>

ВОСКОБОЙНИК В.В.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Економіка»,

Маріупольський державний університет

ОСТРОПОЛЬСЬКИЙ О.Р.,

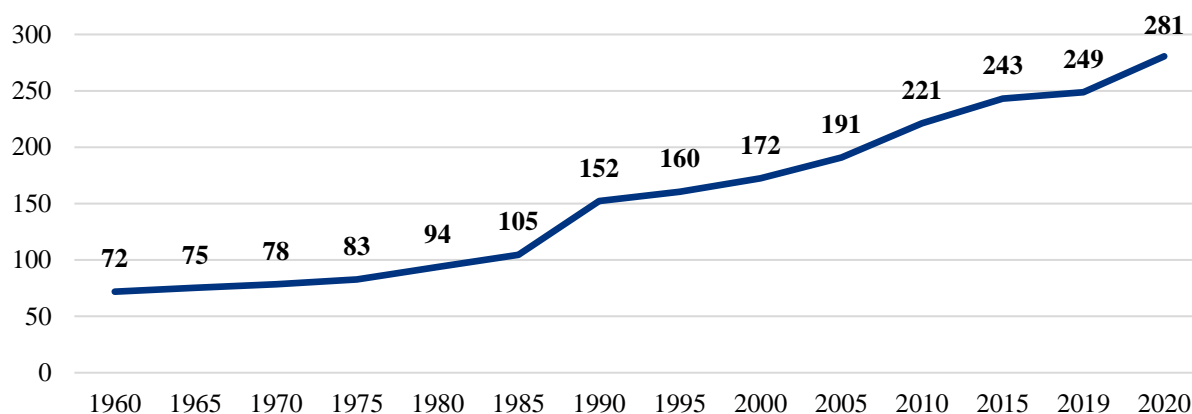
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Економіка»,

Маріупольський державний університет

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЯВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Глобалізація, як провідний тренд розвитку світової економіки, здійснює вирішальний вплив на трансформацію світогосподарських відносин і зміну пріоритетів формування міжнародної конкурентоспроможності країн. На сучасному етапі в системі формування міжнародних конкурентних переваг на перший план виходить трудоворесурсний чинник. Дефіцит трудових ресурсів на сьогодні набуває глобального характеру, що спричиняє потужні трансформації міжнародного ринку праці і масштабні міграційні переміщення населення (рис. 1), провідним компонентом яких виступає трудова міграція. Частка трудових мігрантів у загальній кількості працівників зростає за всіма регіонами світу, у

загальносвітові тенденції вкладається також картина у розрізі субрегіонів (рис. 2).

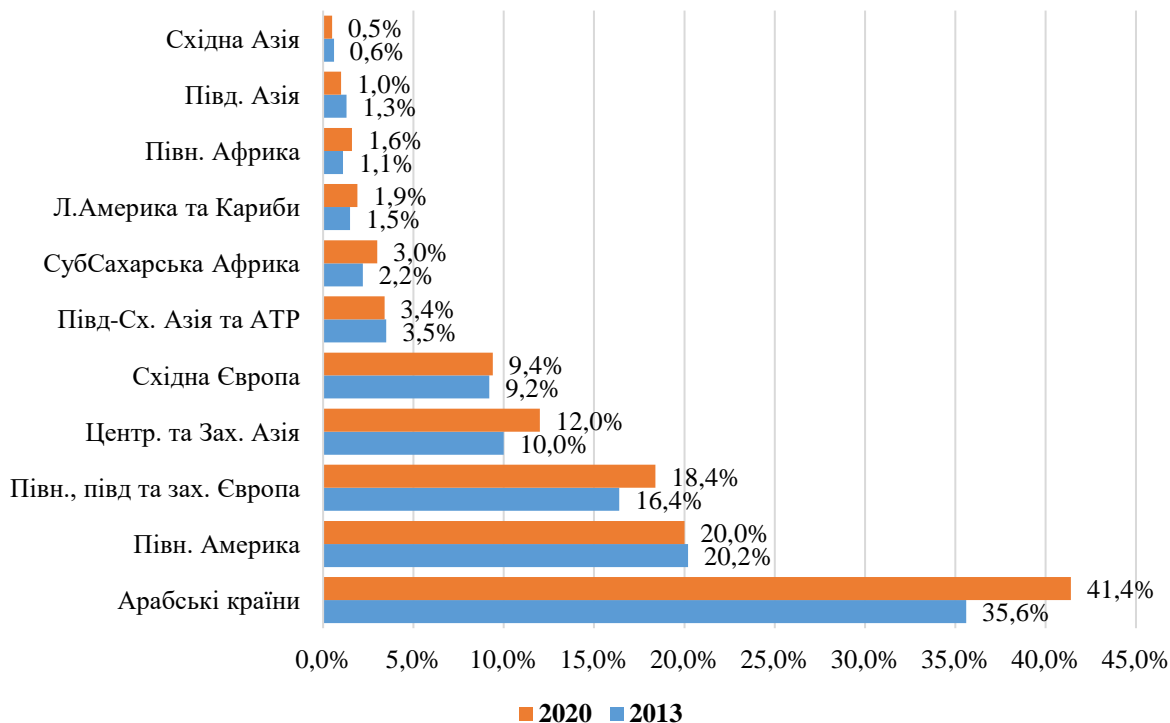

Рис. 1. Динаміка кількості міжнародних мігрантів у 1960-2020 рр., млн. осіб [1, с. 11]

На сучасному етапі міжнародна міграція, зумовлена чинниками внутрішньоекономічного розвитку окремих країн і потребами глобального розвитку загалом, виступає однією з об'єктивних передумов становлення цілісної світогосподарської системи [1, с. 71].

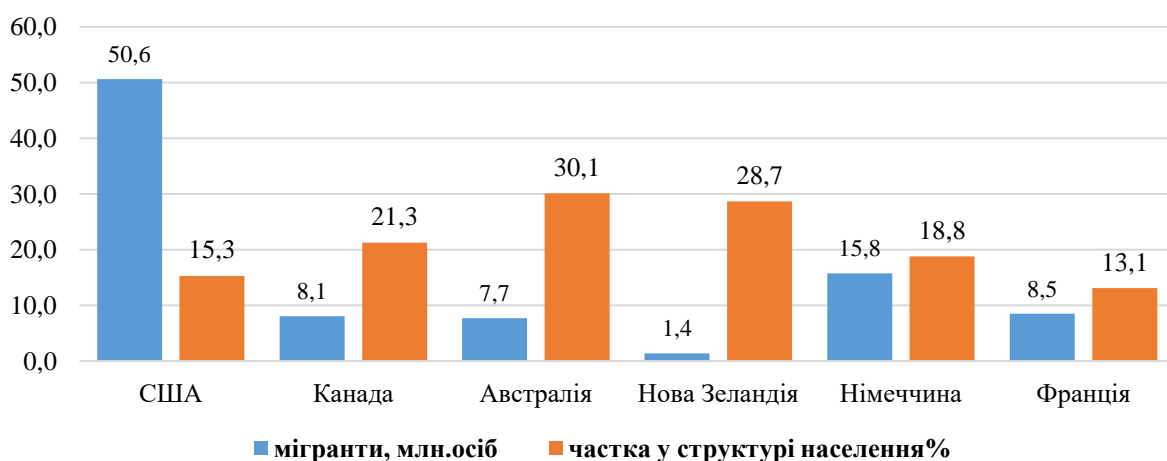
Активізація трудової міграції відбувається під впливом двох груп чинників, які посилюють один одного, формуючи *синергійний ефект трудоресурсних взаємодій*: економічні причини міграційних переміщень (індивідуальний рівень) накладаються на глобальні трудоресурсні потреби (світовий рівень), що нівелює значення географічних кордонів при забезпеченні професійної самореалізації і зумовлює глобальний характер конкуренції за людські ресурси відповідної якості на міжнародному ринку праці.

Конкурентний характер трудоресурсних взаємодій в системі міжнародного ринку праці посилюється впливом глобальної кризи продуктивності, що виводить на перший план потребу у висококваліфікованій робочій силі, яка здатна до генерування інновацій і продукування проривних ідей. Відповідно преференційний характер міграційної політики приймаючих країн спрямований, перш за все, на залучення висококваліфікованих мігрантів.

Рис. 2. Частка трудових мігрантів у загальній кількості працівників, за субрегіонами світу, 2013-2020 рр., % [2]

У світі сформувався пул країн «постійної імміграції» (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія), економічний розвиток яких прямо поставлено в залежність від припливу висококваліфікованих мігрантів, аналогічні процеси відбуваються в найбільш розвинутих країнах Європи – Франції і Німеччині (рис. 3). Наслідком чіткої преференційної міграційної політики розвинутих країн є збільшення частки мігрантів з вищою освітою у загальній кількості мігрантів, домінування мігрантів з вищою освітою в структурі зайнятості приймаючих країн у порівнянні з аналогічним показником для корінного населення.

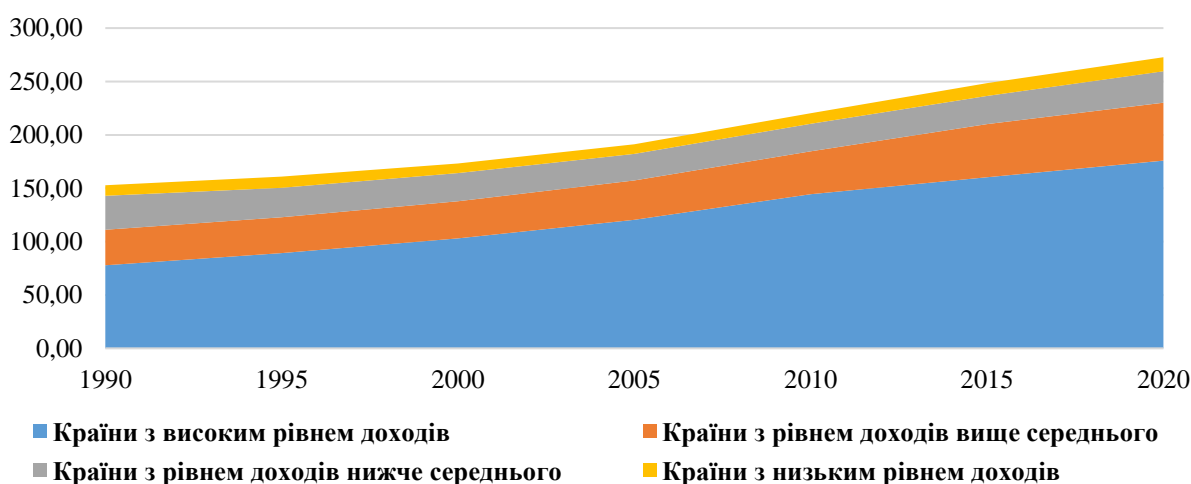

Рис. 3. Кількість міжнародних мігрантів у деяких країнах у 2020 р. [3]

Залучення працівників, що належать до верхівки інтелектуальної піраміди, супроводжується в приймаючих країнах формуванням інфраструктурних,

організаційних, фінансових передумов їх професійної самореалізації – розвитком фундаментальної і прикладної науки, освіти, високотехнологічних сфер діяльності тощо.

Загалом рівень зайнятості мігрантів у приймаючих країнах є вищим за рівень зайнятості корінного населення [4], що свідчить про посилення трудоворесурсної залежності приймаючих країн, до яких, перш за все, належить група країн з високим рівнем доходу (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка мігрантів за групами країн призначення у 1990-2020 рр., млн. осіб [5]

Таким чином, у світовому економічному просторі спостерігаються потужні трансформації, обумовлені взаємозалежністю процесів глобалізації і розвитку міжнародного ринку праці, що призводить до кардинальних змін системи трудоворесурсного забезпечення світогосподарської системи, в рамках якої домінування інтелектуального компоненту виступає основою продукування міжнародних конкурентних переваг.

Список використаних джерел:

1. Аналіз міграційної політики країн: орієнтири для України. Проект «Візія – 2033: «Збереження і розвиток трудових ресурсів України в найближче десятиліття». Київ. 2024. 157 с. URL: <https://ampua.org/wp-content/uploads/2024/02/Analiz-migraciyanoi-politiki-derzhav-orientiri-dlya-Ukraini.pdf>
2. World Employment and Social Outlook Trends 2023. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_865332.pdf
3. International Migrant Stock 2020: Destination. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2020). URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>
4. World Development Indicators (dashboard), World Bank, Washington, DC. URL: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>

5. Статистика з міжнародної міграції. ДЕСП ООН. International Migrant Stock 2020. New York. URL: www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock

ДЕРЕВ'ЯНКО А.С.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Глобалізація – процес, який охоплює всі сфери життя. Перспектива людського розвитку на пряму залежить від цього процесу, тож рівень глобалізації населення підвладний рівню глобалізації у країні. У 2020 році в рейтингу індексу рівня глобалізації Україна посіла 45 місце. У глобальному рейтингу поряд із нами В'єтнам, Греція, Таїланд, Румунія, Російська Федерація, Індія. Формування рейтингу було здійснено за такими параметрами: економічна інтеграція (обсяг міжнародної торгівлі, інвестиції), персональні зв'язки (міжнародні поїздки, туризм, обсяг міжнародних телефонних переговорів), технологія (чисельність користувачів інтернету, частка інтернет-серверів), втягнення до міжнародної політики (кількість посольств, членство держав у міжнародних організаціях). Очолила згаданий рейтинг Швейцарія [1].

Найбільший вплив глобалізаційні процеси роблять на економіку нашої країни. Серед позитивних наслідків глобалізації в Україні слід виокремити наявність прямих іноземних інвестицій, які дозволяють вирішити нашій країні цілий ряд існуючих проблем. Інвестування економіки сприяє прискоренню темпів зростання країни та покращанню рівня життя українців.

Варто акцентувати увагу на позитивних рисах культурної глобалізації: по-перше, це зростання доступності загальнокультурних цінностей; по-друге, культурна консолідація; по-третє, подолання глобальних світових культурних протиріч і протистоянь. Проявом позитивних наслідків в культурній сфері є те, що українці можуть без проблем дивитись закордонні фільми, слухати музику, користуватись книгами іноземних письменників, використовувати інформацію, яка стосується різних сфер діяльності інших країн [1].

Позитивним проявом глобалізаційних процесів є також те, що ми можемо користуватись мобільним телефонами, побутовою технікою, комп'ютерами та ін., які вироблені далеко за межами нашої країни. Те, що українці можуть їздити за кордон на відпочинок або на роботу, використовувати лікарські препарати, виробниками яких є іноземні країни; використовувати наукові та технічні досягнення інших країн; міжнародне науково-технічне співробітництво; спільні розробки в інформаційній сфері теж є позитивними наслідками глобалізації [2].

До позитивів глобалізму в Україні можна зарахувати і можливість глобального регулювання екологічної ситуації в державі, забезпечення

суспільства від глобальних загроз різного характеру, які непереборні для кожної окремої держави і навіть наддержави (скажімо, планетарні катастрофи), можливість «підтягнути» в економічному плані країну до рівня високо розвинених, світова координація боротьби зі СНІДом, наркоманією, тероризмом тощо.

Слід зазначити, що глобалізація, як будь яке явище має і негативні прояви, це зокрема [2,3]:

1. Зростання конкуренції. Українські підприємства стикаються з сильним тиском з боку транснаціональних корпорацій. Багато вітчизняних виробників не здатні конкурувати через низьку продуктивність, застарілі технології та високу собівартість продукції.

2. Залежність від зовнішніх ринків. Економіка України значною мірою залежить від експорту сировини, такої як сталь, руда, зерно. Коливання світових цін на ці товари часто призводять до економічної нестабільності всередині країни.

3. Економічна міграція. Глобалізація полегшила трудову міграцію, і багато кваліфікованих працівників залишають Україну в пошуках кращих умов праці за кордоном. Це створює проблему "відтоку мізків" і дефіциту робочої сили в окремих галузях.

4. Екологічні виклики. Активна інтеграція у світову економіку супроводжується зростанням промислового виробництва, що посилює екологічні проблеми.

З початком повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році глобалізація набула нового значення для України. З одного боку, країна змогла зміцнити економічні зв'язки із західними партнерами, що виразилось у фінансовій та гуманітарній допомозі, а також у розширенні експорту. З іншого боку, війна завдала величезних збитків економіці, зокрема через руйнування інфраструктури, блокаду портів та зниження інвестиційної привабливості.

Прискорення темпів глобалізації призвело до виникнення у світі опозиційного до неї політичного руху антиглобалізму. Антиглобалісти звинувачують глобалізацію в збільшенні соціальної нерівності, зниканні традиційного суспільного устрою (зокрема доморобництва) й деградації довкілля. Невдоволення глобалізацією характерне як у країнах що розвиваються, так і в економічно розвинених країнах. Перенесення виробництва з країн Заходу в Третій світ через дешевшу робочу силу призводить до ліквідації робочих місць і безробіття у світі Першому. Наприклад, на Середньому Заході США глобалізація виробництв і їхня оптимізація спричинила зниження конкурентоспроможності місцевих підприємств промисловості та сільського господарства, знижуючи цим якість життя їхніх працівників [3].

Отже, прояви глобалізації, як негативні, так і позитивні, вказують на недоліки та переваги цього процесу. Це водночас розвиває нашу країну, збільшує потенціал у всіх сферах, але, з іншого боку, завдає шкоди. Розуміння цих проявів повинно підштовхувати до забезпечення нормалізації й вдосконалення регулювання всіма процесами, які пов'язані з нею. Глобалізація повинна бути

поступовою та контрольованою, щоб перспективи її розвитку позитивно впливали на усі аспекти життя.

Список використаних джерел:

1. Глобалізація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/366.pdf>
2. Глобалізація в Україні: позитивні та негативні наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://universe.zp.ua/Globalizacija-v-Ukraini-pozitivni-ta-n/>
3. Глобалізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

КОЗЛОВ Г.Г.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

МІСЦЕ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНАЛЬНОМУ БЕЗПЕКОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Питання безпеки України, невирішене після проголошення незалежності в 1991 році, стало центральним для європейської регіональної безпеки після повномасштабного вторгнення росії в Україну в 2022 році.

На тлі зростаючої стурбованості щодо майбутнього західної військової допомоги для України, варто підкреслити, що українці залишаються щиро вдячними за міжнародну підтримку, яку наша країна вже отримала протягом останніх двох років. Водночас важливо також підкреслити внесок, який сама Україна зробила та продовжує робити в європейську регіональну безпеку.

Найочевиднішим внеском України в європейську регіональну безпеку є роль країни як першої лінії оборони Європи від російської агресії.

Російський лідер В. Путін та інші високопосадовці кремля часто визначають поточну війну як конфлікт проти західного світу в цілому; однак українська армія наразі перешкоджає росії просуватися далі та вступати у прямі бойові дії з іншими європейськими країнами. Поки російські військові залишаються повністю задіяними в Україні, росія навряд чи розпочне додаткові вторгнення. Важливо також і те, що росія вже зазнала катастрофічних втрат в Україні, які серйозно вплинуть на здатність Путіна вести велику війну протягом багатьох років вперед. За незалежними оцінками та даними з відкритих джерел, сотні тисяч російських військових були вбиті або поранені в Україні, крім цього вони також втратили тисячі одиниць бойової техніки [1].

Успіх української армії також забезпечує європейське військове керівництво життєво важливою розвідувальною інформацією, яка допомагає їм

належним чином підготуватися до можливої майбутньої війни проти росії. Вони можуть випробовувати нову зброю в бойових умовах, одночасно вивчаючи реалії сучасного поля бою та роль, яку відіграють відносно нові елементи, включаючи безпілотники та радіоелектронну боротьбу, і все це без необхідності розгортати власні війська.

Провал першого російського бліцкригу навесні 2022 року дав європейським лідерам життєво важливий простір для того, щоб почати відроджувати власні занедбані оборонні можливості. Хоча цей процес, звичайно, не був таким швидким, як хотілося б багатьом українцям, зараз він починає давати результати. Протягом 2024 року виробництво озброєнь у Європі значно зросло, що посилить військові зусилля України, а також підвищить здатність Європи захищатися.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну мало трансформаційний вплив на європейську громадську думку та допомогло об'єднати континент навколо основних цінностей демократії, прав людини та захисту від авторитаризму [1]. Цей процес активізував НАТО та призвів до розширення альянсу. Фінляндія приєдналася до нього у 2023 році, а Швеція, наслідувала цей приклад у найближчі місяці.

Оскільки росія більше не може приховувати свою ворожість до західного світу, європейські уряди із запізненням почали звертати увагу на широкі зусилля кремля, спрямовані на підрив західних суспільств зсередини. Це включало видалення російських пропагандистських платформ з інформаційного простору та видворення російських шпигунів, які діють у Європі під дипломатичним прикриттям.

Підтримка росією екстремістських партій і протестних рухів в ЄС також була піддана безпрецедентному контролю. Це ускладнило кремлю можливість продовжувати непомітно проводити кампанії з дестабілізації, а в деяких випадках також змусило російських союзників і колабораціоністів публічно дистанціюватися від росії.

Мужній опір України російській агресії став сигналом тривоги, який спонукав Європу до економічного відокремлення від росії та зменшення її впливу. Протягом останніх кількох десятиліть багато європейських країн проводили політику поглиблення залежності від російських енергоносіїв. Співпраця також поширилася на широкий спектр інших секторів, включаючи технології та роздрібну торгівлю. Це дозволило кремлю будувати неформальні альянси між європейськими політичними та бізнес-елітами.

За останні три роки ця ситуація зазнала радикальної переоцінки. Шок від вторгнення росії в Україну змусив політиків по всій Європі переглянути відносини з росією та прийняти зачасту складні політичні рішення, щоб мінімізувати зв'язки з росією. Якби Україна програла за лічені дні, цілком можливо, що європейські лідери змирилися б з новими геополітичними реаліями і продовжили б вести справи з росією [2].

Поява відроджуваної та ревізіоністської росії представляє найбільшу загрозу регіональній безпеці Європи у XXI столітті. Зараз Україна є передовою

лінією цього протистояння, а українці відіграють ключову роль у безпеці європейського континенту. Натомість підтримка українських військових потребує значних фінансових ресурсів і політичної волі з боку європейських союзників країни. Проте, якби Україна зазнала поразки, вартість протидії російській загрозі різко зростає.

Оскільки ми наближаємося до трьох років вторгнення росії, лідери по всій Європі, здається, все більше усвідомлюють важливість України для майбутнього європейської регіональної безпеки. Останніми тижнями заяви з Берліна, Парижа, Лондона та інших європейських столиць свідчать про зростання рішучості розширити підтримку України. Зрештою, це питання власних інтересів. Якщо Путіна не зупинити в Україні, все більше європейців усвідомлюють, що незабаром їм самим доведеться мати справу з росією.

З огляду на це, ЄС варто налагодити більш тісне співробітництво з Україною у безпековому вимірі, включивши до нього наступні елементи:

1. Довгострокова безпекова допомога Україні – ЄС має взяти на себе зобов'язання надавати довгострокову військову допомогу Україні, щоб зміцнити здатність України захищати себе від російської агресії. Хоча ці заходи значною мірою вже діють (наприклад, через EPF та EUMAM), цю політику можна поширити на довгострокові програми безпеки – також залежно від результатів війни в Україні. З цією метою можна було б створити багаторічний фонд ЄС, повністю призначений для підготовки та забезпечення ЗСУ. Наразі ЄС розглядає можливість створення такого чотирирічного фонду з бюджетом у 20 мільярдів євро. Це схоже на «ізраїльську модель» Сполучених Штатів: щодо України країни-члени ЄС не зобов'язуватимуться брати активну участь у захищенні України, а скоріше взяти на себе зобов'язання допомогти країні у створенні необхідних військових, політичних та економічних умов, щоб мати можливість захистити себе.

2. Залучення України до розвитку військової спроможності у контексті європейської регіональної безпеки. Поставки військової техніки в Україну насправді виявились складними з двох причин. Європейські держави використовують різну техніку, яка не є стандартизованою, зокрема щодо боєприпасів. У цьому сенсі фрагментація європейського ринку військової техніки негативно відобразилась на можливості ефективного використання військової техніки, яка експортується в Україну. По-друге, українців мають навчати європейці, бо вони не знайомі з обладнанням. Якщо Україна підключиться до єдиних закупівель і отримає таку саму зброю, як країни-члени ЄС, це допоможе створити уніфікованість. Звичайно, це займе час і, звичайно, на початку буде потрібна фінансова допомога. Уже у 2015 році EDA та Україна підписали Адміністративну угоду, яка дозволяє Україні брати участь у військово-технологічних проектах і програмах Агентства, а також створює контекст для співпраці у розвитку спроможності. Семирічний проект EDA щодо спільних закупівель артилерійсько-ракетних боєприпасів для поповнення національних запасів є практичним прикладом такого військового співробітництва. Загалом проект підписали 26 країн. EDA може залучити

Україну до перегляду Плану розвитку спроможності та вирішення пріоритетів спроможності в проектах і програмах. Постійне структуроване співробітництво (PESCO) також пропонує потенціал для участі України. У короткостроковій перспективі проекти PESCO у таких сферах, як медицина та кібернетичне реагування, вже можуть бути корисними для України.

3. Залучення України до інвестицій у оборонні технології та промисловість. Європейська Комісія запустила низку фондів і програм для сприяння перехресній прикордонній оборонно-промисловій співпраці, наприклад Європейський оборонний фонд (EDF). Законом про підтримку виробництва боєприпасів (ASAP) вона також започаткувала програму нарощування промислових потужностей для артилерійських і ракетних боєприпасів. Для того, щоб дозволити українським технологічним організаціям і оборонній промисловості брати участь у цих програмах, Рада повинна прийняти рішення про надання Україні статусу асоційованої держави. Завдяки цьому статусу Україна може бути включена до спільних науково-дослідних проектів. Наразі Норвегія є єдиною країною, яка має такий статус. Залучення України до цих програм не лише сприятиме розширенню оборонно-технологічної та промислової співпраці з державами-членами ЄС, але й допоможе подолати фрагментацію та, таким чином, покращити стандартизацію та підвищити сумісність ЗСУ та збройних сил інших європейських країн. Ці кроки сприятимуть інтеграції України до співробітництва ЄС у сфері безпеки та оборони, що сприятиме плавному переходу після того, як країна стане членом ЄС.

Таким чином, Україна займає важливе місце у європейському регіональному безпековому комплексі, будучи не тільки ефективним бар'єром захисту від російської військової та гібридної загрози, а й важливим партнером у контексті забезпечення стабільності та безпеки в регіоні. Її значимість як форпосту безпеки ЄС має значний вплив на зовнішньоекономічну діяльність держави, створюючи передумови для успішного входження у європейські та глобальні ланцюги постачання, а також посилення позиції держави на європейському та світовому ринках. З однієї сторони, зумовлені війною в Україні виклики та проблеми негативно відображаються на можливостях економічного розвитку та зростання України, проте підтримка міжнародних партнерів та країн-членів ЄС дозволяє Україні стабілізувати ситуацію та нарощувати свій економічний потенціал під час війни. Залученість України у регіональну безпекову систему ЄС не тільки сприяє зміцненню обороноздатності України, але й посилює довіру до України зі сторони міжнародної спільноти та європейських партнерів. У такому аспекті європейський вектор розвитку України та її інтеграція до ЄС набувають значення не тільки геополітичного пріоритету, а й економічного, такого, що здатний забезпечити сталий розвиток та інтеграцію до спільного європростору.

Список використаних джерел:

1. Enemy losses as of December 18, 2024 – General Staff of the Armed Forces of Ukraine [Електронний ресурс]. -2024. – Режим доступу:

<https://glavcom.ua/country/incidents/vtrati-voroaha-stanom-na-18-hrudnja-2024-henshtab-zsu-1036519.html>

2. No European security without Ukrainian victory [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/no-european-security-without-ukrainian-victory/>.

КОЗАК В.Р.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

АНАЛІЗ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

На різних етапах розвитку міжнародної торгівлі її стійке зростання забезпечували такі чинники, як міжнародний поділ праці (МПП) та інтернаціоналізація виробництва, науково-технічна революція, активність транснаціональних корпорацій (ТНК), лібералізація торгівлі та посилення торговельно-економічної інтеграції. Усе це сприяло зростанню обсягів міжнародної торгівлі, а також трансформації її товарної та географічної структури. Як свідчать дані, у період 1990–2023 рр. обсяги світового експорту зросли майже у 7 разів.

Рис.1. Динаміка світового експорту та темпи його приросту, 1990-2023 рр. (млн.дол.США/%)

[розраховано та складено на підставі 1]

Порушення торговельних зв'язків внаслідок COVID-19 спричинили значні зміни у світовій торгівлі, які з 2022 р. підживлюються системними закономірностями, пов'язаними з геополітичними проблемами та подальшим зростанням напруги між країнами. Ці фактори підвищують ймовірність того, що моделі глобальної торгівлі зазнають більш значних змін, відкриваючи новий етап з різними викликами та можливостями для економік у всьому світі.

Аналіз новітніх тенденцій розвитку міжнародної торгівлі дозволив зробити наступні висновки.

1. Однією з найбільших тенденцій у міжнародній торгівлі є швидке зростання електронної комерції, яка змінює спосіб купівлі та продажу товарів через кордони. За прогнозами міжнародних організацій до 2025 року глобальні продажі електронної комерції досягнуть 4,9 трлн доларів США порівняно з 3,5 трлн доларів США у 2019 році. Це зростання зумовлено такими факторами, як зростання споживчого попиту на покупки в Інтернеті, збільшення доступності Інтернету та мобільних пристроїв, і розширення цифрових платіжних систем. Найбільшими гравцями на ринку серед інших є Alibaba та Amazon.

Компанії використовують цифрові інструменти, щоб оптимізувати роботу, підвищити ефективність і покращити взаємодію з клієнтами. Для експортерів електронна комерція створює як можливості, так і проблеми. З одного боку, це дозволяє їм залучати нових клієнтів і розширювати свою частку ринку без потреби у дорогій фізичній інфраструктурі. З іншого боку, це вимагає від них адаптації до нових цифрових технологій, таких як онлайн-ринки та платіжні системи, і зростання конкуренції з іншими підприємствами з усього світу.

2. Хоча товари традиційно домінували в міжнародній торгівлі, важливість послуг швидко зростає як засобу реагування на дефіцит внутрішнього постачання та диверсифікації експорту. Цифрові послуги, такі як розробка програмного забезпечення, графічний дизайн і консалтинг, тепер можна легко експортувати в усьому світі. Крім того, пандемія COVID-19 прискорила зростання дистанційної роботи, що зробило експорт послуг ще більш значним у майбутньому.

Також спостерігається зрушення на користь послуг, оскільки вони стають дедалі важливішою частиною світової торгівлі протягом наступного десятиліття, причому торгівля послугами зростала на 60 відсотків швидше, ніж торгівля товарами за останнє десятиліття, і зараз становить 5,1 трильйона доларів США. із 17,3 трильйонів доларів США, які становлять світову торгівлю.

3. Утворення регіональних торговельних блоків. Ці угоди сприяють регіональній інтеграції, розширюють доступ до ринку та спрощують торговельні процеси. Оскільки все більше країн об'єднуються для економічної співпраці, динаміка міжнародної торгівлі, ймовірно, зміниться. З цим позитивним економічним розвитком зростає негативна реакція на глобалізацію та вільну торгівлю, оскільки деякі країни прагнуть захистити свою національну промисловість і робочі місця від іноземної конкуренції, що призводить до запровадження тарифних і нетарифних бар'єрів у торгівлі.

4. Із посиленням протекціоністських заходів корпорації переглядають свої традиційні моделі ланцюгів поставок. Ре-шоринг і френд-шоринг набувають поширення, оскільки компанії реагують на вразливі місця у своїх ланцюгах поставок. Це призводить до того, що більше виробників диверсифікують свої ланцюжки поставок на різні ринки. Наприклад, ряд американських компаній розглядають можливість перенесення деяких виробничих ліній до Мексики, щоб зменшити свою залежність від певних ринків.

Щодо перспектив розвитку міжнародної торгівлі, то стійка динаміка, спостережена в економіках, що розвиваються в Східній та Південно-Східній Азії, зробила найбільший внесок у зростання експорту товарів у 2024 році. Зокрема, доходи від експорту товарів у доларовому вираженні в найбільшій економіці-експортері товарів у світі демонстрували значне зростання, причому експорт із Китаю зріс приблизно на 7–9% у річному вимірі у 2024 році, що зумовлено збільшенням поставок автомобілів та напівпровідників.

Однак два ключові фактори свідчать про те, що така сприятлива динаміка експорту може не зберегтися у найближчий період. Перший фактор пов'язаний із завчасним розміщенням замовлень із Китаю та ризиками посилення торговельної напруженості. Другий стосується ризику економічного сповільнення у Сполучених Штатах, а також у глобальній економіці загалом. Щодо завчасних замовлень із Китаю, деякі аналітики припустили, що цей фактор відіграв ключову роль у вищих, ніж очікувалося, показниках китайського експорту в першій половині 2024 року. Це сталося через те, що економічні агенти передбачали введення нових торговельних обмежень щодо провідного світового експортера промислових товарів у 2024 році. У травні 2024 року Сполучені Штати оголосили про підвищення тарифів на низку імпортованих товарів із Китаю, починаючи з серпня. Зокрема, це стосується збільшення мит на китайські електромобілі вчетверо — до 100% [2]. До того ж спостерігається посилення ризиків макроекономічної безпеки, що в умовах глобалізованого світу призводить до «ланцюжкового ефекту» та впливу на розвиток всіх суб'єктів глобальної економіки [3].

Після запровадження торговельних обмежень у Сполучених Штатах аналогічні заходи вжили й інші провідні ринки світу. Зокрема, у липні Європейський Союз підтвердив, що запровадить мита на електромобілі, хоча лише до 37,6%. Туреччина оголосила про введення додаткового 40-відсоткового мита на електромобілі китайського виробництва. Наприкінці серпня Міністерство фінансів Канади ухвалило рішення про «впровадження заходів для захисту канадських працівників та ключових економічних секторів від недобросовісної торговельної практики з боку Китаю», які набули чинності у жовтні 2024 року.

Згідно з прогнозною моделлю ЮНКТАД, очікується, що експортні надходження досягнуть майже 32 трильйонів доларів за результатами 2024 року. Однак розвиток у різних регіонах залишається нерівномірним. Незважаючи на відновлення зростання доходів від світової торгівлі, вони, ймовірно, не перевищать рекордний рівень 2022 року. Основними причинами цього є те, що в реальному вираженні експорт у більшості розвинених країн або стагнував, або навіть знизився останнім часом, а також зменшення ключових міжнародних цін на сировинні товари.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Unctad. URL: <https://unctad.org/topic/investment/worldinvestment-report> (дата звернення: 13.11.2023)

2. Звіт про торгівлю та розвиток 2024 URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2024_en.pdf

3. Беззубченко О.А., Захарова О.В. Соціально-економічний розвиток України в умовах посилення загроз міжнародного безпекового середовища// Вісник МДУ. Серія: Економіка. Маріуполь: МДУ. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4880/1/bezz_zah_soc_2022_24_108.pdf

ЛЄНЬ С.В.,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Системний аналіз»,
Маріупольський державний університет

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА МОДЕЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Міжнародні торговельні відносини є складною системою, яка охоплює безліч взаємодій між країнами, підприємствами та ринками. У зв'язку зі зростаючою глобалізацією, економічною інтеграцією та посиленням взаємозалежності між країнами, математичні методи аналізу та моделювання стали важливим інструментом для розуміння, прогнозування та оптимізації цих процесів [1]. Мета роботи - дослідження ключових математичних методів, які використовуються для аналізу міжнародної торгівлі, а також їхньої ролі у прийнятті рішень на глобальному рівні.

Математичні методи дозволяють структурувати складні економічні процеси, робити їх більш зрозумілими та передбачуваними. Завдяки цим методам аналітики можуть:

- Оцінювати вплив зовнішньоекономічних факторів: Наприклад, мит, тарифів, квот, санкцій тощо [4].
- Будувати моделі попиту та пропозиції: Для оцінки обсягів експорту, імпорту та цінових змін.
- Прогнозувати економічні наслідки: аналізувати, як зміни в політичному або економічному середовищі впливають на торговельні потоки.
- Оптимізувати рішення: знаходити оптимальні стратегії для компаній і держав щодо їхньої участі в міжнародній торгівлі [2].

Серед математичних методів аналізу міжнародних торговельних відносин можна виділити наступні:

- Економетричне моделювання. Економетричні моделі є одним із найпоширеніших інструментів аналізу міжнародної торгівлі. Вони дозволяють вивчати кількісні взаємозв'язки між економічними змінними, такими як ВВП, обсяги експорту, рівень митних зборів та курс валют. Наприклад, гравітаційна модель міжнародної торгівлі (Gravity Model) використовується для

прогнозування обсягів двосторонньої торгівлі між країнами на основі їхнього економічного розміру (ВВП) та географічної відстані.

- Теорія ігор. Теорія ігор дозволяє аналізувати взаємодію між країнами як учасниками ринку, які приймають рішення залежно від дій інших. Вона використовується для моделювання торговельних конфліктів, переговорів щодо угод і впливу санкцій. Наприклад, у торговельній війні між двома країнами теорія ігор допомагає визначити оптимальні стратегії щодо запровадження тарифів або санкцій. Застосовуються такі концепції, як рівновага Неша, для прогнозування стабільного результату.

- Оптимізаційні методи. Оптимізація використовується для пошуку найкращих рішень у складних економічних умовах. Наприклад, методи лінійного програмування дозволяють знаходити оптимальний розподіл ресурсів у міжнародній торгівлі. Розв'язання задачі оптимального розподілу товарних потоків між країнами, щоб мінімізувати витрати на транспортування або максимізувати прибуток.

- Моделі загальної рівноваги (CGE Models). Моделі загальної рівноваги дозволяють аналізувати, як зміни в одній частині економіки впливають на інші. Вони використовуються для оцінки впливу торговельних політик на економіку країни або регіону. Наприклад, аналіз наслідків запровадження нового торговельного договору між країнами ЄС і країнами Азії.

- Агентно-орієнтоване моделювання. Цей підхід моделює поведінку окремих економічних агентів (підприємств, урядів, споживачів) і аналізує, як їхня взаємодія впливає на міжнародну торгівлю. Наприклад, моделювання впливу зміни споживчих переваг у одній країні на глобальні торговельні потоки.

Завдяки економетричним моделям можна оцінити, як санкції впливають на торговельний оборот між країнами, що бере участь у конфлікті. Наприклад, моделювання наслідків санкцій ЄС проти Росії показало значне зниження обсягів експорту з обох сторін. Моделі загальної рівноваги використовувалися для оцінки впливу таких угод, як NAFTA або СЕТА, на економіку країн-учасниць [5]. Ці моделі дозволили передбачити зростання обсягів торгівлі та ВВП [3]. Методи лінійного програмування допомагають компаніям визначити найефективніші маршрути для постачання товарів, мінімізуючи витрати на транспортування та зберігання.

Математичні моделі дозволяють отримувати кількісні оцінки, які важко отримати іншими способами, прогнозувати наслідки економічних політик або змін у середовищі, використовувати різні підходи залежно від конкретної задачі.

Разом із тим, моделі часто ігнорують непередбачувані фактори, такі як політична нестабільність, неточні або неповні дані можуть призвести до помилкових результатів, деякі моделі вимагають значних обчислювальних ресурсів і спеціалізованих знань.

Таким чином, математичні методи аналізу та моделювання є невід'ємною частиною сучасного дослідження міжнародних торговельних відносин. Вони дозволяють структурувати складні економічні системи, оцінювати ризики та прогнозувати наслідки змін. Хоча ці методи мають свої обмеження, їхня роль у

прийнятті стратегічних рішень на глобальному рівні є надзвичайно важливою. У майбутньому розвиток технологій та збільшення доступу до даних сприятиме вдосконаленню цих підходів, забезпечуючи більш глибоке розуміння міжнародних економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Задорожня Т.М. Економіко-математичні моделі оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.25-63>

2. Економіко-математичні методи і моделі [Текст]: навч. посібник / кол. авторів; під ред. С.І. Макарова. - 2-е изд., Перераб. і доп. - М.: КНОРУС, 2009. - 240 с.

3. Ковальчук О. Я. Математичне моделювання і прогнозування в міжнародних відносинах.– Тернопіль : ТНЕУ, 2016 – 423 с.

4. Беззубченко О. А., Бондаренко П. В. (2018). Оцінка впливу нетарифних заходів на ефективність регулювання зовнішньої торгівлі України та ЄС. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка, Вип. 15, С. 44–51.

5. Балабанова Н.В. Економічні наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС / Н.В. Балабанова //Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка.-2016.-Вип. 12.-С. 134-142.

СИПЛИВИЙ Р.В.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ АСИМЕТРІЙ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Соціальні асиметрії глобального економічного розвитку – це одна з найбільших проблем сучасності. Вони спричинені диспропорціями у рівнях добробуту, доступі до ресурсів і можливостях розвитку між країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами. З плином часу ці нерівномірності лише посилюються, що створює загрози як для стабільності світової економіки, так і для сталого розвитку людства в цілому. Саме тому важливо проаналізувати соціальні асиметрії, дослідити проблеми, які вони спричиняють та знайти можливі шляхи їх подолання в умовах глобалізації.

Світова глобалізація призвела до появи масштабних соціально-демографічних проблем, зумовлених тим, що діяльність людини набула планетарного масштабу. На сьогоднішній день глобальними асиметріями соціального розвитку є:

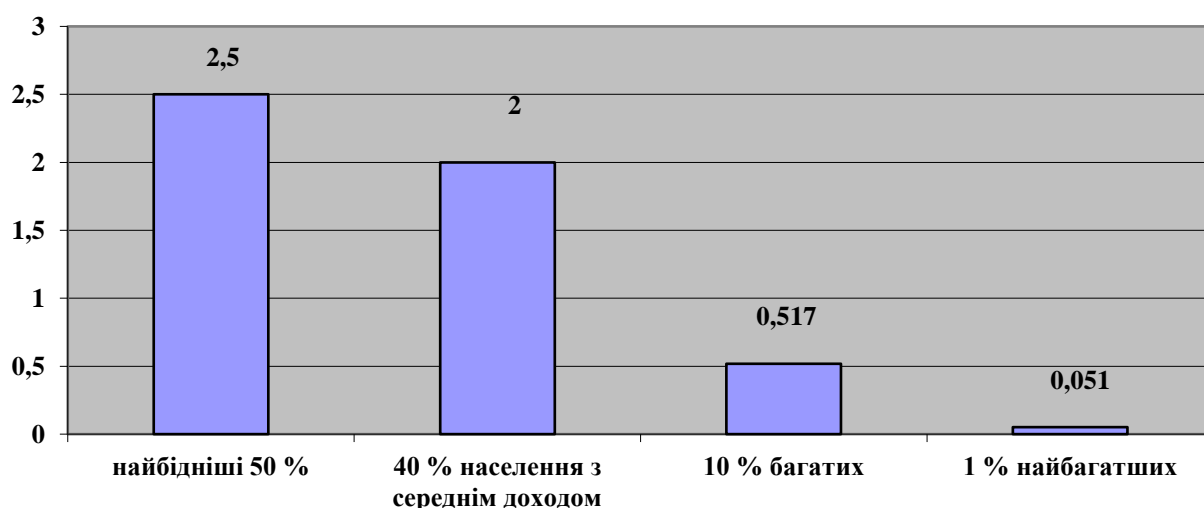
- загострення проблеми Північ-Південь;
- загострення проблеми глобальної бідності;

- загострення харчової проблеми;
- загострення енергетичної проблеми;
- загострення проблеми екології та сталого розвитку;
- загострення демографічної проблеми.

Усі вони завдають шкоди нашій цивілізації, але найбільш гостро постає питання саме комплексу екологічних асиметрій, до яких відносяться забруднення навколишнього середовища, зменшення площі родючих ґрунтів та знищення рослинності на Землі [1]. Наслідки цього катастрофічні: підвищення глобальної температури, танення льодовиків і зростання рівня океанів. За прогнозами деяких науковців, вже у XXI столітті люди можуть опинитися на межі самознищення через масштабну екологічну катастрофу.

Іншою серйозною загрозою є енергетичні асиметрії. Ефективність сучасного виробництва залежить від енергоємності праці, але саме виробництво енергії створює найбільшу екологічну загрозу. ТЕС викидають у повітря тисячі тон токсичних газів і пилу, а атомні електростанції несуть ризик радіаційного забруднення та потребують утилізації відпрацьованого ядерного палива. Крім того, енергетика суттєво сприяє виникненню «парникового ефекту». Незважаючи на те, що протягом останніх 20 років ми спостерігаємо великі зусилля розвинених країн щодо збільшення частки альтернативних джерел енергії у світовій енергетиці, цього все ще недостатньо [2].

Якщо казати про економічні проблеми, то слід звернути увагу на асиметрію Північ-Південь та проблему бідності. Темпи скорочення розриву у розвитку між розвиненими країнами та тими, що розвиваються дуже повільні, тому останні потребують поступок від «країн Півночі». Крім того, країни що розвиваються досі не завжди можуть забезпечити елементарні умови життя для своїх громадян. Наочним способом показати ступінь глобальної нерівності між людьми у світі є зосередження уваги на частках доходів, зафіксованих різними групами людей у розподілі доходу в усьому світі (рис. 1).

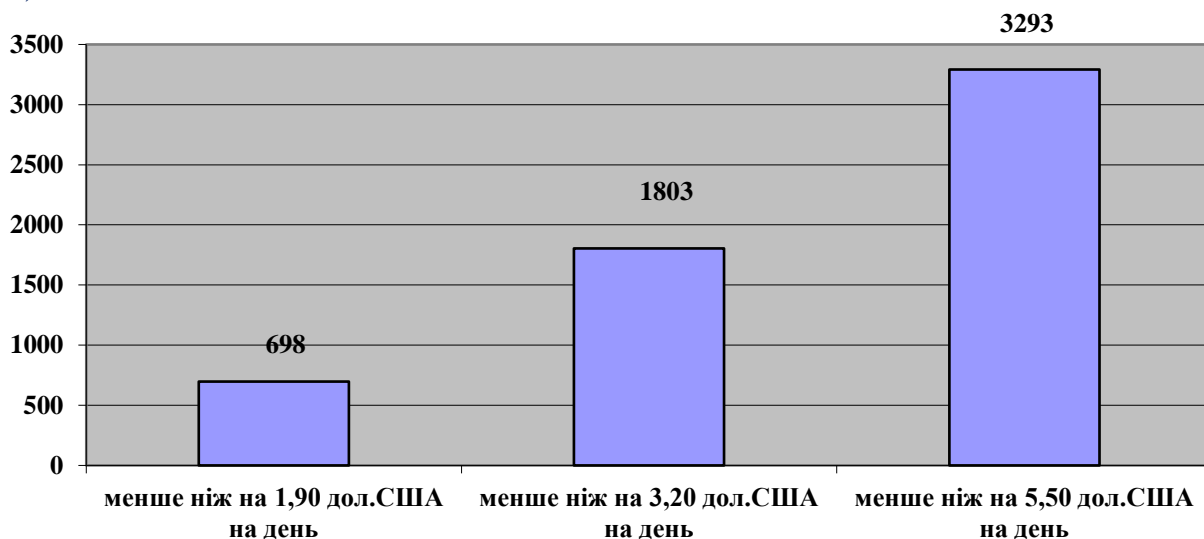

Рис.1. Розподіл дорослого населення світу за групами доходу в 2021 році, млрд. осіб; %

Джерело: складено автором за [3]

На рисунку видно, що половину дорослого населення Землі можна

віднести до людей з низьким рівнем доходу, а багатими можуть вважатися лише 11% від усього населення. Крім того, у 2021 році 9% населення світу, жили у крайній бідності, а майже половина витрачає на день менше 5,50 дол. США (рис. 2).

Рис. 2. Кількість людей, які жили у бідності в 2021 році, млн. осіб

Джерело: складено автором за [3]

Слід розуміти, що все це ставить під загрозу не тільки розвиток тих частин світу, де проживають бідні люди, а й розвиток усього світу у цілому. Через це пошук вирішення цієї проблеми має стояти на порядку денному всіх країн світу.

Нерозривно пов'язана з економічними асиметріями проблема забезпечення людей життєво необхідними продуктами харчування. Це проявляється у відсутності продовольства в найменш розвинутих країнах, що призводить до недоїдання та голоду, а також у харчовому дисбалансі у більш розвинутих країнах. Подолання цієї проблеми вимагає ефективного використання природних ресурсів, розвитку науково-технічного прогресу в сільському господарстві, а також активної державної підтримки та скоординованих зусиль урядів різних країн [2].

Ще однією асиметрією, яка негативно впливає на людський розвиток, є енергетична асиметрія. Основною причиною цієї глобальної проблеми є стрімке зростання споживання мінерального палива у минулому столітті. У той час як розвинені країни досягли певного прогресу у подоланні цієї проблеми, сповільнивши зростання попиту за рахунок зниження енергоємності, інші країни демонстрували стрімке зростання енергоспоживання. Крім того, посилюється конкуренція на світовому енергетичному ринку між розвиненими країнами та новими великими індустріальними країнами. Все це разом зі світовою політичною нестабільністю, призводить до різких коливань цін на енергоносії, що іноді призводить до кризових ситуацій та суттєво ускладнює імплементацію ефективної стратегії використання енергії [4].

Наостанок потрібно згадати про глобальну демографічну асиметрію, де з одного боку ми спостерігаємо швидке та майже неконтрольоване зростання кількості людей у країнах, що розвиваються, а з іншого поступове старіння

населення в розвинених країнах. Для перших можливим вирішенням є економічне зростання, підвищення рівня освіти та контроль за чисельністю населення, для других – прийом мігрантів, заохочення народжуваності, реформа пенсійної системи.

Отже, боротьба з глобальними соціальними асиметріями є важливим завданням для людства, адже його виживання залежить від того, коли та як будуть вирішені ці проблеми. Основними шляхами подолання асиметрій є [5; 6]:

- Запобігання світовим війнам і використанню зброї масового ураження, стримування гонки озброєнь;

- Усунення економічної та культурної нерівності між розвиненими і країнами, що розвиваються;

- Подолання екологічної кризи через зменшення забруднення та раціональне використання природних ресурсів;

- Зниження темпів приросту населення в країнах, що розвиваються, та вирішення демографічної кризи в розвинених країнах;

- Запобігання негативним наслідкам науково-технічної революції.

Крім того, застосовувати ці методи нейтралізації асиметрій потрібно лише за допомогою міждисциплінарного підходу, що має поєднувати у собі філософські, політичні, природничі та технічні знання. Для цього необхідно, щоб усі країни змінили свою зовнішню політику, відмовившись від конфліктів і сприяли глобальній співпраці на основі цінностей, з якими погоджувалися б усі країни світу.

Список використаних джерел:

1. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України : колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2022. 264 с.

2. Лукашевич В. М. Глобалістика : навч. посіб. 2-ге вид., доп. та вип. Львів: Новий Світ-2000, 2019. 440 с.

3. World Development Indicators Database. <http://www.worldbank.org>.

4. Сипливий Р. В. Глобальні асиметрії економічного розвитку: дипломна робота. – Київ: КНЕУ, 2023. – 86 с.

5. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива: монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. К.: КНЕУ, 2010. 334 с.

6. Запухляк В. З. Асиметрії глобального економічного розвитку. Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. Том 18. № 3. С. 16-25.

ТКАЧЕНКО О. Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
Маріупольський державний університет

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ І ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

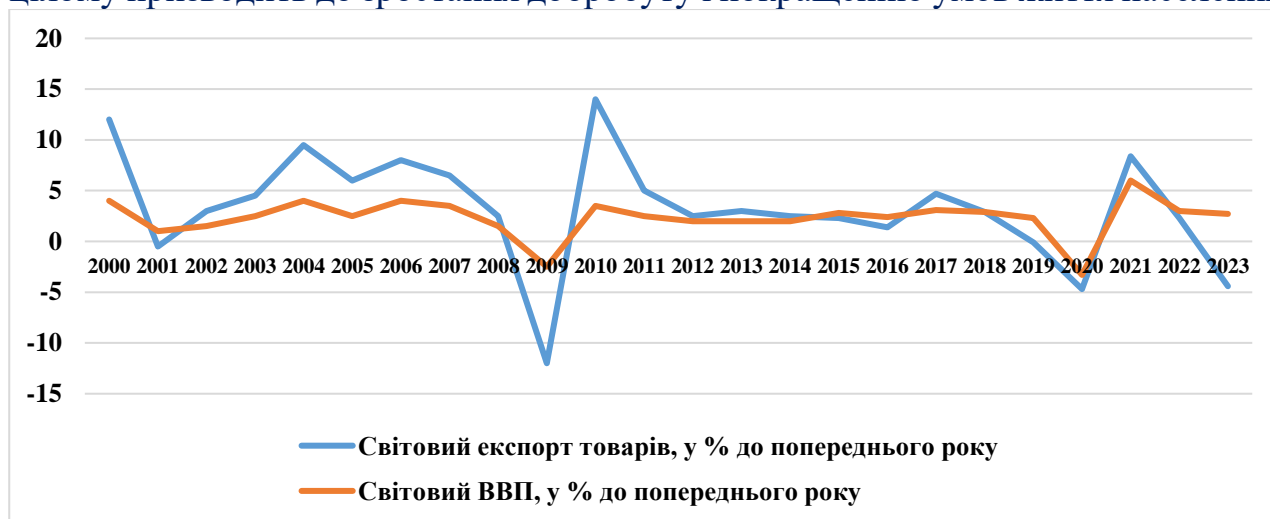
Характерною рисою сучасного стану світового господарства є стрімкий розвиток процесів міжнародної інтеграції і посилення взаємозв'язку різних за розміром і значенням економік країн світу. Ці процеси безпосередньо впливають на міждержавні економічні взаємовідносини, утворюють нові за напрямками і змістом комерційні зв'язки країн, що супроводжуються рухом товарів, капіталів, трудових, технологічних і інформаційних ресурсів. Розвиткові цих процесів сприяє міжнародна торгівля, яка є певним важелем багатьох змін в світовому економічному середовищі.

Формування ефективної економічної політики країни, визначення пріоритетів розвитку економіки передбачає постійне врахування суттєвих змін у світовій економічній системі, механізмах і закономірностях її розвитку, що носять динамічний а, інколи, непередбачуваний характер. Слід зазначити, що раніше економічний потенціал країни обумовлювався, в першу чергу, її виробничими можливостями і забезпеченістю ресурсами. Сьогодні такий підхід не є виправданим, тому що не враховує комплексу факторів організаційного, економічного, фінансового, технологічного, інформаційного характеру, що дозволяють максимально ефективно використовувати не лише власний потенціал, а і потенціал інших країн, безумовно, в взаємовигідних умовах, які реалізуються через торгівлю і розвиток інтеграційних процесів.

Зміни в обсягах і темпах зростання світової торгівлі виступають одним із основних показників стану і благополуччя світової економічної системи. Темпи її зростання, як правило, перевищують, темпи зростання світового ВВП, як і протилежна тенденція – темпи зниження обсягів світової торгівлі в кризові періоди є більш значними, ніж темпи зниження обсягів світового ВВП (рис. 1).

Розвиток світової торгівлі має провідне значення для економіки кожної країни, тому що розширює можливості задля зростання доходів населення, впровадження інновацій, отримання додаткових коштів для реалізації як комерційних, так і соціальних проектів. За даними СОТ з моменту її заснування у 1995 р. і по 2023 р. світовий дохід на душу населення з поправкою на інфляцію зріс приблизно на 65 %, тоді як дохід на душу населення в країнах із низьким і середнім рівнем доходу майже потроївся [2, с.8]. Викликане розширенням світової торгівлі економічне зростання призвело до значного скорочення розриву у рівнях доходів між країнами світу, до покращення ситуації в країнах із низьким і середнім рівнем доходів. В цих країнах покращилися можливості із доступом до освіти, охорони здоров'я, часткового вирішення проблем бідності, дитячої смертності, недоїдання. Ці результати розвитку світової торгівлі підтверджують

тезу, що торгівля сприяє економічному розвитку, підвищенню рівня життя населення, створенню нових робочих місць, освоєнню нових технологій, що в цілому призводить до зростання добробуту і покращенню умов життя населення.

Рис. 1. Щорічна зміна обсягів світового експорту товарів і світового ВВП
Побудовано автором за даними [1]

Слід зазначити, що участь в міжнародній торгівлі і світових інтеграційних процесах є необхідними, але недостатніми для економічного зростання. Ефективний уряд для кожної країни відіграє критичну роль для успішного використання торгівлі і інтеграції з метою забезпечення сталого зростання.

Країни, які успішно використовували торгівлю для прискорення зростання не обмежувалися лише цими засобами, вони, як правило, використовували інші, які допомагали шляхом внутрішніх змін організаційного, економічного, правового, технічного характеру сприяти успішному використанню своїх порівняльних переваг, власній структурній перебудові економіки, економічній адаптації до конкурентних умов зовнішніх ринків, полегшуючи зв'язок із ними, розширюючи можливості інтеграції.

Проведений аналіз показав, що зусилля внутрішньої політики мають бути зосереджені на досягненні трьох основних складових. Це - політична та макроекономічна стабільність, ефективні фінансові та правові системи, прозоре, ефективне та недискримінаційне регуляторне середовище. Саме досягнення означеного забезпечує основу для ефективного функціонування як внутрішніх економічних систем, так і здійснення діяльності на зовнішніх ринках.

Серед інших заходів слід виділити:

формування правових і організаційних засобів задля залучення прямих іноземних інвестицій;

сприяння залученню внутрішнього виробника до освоєння конкурентних ринків;

формування і підтримка системи захист інтелектуальної власності;

розповсюдження та просування підходів сталого розвитку;

сприяння інтеграції в глобальні виробничі мережі, враховуючи, що торгівля переважно відбувається саме в них і вимагає спільної політики та стратегій.

З урахуванням значної залежності економічної системи України від кон'юнктури певних сегментів світових ринків в умовах поширення інтеграційних процесів необхідно, крім означеного, приділяти постійну увагу діагностиці впливу зовнішньої торгівлі на різні сектори національної економіки [3], оцінювати значення регуляторного механізму і його впливу на розвиток як економічної системи країни в цілому, так і зовнішньої торгівлі і процесів інтеграції.

Темпи та масштаби сучасних глобальних економічних змін і необхідність економічних систем країн світу, в тому числі, і України, постійно адаптуватися, змінюватися, коригуватися, вимагають прийняття ефективних рішень, які дозволять використовувати переваги міжнародної торгівлі і інтеграційних процесів задля розвитку і процвітання, що є важливим, не лише в умовах миру, а і війни.

Список використаних джерел:

1. WTO Stats Portal. URL: <https://stats.wto.org//>.
2. World trade report 2024. Trade and inclusiveness How to make trade work for all. WTO, 2024. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf.
3. Батченко Л.В., Ашурков О.О., Ткаченко О.Г. Методика системної діагностики впливу стану зовнішньої торгівлі на зміну рівня економічного суверенітету України НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 77 с.

ШАСТУН В.Е.,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Економіка»,

Маріупольський державний університет

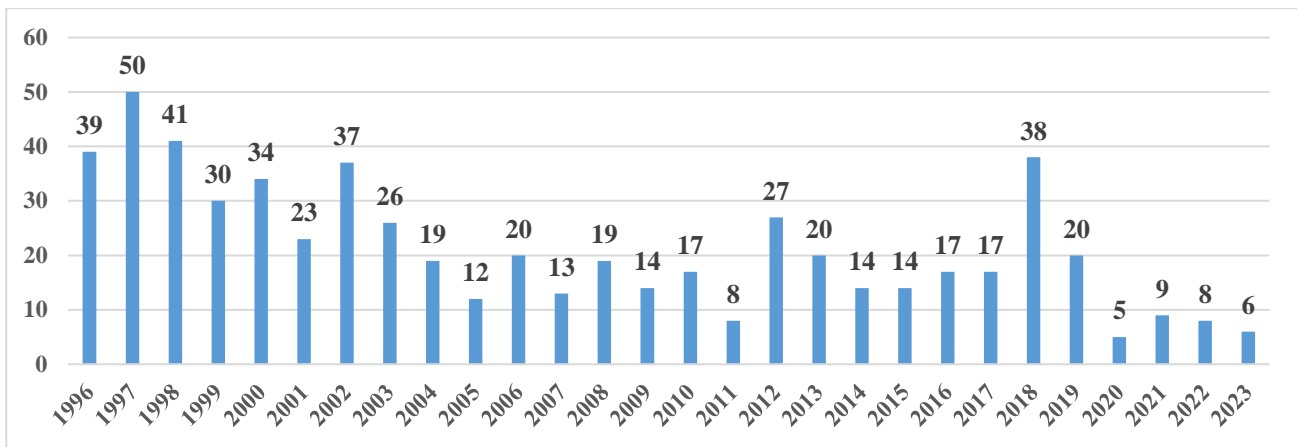
БАЛАБАНОВА Н.В.,

кандидат наук з державного управління, доцент,

Маріупольський державний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ СУПЕРЕЧОК

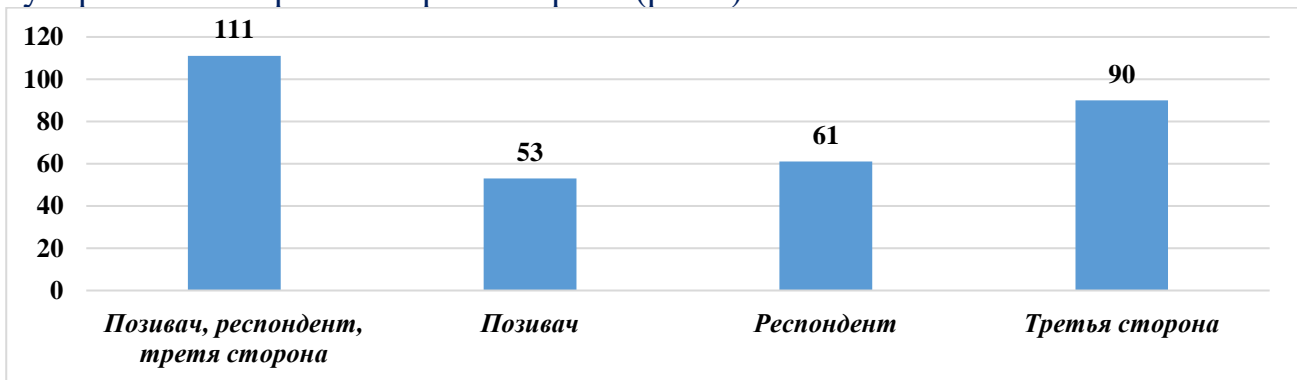
За історію існування міжнародної торгівлі виникла значна кількість торговельних суперечок. Лише в період з 1995 року до 2023 (включно) року у рамках Світової організації торгівлі (СОТ) було розглянуто 631 спір між країнами-членами та винесено понад 350 рішень організацією (рис.1).

Рис. 1. Динаміка подання запитів щодо консультацій СОТ з приводу врегулювання торговельних суперечок протягом 1995–2023 рр.

[складено на підставі 1]

За цей період 53 члени СОТ ініціювали принаймні один спір, а 61 член був відповідачем принаймні в одному спорі. Крім того, загалом 90 членів СОТ брали участь як треті сторони у судових розглядах між двома чи більше іншими членами СОТ. Загалом 111 членів брали активну участь у врегулюванні суперечок як сторона чи третя сторона (рис.2).

Рис. 2. Динаміка подання запитів щодо консультацій СОТ з приводу врегулювання торговельних суперечок протягом 1995–2023 рр.

[складено на підставі 1]

Згідно зі статистикою, більшість торговельних суперечок вирішуються на стадії консультацій або під час формування Групи експертів, тоді як випадки завершення суперечок через відшкодування стороною, яка програла, є поодинокими. Це свідчить про ефективність механізму консультацій, що використовується країнами-членами СОТ. Цей механізм передбачає відкритий і прозорий процес, який дозволяє залучати інші держави або міжнародні організації для сприяння встановленню діалогу, пошуку компромісу або виконання ролі спостерігача.

Кількість суперечок, вирішених на стадії консультацій, є показником результативності цього механізму. Завдяки прозорості консультацій країни-члени СОТ здебільшого досягають згоди вже на початкових етапах, уникаючи переведення спору в більш конфліктну фазу. Таким чином, у переважній

більшості випадків торговельні суперечки врегульовуються шляхом досягнення взаємоприйняттого рішення на етапі консультацій, тоді як формальні процедури СОТ застосовуються лише в крайньому разі [2].

Найактивнішим учасником цих суперечок є США, які взяли участь у 282 справах (125 разів як позивач і 157 разів як відповідач). Другу позицію за кількістю справ займає Європейський Союз: 102 рази як позивач і 81 раз як відповідач. На третьому місці знаходиться Китай, який активно розвивається у сфері міжнародної торгівлі і частіше виступає відповідачем (54 рази), ніж позивачем (32 рази) [3].

Спори на сьогоднішній день стосуються позовів за широким спектром угод СОТ. Система врегулювання суперечок СОТ є «інтегрованою», так що в одній суперечці можуть розглядатися кілька угод. Таким чином, загальні цифри в таблиці вище перевищують загальну кількість окремих ініційованих суперечок. У справах, пов'язаних з торгівлею товарами, ГАТТ 1994 часто посилається разом із більш конкретними угодами, що пояснює, чому воно фігурує в 516 із 621 спору, розпочатого між 1995 і 2023 роками [1].

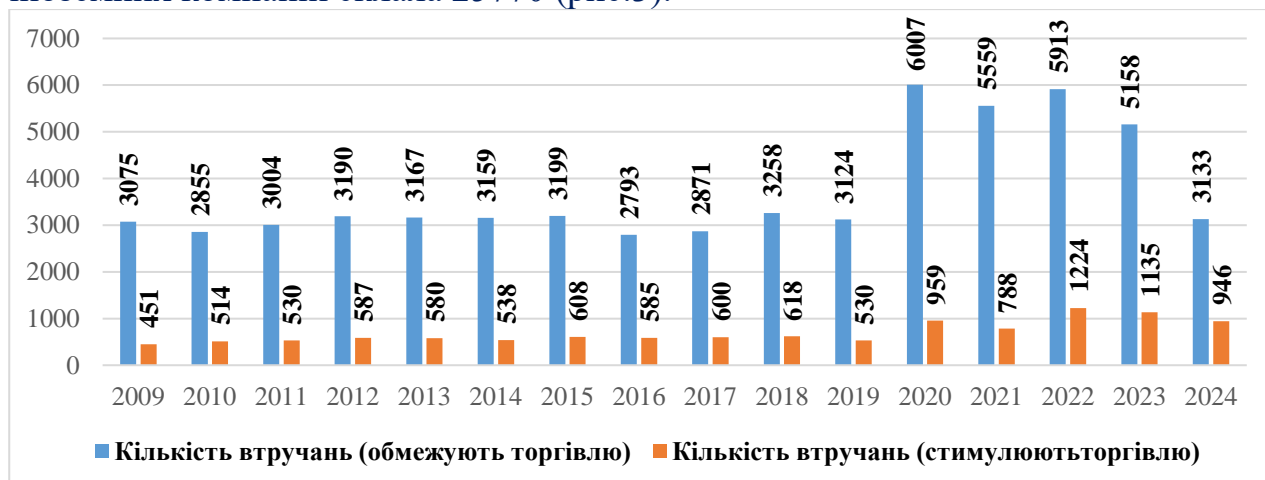
Міжнародні торговельні суперечки виникають, коли дві або більше країн не можуть домовитися про умови торгівлі товарами та послугами. Це може призвести до запровадження мит, квот та інших торгових бар'єрів, які можуть мати значний негативний вплив на світову економіку.

У сучасних умовах зростають протекціоністські настрої серед країн, особливо тих, що стикаються зі значним торговельним дефіцитом. Основною метою такого підходу є контроль вхідних і вихідних торговельних потоків задля забезпечення економічної безпеки або впливу на економіку країн-партнерів у торговельних відносинах. Торговельна війна являє собою конфлікт між країнами, які мають взаємозалежні торговельні зв'язки, через запровадження тарифних і нетарифних обмежень. Це робиться для скорочення імпорту, стимулювання імпортозаміщення, а також зміни географічної чи товарної структури торгівлі.

У процесі торговельних війн держави використовують як тарифні, так і нетарифні інструменти регулювання. Їх цілі включають захист внутрішнього ринку від небажаних товарів, підтримку вітчизняних виробників, заохочення до укладення певних торговельних угод, тиск на окремі країни чи виробників, а також досягнення політичних цілей. Серед таких заходів можна виділити взаємні ембарго, обмеження у сфері торгівлі та логістики, які спрямовані на послаблення зв'язків з певними державами. Серед нетарифних методів торговельних конфліктів варто виділити такі інструменти, як ембарго, кількісні обмеження (ліцензування, квотування), технічні бар'єри, а також санітарні й фітосанітарні стандарти.

За даними Global Trade Alert, протягом останнього десятиліття спостерігається зростання кількості протекціоністських заходів. Хоча кількість інструментів, спрямованих на лібералізацію торгівлі, також збільшується, дискримінаційних заходів було зафіксовано майже в 5,5 разів більше (за аналізований період). Тільки за період 2020-2023 рр. кількість заходів,

спрямована або на захист внутрішніх ринків, або на обмеження доступу іноземних компаній склала 25770 (рис.3).

Рис.3. Кількість нових втручань країн у міжнародну торгівлю, 2009-2023 рр.

[складено на підставі 4]

Заходи регулювання зовнішньої торгівлі, які застосовувалися протягом останніх десяти років, стали більш прихованими порівняно з традиційними інструментами. Вони здебільшого реалізуються через внутрішню економічну політику, включаючи такі інструменти, як внутрішні податки та збори, державні закупівлі, вимоги до використання місцевих компонентів у виробництві, а також субсидії для підтримки національних виробників. У розвинених країнах найбільш поширеними способами впливу на зовнішні торговельні потоки стали вимоги дотримання національних стандартів, екологічних норм та санітарно-гігієнічних вимог.

Серед основних інструментів протекціонізму найбільшу частку займають традиційні торговельні обмеження (такі як заходи із захисту торгівлі, збільшення тарифів та експортні податки та обмеження). Окрім зазначених, популярними інструментами також є державна підтримка, заходи з фінансування торгівлі (які часто мають протекціоністський характер) та фіскальні стимули до експорту [5].

Найбільш поширеною формою торговельних конфліктів у сучасній міжнародній торгівлі є тарифна форма, яка передбачає запровадження митних бар'єрів, тарифів та інших обмежень на імпорту. Її метою є захист внутрішнього ринку та посилення конкурентоспроможності національних виробників. І не зважаючи на те, що середні ставки тарифів за окремими країнами є досить низькими, в окремих випадках та в одночасному порядку країни можуть запроваджувати досить високий рівень тарифного захисту, так по відношенню до певної країни, так і по відношенню до певної товарної позиції.

Практика державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у провідних країнах демонструє, що навіть за умов офіційно проголошеної політики вільної торгівлі зберігається активний, а іноді й прихований захист національних ринків через застосування нетарифних обмежень. За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), частка нетарифних заходів

у світовій торгівлі становить від 18 до 35%. Розвинені країни використовують ці обмеження щодо 17% імпорту, зокрема на 50% металопродукції, 25% текстильних товарів і 44% сільськогосподарської продукції.

Таким чином, на сучасному етапі у світі посилюються протекціоністські тенденції, особливо серед країн із значним торговельним дефіцитом. Основною метою таких заходів є контроль за торговельними потоками для забезпечення економічної безпеки або тиску на економіки країн-партнерів. Торговельна війна є формою конфлікту між країнами зі взаємозалежними торговельними відносинами, яка виникає через застосування тарифних і нетарифних обмежень. Такі заходи спрямовані на скорочення імпорту, стимулювання імпортозаміщення та зміну географічної чи товарної структури торгівлі.

Список використаних джерел:

4. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org/>
5. Калюжна Н. Детермінанти зовнішньоторговельних конфліктів. Журнал «Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право». 2019. № 2. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/616488.pdf>
6. Перелік торговельних конфліктів в рамках СОТ у період з 1995 р. по теперішній час 2019 р.: URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/dispu_settl_1995_2018_e.pdf
7. Офіційний сайт Global Trade Alert URL: <https://www.globaltradealert.org/about>
8. Серпухов М. Ю., Мазоренко О. В. Систематизація інструментів торговельних війн та прихованого протекціонізму. Бізнес Інформ. 2017. № 11. - С. 61-66. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_11_11

СЕКЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

БАБКО Н. М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу,
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Конкурентоспроможність національної економіки значною мірою залежить від розвитку ключових галузей, які формують економічний та соціальний потенціал країни. Готельно-ресторанний бізнес є однією з таких галузей, що забезпечує значний внесок у ВВП, створює робочі місця та стимулює розвиток інших сфер, таких як транспорт, торгівля та сільське господарство. Готельно-ресторанний сектор, як частина індустрії гостинності, є важливим драйвером економічного зростання. У багатьох країнах світу цей сектор забезпечує 5-10% ВВП та значну частку валютних надходжень.

Сектор гостинності є одним із найбільш динамічних у світі. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), у 2023 році доходи від міжнародного туризму склали понад 1,2 трильйона доларів. Для України готельно-ресторанний бізнес є перспективним напрямом з огляду на [3]:

- розташування країни на перетині туристичних шляхів між Європою та Азією;
- культурно-історичний потенціал, що включає численні об'єкти ЮНЕСКО, гастрономічні традиції та природні ресурси;
- підвищений інтерес до внутрішнього туризму, особливо в умовах економічної нестабільності.

Проте, частка галузі у ВВП України залишається нижчою за середньосвітові показники через недостатню інфраструктуру, обмежений доступ до фінансування та низьку якість послуг у деяких регіонах.

Сучасними викликами для готельно-ресторанного бізнесу України є [1]:

1. Геополітична нестабільність та її вплив на туристичний потік.
2. Нерівномірний розвиток інфраструктури між великими містами та регіонами.
3. Пандемічні наслідки, що скоротили обсяги міжнародного туризму та змінили поведінку споживачів.

4. Кадрові проблеми, зокрема міграція кваліфікованих працівників за кордон.

5. Зростання конкуренції на глобальному ринку через посилення позицій країн-сусідів, таких як Польща, Угорщина та Туреччина.

Основними стратегіями розвитку готельно-ресторанного бізнесу для підвищення конкурентоспроможності економіки є [4]:

1. Інновації та цифровізація – впровадження цифрових технологій, таких як автоматизовані системи управління готелями та ресторанами, мобільні додатки для клієнтів, платформи онлайн-бронювання, а також розвиток інноваційних форматів обслуговування, зокрема роботизованих систем у ресторанах, готелів-капсул та «розумних номерів».

2. Маркетингова стратегія та брендинг – створення національного туристичного бренду, який включає популяризацію української гастрономії та культурної спадщини; участь у міжнародних туристичних виставках, організація гастрономічних фестивалів, активне використання соціальних мереж для залучення туристів.

3. Державна підтримка та регуляторні ініціативи – забезпечення податкових пільг для підприємств, що впроваджують екологічні та інноваційні технології та розвиток державних програм підготовки кадрів для готельно-ресторанного бізнесу.

4. Екологічна та соціальна відповідальність – розвиток екологічно відповідального туризму через впровадження «зелених» стандартів у готелях та ресторанах, використання місцевих органічних продуктів, а також підтримка соціальних проєктів, таких як працевлаштування молоді та осіб з інвалідністю.

5. Інтеграція в інші галузі – наприклад, стимулювання співпраці готельно-ресторанного бізнесу з аграрним сектором для забезпечення якісними продуктами; впровадження крос-промоційних програм із транспортними компаніями, культурними установами та спортивними подіями.

Розвиток готельно-ресторанного бізнесу може стати конкурентною перевагою для України на світовій арені, зокрема через [2]:

- низьку вартість послуг при високій якості;
- унікальну гастрономічну спадщину, яку можна інтегрувати у міжнародні кулінарні тренди;
- потенціал для розвитку медичного туризму з акцентом на лікувальні курорти.

Комплексна реалізація зазначених стратегій сприятиме:

- збільшенню доходів від туризму та гостинності;
- створенню нових робочих місць, особливо у регіонах;
- підвищенню міжнародного іміджу країни;
- формуванню стабільного джерела валютних надходжень.

Отже, готельно-ресторанний бізнес є стратегічно важливою галуззю для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Інтеграція інноваційних підходів, державна підтримка та тісна співпраця з іншими

секторами економіки дозволять максимально реалізувати потенціал цієї галузі та зміцнити позиції країни на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Бабко Н. М., Круковська О. В. Резильєнтність сфери гостинності в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. №12. 2023.
2. Бабко Н. М., Сєвідова І. О. Забезпечення фінансової стійкості підприємств готельно-ресторанного бізнесу. *Ефективна економіка*. №3. 2024.
3. Парфєнтєва О. Роль сфери послуг у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки у контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. №52.
4. Marchenko O., Postol A., Marusei T., Babko N., Semendiak V., Salnikova M. Trends and Characteristics of the Ukrainian Touristic Industry Development in War Conditions and the Prospects for Emerging from the Crisis. *Revista de la universidad del zulia 3ª época*. Año 15, N°42. 2024. Pp. 407-427.

БЕЗЗУБЧЕНКО В.О.,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Системний аналіз»,
Маріупольський державний університет

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ СТІЙКОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ

Світова економіка стає все глибше інтегрованою та взаємозалежною, а глобальні виробничі мережі та ланцюжки створення вартості (GVC) є одними з головних рушійних сил структурних економічних змін на глобальному, регіональному, національному, галузевому та фірмовому рівнях [1]. Використовуючи прогрес у транспортних і комунікаційних технологіях, великі багатонаціональні підприємства (МНК) включають офшори та аутсорсинг як ключові частини своїх глобальних стратегій; разом зі збільшенням прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та внутрішньофірмової міжнародної торгівлі. Як розвиток GVC, так і їхній економічний вплив на країни, галузі чи фірми широко обговорюються в бізнес- та економічній літературі з використанням різних аналітичних підходів [2].

Глобалізація, яка колись вважалася рушійною силою економічного розвитку, сьогодні стикається з численними викликами. Геополітична напруга, економічні санкції, пандемії та природні катастрофи серйозно впливають на міжнародні ланцюги постачання [3]. У цьому контексті системний аналіз стає ключовим інструментом для розуміння, прогнозування та мінімізації ризиків. За допомогою інструментів системного аналізу здійснюється вивчення стійкості глобальних ланцюгів постачання, визначення основних проблем та пошук

рішень, які забезпечують їх адаптацію до сучасних умов [4]. Глобальні ланцюги постачання є складними системами, які включають виробників, постачальників, логістичні компанії та споживачів. Їх ефективність залежить від безперервної взаємодії між усіма учасниками. Однак останніми роками з'явилося кілька факторів, які порушують цю систему:

- Геополітичні конфлікти: торгові війни між США та Китаєм, військова агресія Росії проти України та інші конфлікти призвели до порушення постачання критично важливих товарів.

- Економічні санкції: санкції обмежують торгівлю з певними країнами, що змушує компанії переглядати свої бізнес-моделі [5].

- Природні катастрофи та пандемії: COVID-19 показав, наскільки вразливими є ланцюги постачання до глобальних криз [6].

- Технологічні збої: залежність від цифрових технологій робить системи більш ефективними, але одночасно підвищує ризики кіберзагроз [6].

Тільки за умови комплексного вивчення взаємозв'язків між різними елементами ланцюгів постачання на основі принципів цілісності та інтеграції можна оптимізувати їх діяльність в умовах невизначеності та обмежених ресурсів. У контексті глобальних ланцюгів постачання системний аналіз використовується для ідентифікації вразливих місць на основі аналізу слабких ланок у логістичних, виробничих та інформаційних процесах. Також важливим кроком в аналізі та управлінні ланцюжків створення вартості є оцінка ризиків, яка передбачає розробку моделей, які враховують ймовірність різних сценаріїв для подальшої оптимізації ресурсів (пошук рішень, які мінімізують витрати та ризики). Логічним завершальним кроком аналізу діяльності GVC є прогнозування наслідків прийнятих рішень, оптимізації, наприклад, моделювання впливу санкцій, конфліктів або природних катастроф на систему в цілому.

Проведення системний аналізу GVC допоміг багатьом компаніям передбачити наслідки відключення росії від SWIFT та ембарго на нафту. Це дозволило виробникам вчасно переорієнтувати логістичні потоки, знайти нових постачальників і зменшити залежність від ризикових ринків.

Під час пандемії COVID-19 системний аналіз використовувався для оптимізації ланцюгів постачання вакцин. Моделі враховували попит, логістичні обмеження та терміни доставки.

У відповідь на дефіцит мікрочипів компанії застосували системний аналіз для розподілу ресурсів між різними секторами економіки.

На основі системного аналізу були визначені кілька стратегій для зміцнення глобальних ланцюгів постачання: диверсифікація постачальників (співпраця з кількома постачальниками з різних регіонів знижує ризики збоїв), інвестування в цифрові технології (використання блокчейн-технологій та штучного інтелекту для прозорості та автоматизації процесів), локалізація виробництва (перенесення частини виробництва ближче до кінцевих споживачів для зменшення залежності від міжнародної логістики), створення резервів (формування стратегічних запасів критично важливих товарів), міжнародна

співпраця (участь у міжнародних угодах та ініціативах для підвищення стабільності глобальної економіки).

Отже, системний аналіз є невід'ємним інструментом для забезпечення стійкості глобальних ланцюгів постачання в умовах сучасних викликів. Він дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язки в економічних системах, прогнозувати наслідки криз та знаходити оптимальні рішення. Застосування системного аналізу допоможе створити більш стійкі, адаптивні та ефективні міжнародні економічні відносини, що є критично важливим для глобальної стабільності та процвітання.

Список використаних джерел:

1. Беззубченко О.А. Фрагментація глобальних ланцюгів створення вартості під впливом поточних ризиків. (2023). Серія: Економіка, 26, 53-63. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-26-53-63>

2. Беззубченко О.А. , Пересічний О.Є. Кластерний аналіз країн Європи у секторі генерації доданої вартості. (2024). Серія: Економіка, 27, 113-126. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2024-14-27-113-126>

3. The effects of globalization on economic development. ResearchFDI, [online] Available at: <https://researchfdi.com/the-effects-of-globalization-on-economic-development/>

4. Porter J. An Analysis of Supply Chain Integration, March 4, 2024, [online] Available at: <https://stockiqtech.com/blog/analysis-of-supply-chain-integration/>

5. Demertzis M., Hilgen B. How have sanctions impacted Russia? [online] Available at: <https://www.bruegel.org/policy-brief/how-have-sanctions-impacted-russia>

6. The Global Risks Report 2023. [online] Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf

ВОСКОБОЙНИК Д. В.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Економіка»,

Маріупольський державний університет

ПРО ПІДХОДИ ЩОДО ВИМІРЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Цифрові технології зумовили радикальні зміни у змісті та характері праці. Під їх впливом відбулась і триває трансформація цифрового сегменту ринку праці, представленого, з одного боку, цифровими робочими місцями, а з іншого, цифровими працівниками. За визначенням українських науковців І. Петрової, О. Балики, Г. Качан, цифрова зайнятість – це зайнятість з використанням цифрових технологій, результатом якої є інформаційний продукт; цифрова зайнятість охоплює як сферу суто професійної розробки та реалізації цифрових технологій, так і сфери їх розповсюдження та використання для створення інших

товарів та послуг [1, с. 13]. Попит і пропозиція на робочу силу, умови найму та оплати праці фіксуються на онлайн-платформах.

Розвиток цифрових технологій і нових бізнес-моделей сприяли появі онлайн-платформ і формуванню різних типів опосередкованої платформами роботи, як-от «крауд-робота», «гіг-робота» та інші форми праці на вимогу. Більшість такої роботи виконується незалежними самозайнятими працівниками (self-employed) й, зокрема, працівниками з власним рахунком (own-account workers), у багатьох випадках лише як робота з неповним робочим днем (наприклад, робота за викликом). Одним із позитивних аспектів використання цифрових платформ з метою зайнятості є підвищення ефективності процесу узгодження інтересів на ринку праці, що може сприяти зменшенню фрикційного безробіття та невідповідності кваліфікацій. Ще однією перевагою, яку часто називають працівники, є більша гнучкість у виборі, коли та де працювати [2, с. 20]. Завдяки інноваційності, цифрова зайнятість є чинником забезпечення добробуту та економічного зростання як глобальної економіки, так і окремої людини [1, с. 14].

Проте щодо вимірюванні цифрової зайнятості існує ряд проблем і складнощів, які не в останню чергу обумовлені тим, що цифрова економіка та пов'язані з нею економічні види діяльності також стикаються з проблемами вимірювання. Тим не менш, наразі існує чотири основних підходи, кожен з яких має свої переваги та обмеження, для вимірювання цифрової зайнятості (рис. 1), а саме:

1. *Виробничий підхід (вимірювання на основі результатів діяльності).*
2. *Завдання-орієнтований підхід.*
3. *Якісний підхід, у т.ч. спеціальні опитування.*
4. *Змішаний підхід, тобто комбінування вищезазначених методів [3, с. 8].*

Перший – це виробничий підхід або вимірювання цифрової зайнятості на основі результатів діяльності, який передбачає ідентифікацію або визначення секторів і пов'язаних із ними видів діяльності, які є цифровими, на основі набору критеріїв або таксономії. Тоді цифрова зайнятість оцінюється як кількість людей, зайнятих у тих видах діяльності (секторах), де виробляються або надаються цифрові товари та послуги [3, с. 8, 10]. Ці види діяльності охоплюються Міжнародною стандартною галузевою класифікацією всіх видів економічної діяльності (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities) [3, с. 10]. Існує низка методів, які дозволяють зафіксувати та розрізнити масштаби цифрової економічної діяльності в будь-якому конкретному секторі, а потім використати їх для вимірювання цифрової зайнятості: за основною функцією сектору; за рівнем цифрового внеску щодо секторальних (галузевих) зв'язків; за рівнем цифрового внеску щодо цифрової інтенсивності [3, с. 27].

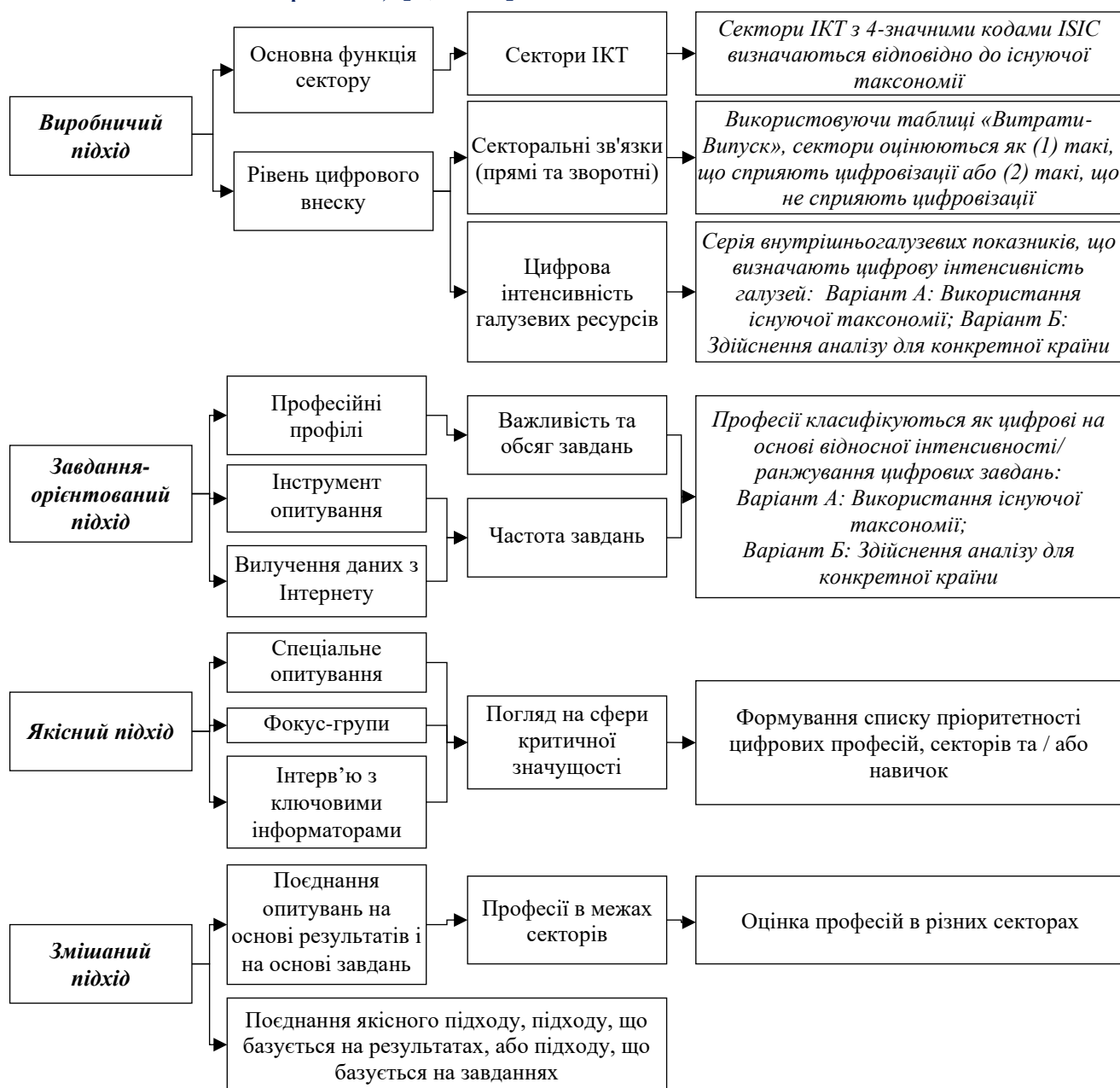
Другий – це завдання-орієнтований підхід, який досліджує певну професію (профіль роботи, робоче місце або вакансію) й оцінює всі завдання як цифрові чи ні. Цифрова зайнятість тоді є сумою осіб, зайнятих на тих посадах, що пов'язані з цифровими завданнями [3, с. 8].

Фактично це є інший підхід до вимірювання цифрової зайнятості, зміст якого полягає в класифікації, заснованій на оцінці завдань і трудової діяльності, пов'язаних з професією. Цей підхід передбачає обчислення цифрового балу професії, використовуючи інформацію про використання та обсяг цифрових навичок, завдань або знань, необхідних для виконання роботи. Потім, на основі цієї оцінки, професії можуть бути розподілені за категоріями відповідно до класифікаційної схеми. Ця схема може бути бінарною за своєю природою (наприклад, зміст завдань на роботі є цифровим чи ні), або більш складною (наприклад, зміст завдань на роботі варіюється від низького до високого рівня цифровізації). Першим кроком у цьому методі є визначення набору цифрових робочих завдань та/або видів діяльності, пов'язаних із професією – або за допомогою професійних профілів, або за допомогою інструменту опитування, в якому працівників просять самостійно повідомити про використання ними конкретних навичок та робочих завдань або видів діяльності [3, с. 16]. І хоча цей підхід забезпечує більш точне відображення цифрових вимог до роботи, оцінка того, чи є робота цифровою чи ні, ґрунтується насамперед на описах та оцінках, які були проведені в країнах з високим рівнем доходу. Таким чином, застосування таких методів до інших країн, як правило, вимагає додаткової інформації, наприклад, перехресних переходів між професіями та певних припущень щодо рівня порівнянності. З іншого боку, проведення подібних оцінок на рівні країни потребуватиме значних ресурсів [3, с. 21].

Як у виробничому, так і в завдання-орієнтованому підходах є варіанти вимірювання цифрової зайнятості вздовж спектру, наприклад, високий або низький або бінарний, наприклад, цифровий чи ні. У деяких країнах якість даних та їх доступність можуть не сприяти вимірюванню цифрової зайнятості відповідно до цих датоємних методів. Це, мабуть, особливо стосується випадків, коли переважає платформна економіка, яку важко охопити класичними джерелами інформації про зайнятість населення. У цьому контексті можна використовувати третій спеціальний підхід, який включає ряд потенційних методів збору інформації про цифрову зайнятість, включаючи якісні висновки та використання інших джерел інформації, таких як спеціальні тематичні опитування або семінари, для отримання уявлень про цифрову зайнятість [3, с. 8]. Це може відбуватися в кількох формах, включаючи: інтерв'ю з ключовими інформаторами, спеціальні або додаткові опитування або обговорення у фокус-групах. Наприклад, у тематичному дослідженні, що охопило три країни, МОП провела 46 напівструктурованих інтерв'ю з представниками платформ цифрової праці та електронної комерції, постачальниками послуг з навчання цифрових навичок та біженцями, залученими до цифрової економіки, щоб отримати інформацію про основні виклики та можливості, пов'язані з платформами цифрової праці та електронної комерції [3, с. 22].

Нарешті, кожен з цих методів можна поєднувати (комбінувати), щоб доповнювати та посилювати один з одним [3, с. 8]. Зокрема, виробничий підхід може бути поєднаний із завдання-орієнтованим підходом до вимірювання цифрової зайнятості. Залежно від доступності даних, цифрову зайнятість можна

вимірювати як кількість людей, зайнятих на посадах (які відповідають критеріям, заснованим на завданнях) у секторі, який вважається цифровим (що відповідає критеріям, заснованим на виробництві). Це може сформувати як всебічні (комплексні), так і точні оцінки цифрової зайнятості. Однак цей підхід вимагає значних обсягів даних, і навіть у випадках, коли розмір вибірки є менш обмеженим, наприклад, перепис населення, існують значні обмеження даних, що означає, що зазвичай неможливо створити детальні перехресні таблиці ISIC (International Standard Industrial Classification) та ISCO (International Standard Classification of Occupations) [3, с. 25].

Рис. 1. Огляд підходів щодо вимірювання цифрової зайнятості: методологічна складова [3, с. 9]

Таким чином, у світі вже сформовано різні методи та підходи щодо вимірювання цифрової зайнятості населення країн. Залежно від обраного

підходу та наявності даних, є можливість надати оцінку: поширенню цифрової зайнятості (наприклад, кількість осіб, зайнятих у сфері цифрової зайнятості); масштабності цифрової зайнятості (наприклад, концентрацію та кількість осіб, зайнятих у сфері цифрової зайнятості за професіями або секторами); структурі цифрової зайнятості (наприклад, типи або інтенсивність завдань, пов'язаних із цифровою зайнятістю в країні). Для отримання достовірних даних необхідно використовувати комбінацію різних методів, а також враховувати специфіку кожної країни та сектору економіки. Фактично **вимірювання цифрової зайнятості** є складним процесом, який вимагає комплексного підходу та врахування численних факторів, тому важливо продовжувати розвивати пошук підходів щодо вимірювання цифрової зайнятості, оскільки це є значущим інструментом для розуміння змін, що відбуваються на ринку праці, та має сприяти розробці ефективних політик для підтримки цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Петрова І.Л., Балика О.Г., Качан Г.М. Цифрова економіка та поява цифрової зайнятості. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика*. 2020. № 2. С. 10–20. doi: [https://doi.org/10.21511/slntp.10\(2\).2020.02](https://doi.org/10.21511/slntp.10(2).2020.02)
2. OECD/ILO/European Union (2023), Handbook on Measuring Digital Platform Employment and Work, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/0ddcac3b-en>.
3. ILO. Digital Employment Diagnostic Guidelines, International Labour Office, 2023. https://www.skillsforemployment.org/sites/default/files/2024-04/wcms_901252%20%281%29.pdf

ЄГОРОВА Д.Д.,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ISSUES S OF CORPORATE INCOME TAX COLLECTING IN UKRAINE

Abstract. The work is devoted to the problem of corporate income taxation in Ukraine. The purpose of the study is to identify problems that arise in the taxation of enterprise income and possible solutions to these problems. The research examines the essence of the corporate income tax and the peculiarities of the tax system of Ukraine, particularly during martial law, the factors that hinder the effective functioning of the tax system, and the suggestions of experts and scientists. The expediency of reforming the system of enterprise taxation is considered. The method of analysis and synthesis was used. The analysis of dynamics was used to study the amount of corporate income tax collection. Using dynamics analysis, trends in the growth of corporate income tax in the structure of the state budget of Ukraine were revealed. In general, the importance

of the effective functioning of the fiscal mechanism and a high level of business confidence in the state was emphasized.

Introduction. In Ukraine, as in any country in the world, taxation is one of the key components of fiscal policy, which directly affects the functioning of enterprises and the general economic situation in the country. Among the existing types of taxes, the corporate income tax occupies a special place. The necessity of constantly updating and optimizing the fiscal system to stimulate business development and ensure the economy's competitiveness makes corporate income tax a relevant topic for research. Considering this, analysis of corporate income tax in Ukraine is impossible without highlighting the problems related to the tax system and the collection process.

Materials and Methods. The method of analysis and synthesis was used in the research, and the method of analysis of dynamics was used in the analysis of the amount of corporate income tax collection. Statistical information is taken from the official websites of PricewaterhouseCoopers International Limited, the Ministry of Finance of Ukraine, and Transparency International. The essence of corporate income tax is considered in the Tax Code of Ukraine and the article PricewaterhouseCoopers International Limited. The topic of current problems of the tax system of Ukraine was covered in the work of S. Verlanov.

Results. Corporate income tax (CIT) applies to taxable profits earned by resident entities in Ukraine and abroad and non-residents with a permanent establishment (PE) in Ukraine. Resident entities are taxed on their worldwide income. Non-resident entities are taxed on their Ukrainian-sourced income. Ukraine's standard CIT rate is 18%. Starting from 2024, the general CIT rate for the banks is increased to 25%. Withholding tax (WHT) at a rate of 15% applies to the most of passive income payments to non-residents, unless an exemption or reduced rate is provided under Double Taxation Treaties (DTT).

In addition to the CIT at the 18% rate, some companies also pay a special rate. Insurance companies pay special CIT of 0% and 3% on their income. Long-term life insurance premiums, insurance premiums under voluntary pension programs, and voluntary medical insurance premiums are subject to the 0% rate; the 3% rate applies to all other insurance premiums (excluding reinsurance contributions, premiums, and payments) received by the insurance company. Such amounts of CIT due at 0% or 3% reduce the CIT base of an insurance company, which is subject to the standard 18% rate. Organization of lotteries is subject to an additional CIT at 30%; operating of gambling machines is subject to a 10% rate; and an 18% rate applies to bookmakers and other gambling activities (including casinos). The standard 18% rate is applied to the full amount of the taxable profit. No CIT is levied at the regional or local level, except simplified (unified) tax. Groups 1 and 2 of the simplified (unified) tax system are available for private entrepreneurs only, and group 3 for both private entrepreneurs and legal entities (depending on the types of activities, the level of income [only up to 1,167 minimal salary as of 1 January of the reporting year (for 2024 this amount is equal to UAH 8285,00), except agricultural producers], and the number of employee's criteria). Group 4 is available only for qualified agriculture manufacturers (1).

According to Article 133, Section 133.1 of the Tax Code of Ukraine, taxpayers of this tax are entities - legal entities that carry out economic activities both within and outside the territory of Ukraine, excluding legal entities that are nonprofit organizations or use a simplified taxation system (2).

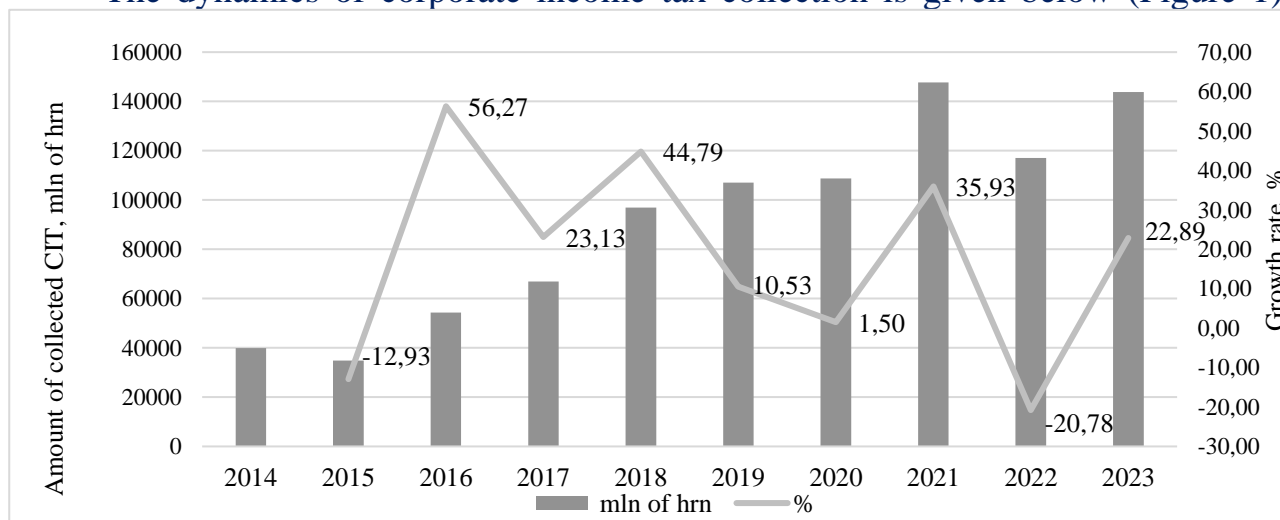
The reporting year for companies, except for qualified agricultural manufacturers, follows the calendar year. For the exception (other than on the simplified system) reporting period starts from 1 July of the current reporting year and ends on 30 June of the next reporting year.

A CIT is paid within ten calendar days following the deadline for filing the relevant tax returns. Starting from 1 January 2021, a unified tax account is enabled. The corporate income tax return must be filed for the entire year within 60 calendar days following the last day of the reporting period.

The tax authorities will charge significant penalties for late filing, late payment, or understating tax liabilities. Late payment of tax may result in a penalty in the amount of 10% of the underpaid amount for delays of up to 30 calendar days (20% if the delay exceeds this).

Taxpayers who do not have the opportunity to meet the deadlines for payment of taxes and submission of tax returns are exempt from penalties if they will submit tax returns and pay the respective taxes within three months after the termination or abolition of martial law in Ukraine. Full release from responsibility for compliance with terms of payment of taxes and fees applies only to taxpayers were not able to fulfil tax obligations (1).

The dynamics of corporate income tax collection is given below (Figure 1).

Figure 1. Corporate income tax in Ukraine

[Source: Ministry of Finance of Ukraine Database <https://index.minfin.com.ua/>]

An analysis of the dynamics series has shown that since 2015, there has been a trend of increasing corporate income tax collection amounts. The most significant growth occurred in 2016 during the economic recovery following the political upheavals of 2013-2014. During the Covid-19 pandemic, the growth rates slowed significantly, but the indicator continued to increase. In 2022, due to the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukrainian territory, there was a significant

reduction in the volume of collected corporate income tax. However, by 2023, the value had almost reached pre-war levels. It can be concluded that Ukraine has the potential to increase state budget revenue by collecting this type of tax.

Collecting of corporate income tax has many nuances, particularly the segmentation by tax regimes, political administration, and demand elasticity of markets as noted by Serhiy Verlanov, the head of the State Tax Service of Ukraine, in the work 'Actual problems of the tax system of Ukraine'. Serhiy Verlanov also mentioned the problem of artificial fragmentation of business groups that causes the lack of proper corporatization of small and medium-sized businesses, one of the stimulating factors of GDP growth. The author called the 'weak' political administration in fiscal bodies one more problem of the Ukrainian taxation system. Lack of authority of the fiscal bodies leads to the impossibility of tax rate increases. In addition, the author concluded that when increasing the income tax rate, it is important to consider the elasticity of the market, because there is a chance that the amount of tax will not increase. Still, only the distribution in the structure of the amount of tax paid will change. The complexity of the fiscalization mechanism influences it, the inefficient work of the regulator, and the existence of corruption (4).

The issue of corruption is indeed acute in Ukraine. The non-governmental international organization dedicated to combating corruption and assessing its levels worldwide, Transparency International, has found that Ukraine has consistently ranked no higher than 104th out of 180 countries between 2017 and 2023 (5). There is a problem where businesses attempt to evade taxes due to a lack of trust in the government. Additionally, Ukraine faces a low level of business culture awareness among entrepreneurs, which also disturbs the functioning of the tax system (6, p 48).

Conclusions. In summary, the state budget of Ukraine grows annually due to the increase in the amount of collected corporate income tax. Despite the positive trend, the collection of corporate income tax is complicated by martial law, a high level of corruption, and a low level of education of foreign companies in business ethics. The imperfect system of distribution of enterprises according to tax payment regimes and the 'weak' administration of fiscal bodies also slow down the process of tax collection. Trust in the state plays an important role in the development of the tax system, so the fight against corruption, increasing support for entrepreneurs, and developing a system of clear classification of taxpayers will be stimulating factors for the Ukrainian tax system and the economy in general.

References:

1. PricewaterhouseCoopers International Limited, 2024, May 10. *Worldwide Tax Summaries Online*. Available at <<https://taxsummaries.pwc.com/>>
2. The Tax Code of Ukraine, 2024, May 10. Available at <<https://tax.gov.ua/>>
3. The Ministry of Finance of Ukraine, 2024, May 10. *Revenues of the state budget of Ukraine*. Available at <<https://index.minfin.com.ua/>>
4. VERLANOV, S. 2022, June 7. Actual problems of the tax system of Ukraine. Lviv, Lviv region, Ukraine. Available at <<https://dc.org.ua/>>

5. Transparency International, 2024, May 10. *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX*. Available at <<https://www.transparency.org/en/about>>

6. YEHOROVA, D. 2022. The essence and motivation of international business. Types of international business, 48-49. Kyiv, Kyiv region, Ukraine.

МИНАКОВ О.В.,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності «Економіка»,

Маріупольський державний університет

ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ

Сьогодні 59% керівників підприємств переконані, що найбільший вплив серед усіх технологій на їх індустрію впродовж наступних трьох років матиме штучний інтелект (Gartner, 2024). На наш погляд, це демонструє зростання усвідомлення потенціалу штучного інтелекту серед бізнес-лідерів.

Невипадково 31% компаній відзначають високу терміновість впровадження штучного інтелекту, а 48% – мають середню терміновість (Cisco Systems, Inc., 2024). Ці показники свідчать про зростаючу потребу адаптації бізнесу до нових технологій.

Управління трудовими ресурсами як процес планування, організації, мотивації та контролю працівників з метою досягнення стратегічних цілей підприємства, стає однією з ключових сфер, де штучний інтелект забезпечує прорив.

За оцінками дослідників (Korzynski, Mazurek та ін., 2023), генеративний штучний інтелект здійснює значний вплив на управлінську діяльність на стратегічному, функціональному та адміністративному рівнях.

1. Стратегічний рівень – сприяє прийняттю рішень через надання рекомендацій менеджерам.

2. Функціональний рівень – автоматизує взаємодію з клієнтами та управління персоналом.

3. Адміністративний рівень – забезпечує автоматизацію повторюваних завдань, таких як створення документів чи планування зустрічей.

З нашої точки зору, такий поділ, запропонований дослідниками, є важливим для розуміння того, як штучний інтелект впливає на різні аспекти управління.

Разом із тим додамо, що на стратегічному рівні підприємства часто не готові використовувати рекомендації штучного інтелекту через брак довіри до автоматизованих систем або недостатню навченість керівників. А на функціональному рівні такі процеси можуть викликати опір з боку працівників, які бояться втратити свої ролі через автоматизацію. Нарешті, на

адміністративному рівні без належної адаптації персоналу до роботи з системами штучного інтелекту ці процеси можуть призводити до збоїв і помилок.

Менеджери середньої ланки виконують адміністративні, організаційні, розпорядчі, представницькі, психологічні, виховні, мотиваційні, координаційні, комунікативні, контролюючі та інші функції. Використання можливостей штучного інтелекту дозволить помітно полегшити роботу менеджера, оптимізувати робочий графік, вивільнивши час для виконання більш важливих стратегічних завдань (Смоляк, Холодницька, 2024).

При управлінні командами штучний інтелект допоможе удосконалити комунікації та розподілити завдання. При аналізі KPI та ефективності штучний інтелект може виявляти кореляції даних та надавати рекомендації щодо стратегій вдосконалення. Штучний інтелект може використовуватися для проведення тренінгів і навчання персоналу, що дозволить розробляти програми навчання, персоналізувати навчання та проводити постійний моніторинг успішності. Управління проєктами також можливо удосконалити завдяки впровадженню технологій штучного інтелекту.

Проте багато підприємств стикаються зі значними труднощами під час впровадження штучного інтелекту. 66% керівників дещо або відверто незадоволені прогресом своєї організації в області штучного інтелекту та генеративного штучного інтелекту (Boston Consulting Group, 2024).

Крім того, лише 1 з 4 компаній успішно запустили ШІ-ініціативи за 2023-й рік. Більшість знаходяться на початкових стадіях впровадження: ШІ-активації (41%) та ШІ-скептицизму (26%). Лише 7% компаній досягли стадії ШІ-зрілості (Asana, 2024).

На нашу думку, це свідчить про значний розрив між намірами організацій та їхньою фактичною здатністю впроваджувати штучний інтелект, що потребує детального аналізу.

Такий стан речей пояснюється складністю та тривалістю процесів впровадження штучного інтелекту. Більшість трансформацій, пов'язаних із впровадженням штучного інтелекту, тривають від 18 до 36 місяців, а іноді навіть до п'яти років (Fountaine, McCarthy, Saleh, 2019).

Крім того, цей процес вимагає фінансових інвестицій і супроводжується ризиками. Зокрема, найбільше гальмують розгортання штучного інтелекту питання безпеки та конфіденційності – 98% компаній кажуть, що готові відмовитися від того, щоб першими використовувати штучний інтелект, якщо це гарантує, що вони впровадять його безпечно та надійно (MIT Technology Review Insights, 2024).

Також підприємства роблять помилки при впровадженні штучного інтелекту, найбільш поширеними серед яких є: встановлення нечітких цілей, невдалий час для запровадження штучного інтелекту, відсутність у персоналу необхідних навиків для роботи зі штучним інтелектом, недостатня наявність необхідних даних, недосконала організаційна структура підприємства тощо (Болквадзе, Братко, Мигаль, 2023).

Нарешті, у нас є припущення, що значна кількість підприємств недооцінює важливість попереднього аналізу готовності до впровадження штучного інтелекту, що також призводить до провалів.

Таким чином, постає критичне завдання для підприємств – оцінити готовність до впровадження штучного інтелекту, щоб завчасно визначити потенційні прогалини та розробити ефективні стратегії їх подолання. Лише за умови якісної підготовки організації зможуть ефективно використовувати потенціал штучного інтелекту для розвитку трудових ресурсів і забезпечення конкурентоспроможності в умовах швидких технологічних змін.

Дослідники (Jöhnk, J., Weißert, M. and Wyrтки, K., 2021) об'єднали висновки з інтерв'ю з 25 експертами у штучному інтелекті з висновками наукової та практичної літератури, щоб зібрати 18 факторів готовності до впровадження штучного інтелекту та 58 ілюстративних показників у п'яти категоріях: стратегічне узгодження, ресурси, знання, культура та дані.

З нашої точки зору, цей підхід заслуговує на увагу, адже забезпечує системне та комплексне оцінювання готовності організацій. Особливу цінність ми бачимо в тому, що дослідження враховує як технічні, так і людські аспекти впровадження, такі як культура організації та знання персоналу. Проте важливо зазначити, що не всі підприємства здатні повною мірою застосувати такі комплексні моделі – багато з них стикаються з викликами у вигляді обмежених ресурсів або недостатнього розуміння ключових факторів успіху. Саме тому вважаємо, що цей набір факторів може стати корисним інструментом для великих організацій, але потребує адаптації для середнього та малого бізнесу.

Крім того, одним із універсальних фреймворків для оцінки готовності підприємств до впровадження штучного інтелекту є Cisco AI Readiness Index (Cisco Systems, Inc., 2024). Це аналітичний інструмент, розроблений компанією Cisco для оцінки рівня підготовленості організацій до впровадження та ефективного використання технологій штучного інтелекту. Цей індекс базується на шести ключових компонентах:

1. Стратегія – наявність чітко визначеної стратегії впровадження штучного інтелекту, її пріоритетність та відповідальність за реалізацію.

2. Таланти – наявність кваліфікованих фахівців для реалізації ШІ-ініціатив та заходи з підвищення їхньої компетенції.

3. Культура – готовність організації до змін, пов'язаних із впровадженням штучного інтелекту, та підтримка з боку керівництва.

4. Управління – політики зберігання, обробки та відповідності даних нормативним вимогам.

5. Інфраструктура – готовність обчислювальних ресурсів, мережевої продуктивності та кібербезпеки до підтримки ШІ-навантажень.

6. Дані – якість, централізація та доступність даних, а також здатність персоналу працювати з аналітичними інструментами.

Ми вважаємо, такі фреймворки мають обов'язково використовуватися на шляху до впровадження штучного інтелекту, оскільки вони допомагають виявити слабкі місця підприємств, які часто залишаються поза увагою.

Таким чином, незважаючи на значне зростання інтересу до штучного інтелекту та його потенціалу у підвищенні ефективності управлінських процесів, більшість компаній стикається з труднощами на етапі впровадження. Більшість підприємств перебуває на початкових стадіях впровадження штучного інтелекту, що свідчить про низький рівень зрілості у використанні новітніх технологій.

Ми переконані, що успішне впровадження штучного інтелекту в управлінні трудовими ресурсами залежить від рівня стратегічної підготовки підприємств. Без відповідного рівня підготовки штучний інтелект залишиться лише модним словом у стратегіях компаній, яке не приносить реальної цінності.

Саме оцінка готовності до впровадження штучного інтелекту може допомогти організаціям зрозуміти свій статус-кво та визначити відповідні напрями дій.

Такий підхід забезпечує врахування не лише технічних аспектів, як-от інфраструктури чи доступності даних, а й людських факторів, включно з культурою організації, готовністю працівників до змін, навчанням співробітників, а також стратегії та політик, що регулюють процес впровадження штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Болквандзе, Н., Братко, О. та Мигаль, О., 2023. *Впровадження штучного інтелекту в бізнес-діяльність компанії. Економіка та суспільство*, (58).
2. Смоляк, Ю.Ю. та Холодницька, А.В., 2024. Штучний інтелект в управлінні підприємством: трансформація ролі менеджера в індустрії 4.0. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (11).
3. Asana, 2024. State of AI at Work 2024.
4. Boston Consulting Group (BCG), 2024. BCG AI Radar: From Potential to Profit with GenAI.
5. Cisco Systems, Inc., 2024. Cisco 2024 AI Readiness Index.
6. Fountaine, T., McCarthy, B. and Saleh, T., 2019. Building the AI-powered organization. *Harvard Business Review*, 97(4), pp.62-73.
7. Gartner, 2024. CEO Survey 2024: The Year of Strategy Relaunches.
8. Jöhnk, J., Weißert, M. and Wyrтки, K., 2021. Ready or not, AI comes — an interview study of organizational AI readiness factors. *Business & Information Systems Engineering*, 63(1), pp.5-20.
9. Korzynski, P., Mazurek, G., Altmann, A., Ejdys, J., Kazlauskaite, R., Paliszkiwicz, J., Wach, K. and Ziemba, E., 2023. Generative artificial intelligence as a new context for management theories: analysis of ChatGPT. *Central European Management Journal*, 31(1), pp.3-13.
10. MIT Technology Review Insights, 2024. A playbook for crafting AI strategy (sponsored by Boomi).

МІТЮШКІНА Х. С.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри раціонального природокористування
та охорони навколишнього середовища,
Маріупольський державний університет

ДИСПРОПОРЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Економічне зростання є основою розвитку будь-якої країни, оскільки покращує добробут населення, створює умови для соціальної стабільності та посилює конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Дослідження економічного зростання дає можливість виявити основні фактори, що впливають на стійкість економіки, та розробити ефективні механізми подолання кризових явищ. Сучасна економіка України демонструє нестабільне зростання через низьку інвестиційну привабливість, високу залежність від імпорту енергоресурсів та низьку продуктивність праці. Наприклад, темпи зростання ВВП в останні роки становили лише 1-1,25%, що значно нижче середньосвітового рівня. Однак, аналіз статистичної інформації щодо динаміки ВВП з офіційних джерел дозволяє зробити висновки про поступове зростання основного макроекономічного показника. Помітне сповільнення темпів зростання спостерігається лише у 2014, 2020 та 2022 роках, що пов'язано з об'єктивними причинами (військова агресія 2014 та 2022 років та пандемія 2019 року). Така саме позитивна динаміка притаманна і другому показнику (доходи на душу населення). Хоча, слід зазначити, що офіційна статистика не оновлювалася з 2021 року, тому не можна стверджувати про продовження позитивної тенденції цього показника.

Однією з ключових проблем економічного розвитку будь-якої країни світу, і зокрема України, є диспропорції регіонального розвитку. Проблема нерівномірного розподілу ресурсів, основних виробничих фондів і промислового потенціалу призводять до суттєвих відмінностей у рівні розвитку територій країни (табл.1) [15].

Таблиця 1

Показники регіонального розвитку України за 2021р.

	ВРП, млн. грн.	%	Реалізована промислова продукція, млн. грн.	%	Реалізована с/г продукція, млн. грн.	%
Україна	5450849		3589379,0		552937,0	
Вінницька	173531	3,2%	90655,9	2,5%	39209,7	7,1%
Волинська	92535	1,7%	43489,0	1,2%	10986,4	2,0%
Дніпропетровська	582363	10,7%	670478,3	18,7%	29340,8	5,3%
Донецька	283326	5,2%	387869,5	10,8%	14215,7	2,6%
Житомирська	113919	2,1%	60899,0	1,7%	14784,3	2,7%
Закарпатська	75626	1,4%	28296,1	0,8%	1375,2	0,2%

Запорізька	228906	4,2%	301074,0	8,4%	21898,0	4,0%
Івано-Франківська	119680	2,2%	97484,3	2,7%	6865,9	1,2%
Київська	291519	5,3%	157978,3	4,4%	44814,6	8,1%
Кіровоградська	99564	1,8%	46697,9	1,3%	27145,4	4,9%
Луганська	52135	1,0%	24595,4	0,7%	10212,1	1,8%
Львівська	296182	5,4%	146990,3	4,1%	16195,8	2,9%
Миколаївська	124162	2,3%	83680,5	2,3%	19907,5	3,6%
Одеська	271669	5,0%	94699,0	2,6%	22588,0	4,1%
Полтавська	266694	4,9%	241570,8	6,7%	38365,0	6,9%
Рівненська	88859	1,6%	58566,0	1,6%	9986,7	1,8%
Сумська	105254	1,9%	61434,6	1,7%	29325,6	5,3%
Тернопільська	81485	1,5%	29882,0	0,8%	21838,7	3,9%
Харківська	319796	5,9%	231411,0	6,4%	30865,2	5,6%
Херсонська	88182	1,6%	40712,8	1,1%	19116,2	3,5%
Хмельницька	119876	2,2%	64357,5	1,8%	31886,2	5,8%
Черкаська	131154	2,4%	93617,4	2,6%	33899,5	6,1%
Чернівецька	54582	1,0%	19410,8	0,5%	2977,5	0,5%
Чернігівська	113474	2,1%	39512,7	1,1%	40556,2	7,3%
м.Київ	1276376	23,4%	474015,9	13,2%	14580,8	2,6%

Примітка: складено на основі (1)

Спроба проаналізувати регіональні диспропорції за даними 2021 року показала, що найбільший внесок в загальнонаціональний розвиток припадає на декілька з 24 областей, а саме: Дніпропетровська (10,7), Харківська (6,4), Львівська, Київська та Донецька (більш ніж 5% кожна). Традиційно високий показник має столиця, це може бути пов'язано з розміщенням філіалів найбільших компаній (як вітчизняних так і зарубіжних) та з розвитком інфраструктури як виробничої так і не виробничої.

Суттєві відмінності в територіальному поділі праці та галузевій спеціалізації регіонів країни відображується на показниках промислового виробництва та виробництва продукції сільського господарства. Відтак, традиційно індустрійні (переважно східні) райони країни акумулювали більшість промислового виробництва. Так, слід зазначити, що найбільші обсяги промислової продукції припадають на Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Полтавську та Харківську області. У виробництві сільськогосподарської продукції провідні позиції займають Вінницька, Київська, Полтавська, Чернігівська та Черкаська області.

Отже, сучасність вимагає формування нового соціально-економічного устрою, який має відповідати вимогам часу, а саме усувати всі нерівності, сприяти пропорційному розвитку територій, зокрема за рахунок впровадження інноваційних технологій та виробництв; які не потребують великої кількості ресурсів та чіткої прив'язки до основних баз їх розміщення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

ПОДУНАЙ В. В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки праці,
Маріупольський державний університет

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРУКТУРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

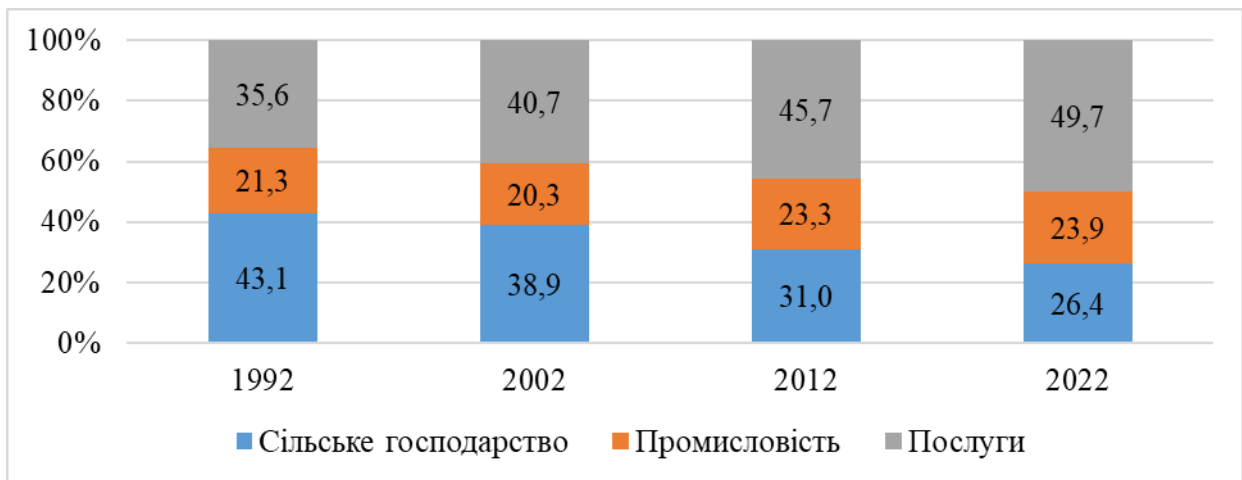
Глобалізація суттєво змінила ландшафт бізнесу, а отже, й підходи до управління персоналом. Цей процес інтеграції світових економік, культур і інформаційних потоків поставив перед компаніями нові виклики та можливості. Глобалізація, як процес інтеграції світових економік, культур та інформаційних потоків, має значний вплив на ринок праці. Вона створює як нові можливості, так і виклики для працівників та компаній. Основними напрямками впливу глобалізації на ринок праці є: міжнародна мобільність робочої сили, зміна структури зайнятості, розвиток нестандартних форм зайнятості

Дослідженням проблем, пов'язаних з тенденціями ринку праці та глобальною присвячені роботи таких вітчизняних вчених як Калініна С., Колот А., Малиновська О., Петрова Т. та інші. Особливо актуальним це питання постає в умовах повоєнного відновлення та відбудови економіки України.

Основною тенденцією світового ринку праці є зменшення частки промислової зайнятості: автоматизація виробництва та перенос виробництва в країни з низькими витратами на робочу силу призводять до скорочення робочих місць у традиційних галузях промисловості. Водночас, автоматизація та роботизація виробництва можуть призводити до скорочення робочих місць у деяких секторах економіки.

Паралельно відбувається зростання зайнятості в секторі послуг: з розвитком економіки та підвищенням рівня життя зростає попит на послуги, що веде до збільшення зайнятості в таких сферах, як торгівля, туризм, освіта, охорона здоров'я.

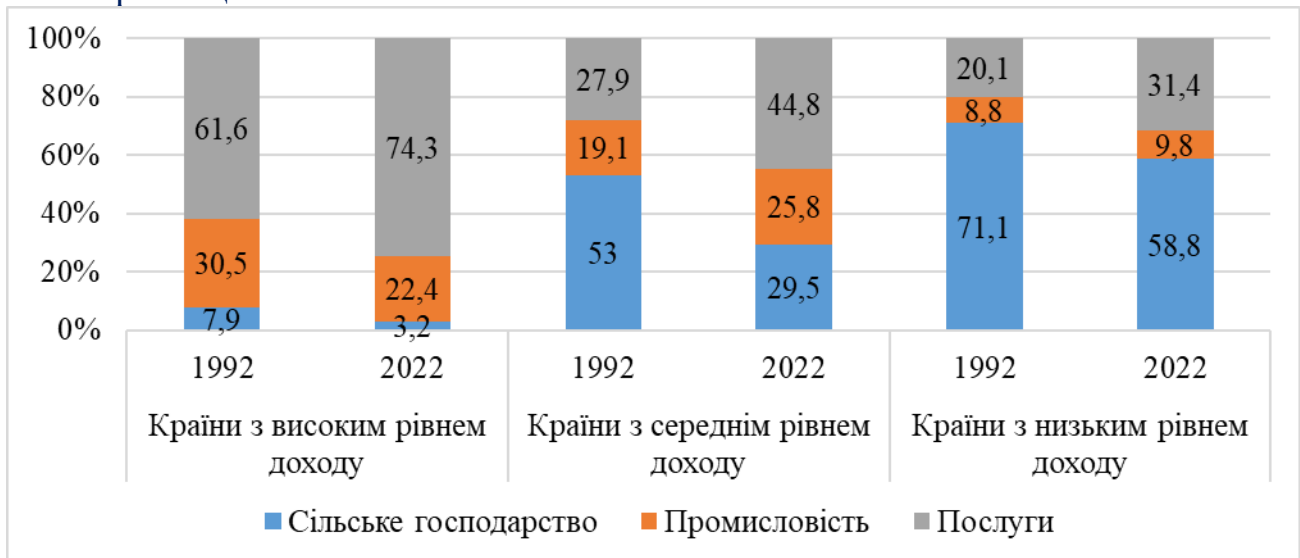
Згідно з даними Світового банку та Міжнародної організації праці, у структурі зайнятості по секторах економіки відбулись наступні зміни по світу загалом за останні 30 років: зменшення частки зайнятості у сільському господарстві з 43% до 26,4%, збільшення частки зайнятості у сфері послуг з 35,6% до 49,7% (рис. 1).

Рис. 1. Структура зайнятості по секторах економіки, 1992-2022 рр., світ загалом, % [1]

Якщо аналізувати структуру зайнятості у розрізі груп країн за рівнем доходу, також спостерігається збільшення частки зайнятих у сфері послуг (рис. 2).

Під впливом глобалізації відбувається зміна структури зайнятості. Зростає попит на висококваліфікованих фахівців у сфері технологій, фінансів, маркетингу. Глобалізація стимулює розвиток технологій, що вимагає від працівників високої кваліфікації, гнучкості та постійного навчання. Це призводить до збільшення попиту на фахівців у сферах ІТ, фінансів, маркетингу, інженерії тощо.

Рис.2. Структура зайнятості по секторах економіки, 1992-2022 рр., групи країн за рівнем доходу, % [1]

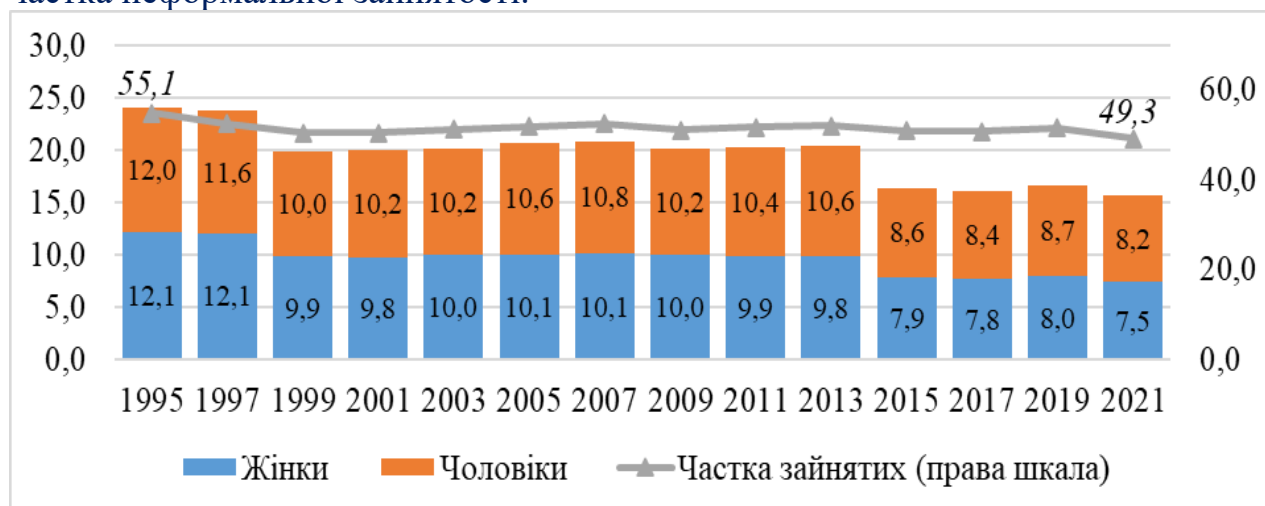
Зменшення кількості працюючих може бути пов'язане як з позитивними демографічними змінами (більше часу на освіту та відпочинок), так і з негативними явищами на ринку праці, такими як дискримінація, відсутність відповідних вакансій та демотивація. Економічна пасивність населення може бути наслідком як успішного розвитку суспільства (збільшення тривалості

життя, підвищення рівня освіти), так і негативних тенденцій на ринку праці (дискримінація, безробіття) [2].

Загальна динаміка зайнятості в Україні демонструє поступове зниження як для жінок, так і для чоловіків (рис. 3). Перехід України до ринкової економіки протягом останніх 30 років супроводжувався радикальними змінами на ринку праці. За даними Міжнародної організації праці, загальна чисельність зайнятих скоротилася з 24 млн. осіб у 1995 р. до 15,5 млн. осіб у 2021 р. Однак, частка зайнятих демонструє незначне зниження: з 55% до 49%. Відповідно, така динаміка викликана загальним зниженням населення України в це період.

До 2022 року Україна входила до підгрупи країн з доходом нижче середнього, але з 2023 року Світовий Банк включив Україну до категорії країн з доходами вищими за середні [3]. Тому для нашої країни притаманні ті самі тенденції, що і загалом для країн з середнім рівнем доходу, але за 2022-2024 рр. ринок праці України зазнає значних змін через війну – масові внутрішні та зовнішні переміщення, що створило значний дисбаланс на ринку праці. Одночасно, загальне зниження економічної активності призвело до скорочення робочих місць у багатьох секторах економіки. Крім того, переорієнтація економіки на оборонні потреби та гуманітарну допомогу змінила структуру попиту на різні професії, створивши нові виклики для працівників.

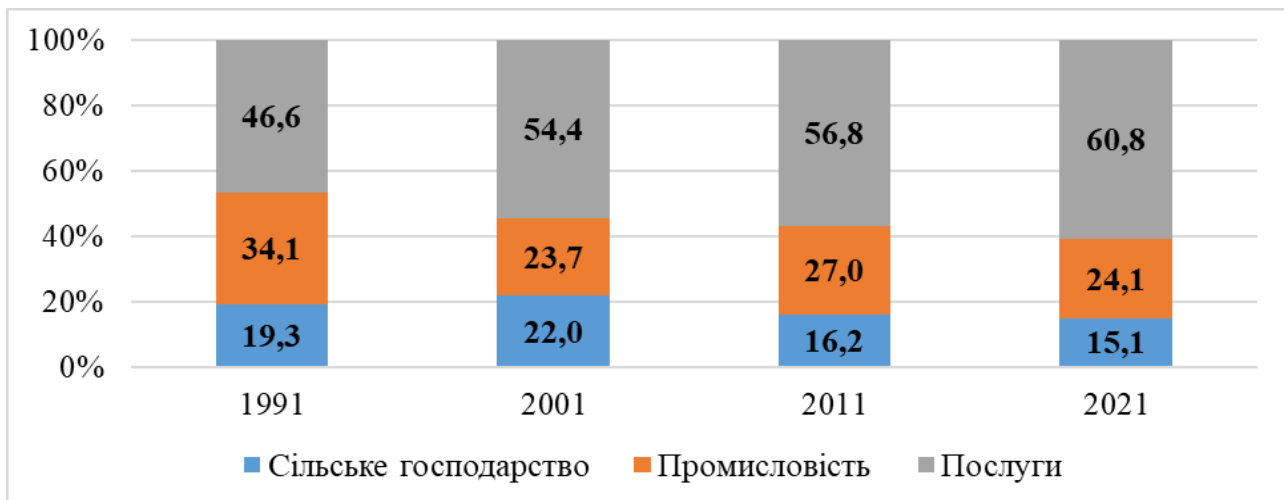
Трансформація структури зайнятості України схожа за тенденціями на країни з високим рівнем доходу: зменшення частки промисловості та сільського господарства паралельно зі збільшенням частки послуг, але причини різні. Зростання сфери послуг було пов'язане з розвитком торгівлі та нових технологій, а скорочення промисловості стало наслідком згортання великих державних підприємств. Розвиток малого бізнесу створив нові робочі місця, проте зросла й частка неформальної зайнятості.

Рис. 3. Динаміка зайнятості в Україні та частки зайнятих, 1995-2021 рр. [4]

За роки незалежності структура зайнятості по секторах економіки України змінилась (рис. 4).

Рис.4. Структура зайнятості України по секторам економіки, 1991-2021 рр., % [1]

Повоєнне відновлення України – це складний і багатогранний процес, який потребує комплексного підходу. Трансформація структури зайнятості відіграє у цьому процесі одну з ключових ролей. Для відновлення економіки України після війни необхідно зосередитися на комплексному підході, який включає в себе розвиток малого та середнього бізнесу, підвищення кваліфікації працівників, створення нових робочих місць у перспективних галузях, модернізацію сільського господарства, забезпечення соціального захисту та залучення міжнародної допомоги.

Список використаних джерел:

1. World Development Indicators (dashboard), World Bank, Washington, DC. URL: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
2. ILO. World Employment and Social Outlook Trends 2023. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_865332.pdf
3. World Bank country classifications by income level for 2024-2025. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/world-bank-country-classifications-by-income-level-for-2024-2025>
4. ILO Indicators and data tools. URL: <https://ilostat.ilo.org/data/>

ПРУШКІВСЬКИЙ В.Г.,
доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Запорізька політехніка»

С'ЄДІНА Д.А.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Національний університет «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА ТРАНСФОРМАЦІЮ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Сучасний світ, на відміну від попередніх десятиліть, перебуває у постійному русі, темпи якого продовжують зростати. Динамічні зміни стали нормою для суспільства та бізнесу, формуючи нову реальність, до якої підприємства змушені пристосовуватися. Масштабні інновації, що впроваджуються в економіку, радикально змінюють структуру, швидкість і зміст бізнес-процесів. Настає момент, коли накопичення змін досягає критичної межі, і світова економіка змінює свій вектор розвитку. Унаслідок цього змінюються виробничі відносини, бізнес-моделі та способи управління. Ці трансформації є ознакою нової промислової революції, яка кардинально впливає на всі аспекти життя суспільства та викликає якісний стрибок у розвитку технологій.

Індустрія 4.0, як ключовий етап промислової революції, відкриває нові горизонти для глобальної економіки та трансформує традиційні підходи до ведення бізнесу. Сучасний світ перебуває у стані стрімких змін, які стали невід'ємною частиною розвитку суспільства. Цифровізація, автоматизація, штучний інтелект, великі дані та Інтернет речей не лише змінюють способи виробництва, але й стають рушійними факторами формування нових бізнес-моделей, інтеграції ринків і створення глобальних ланцюгів доданої вартості. У цих умовах підприємства мають адаптуватися до нових викликів, переосмислюючи свою роль на ринку, переглядаючи підходи до управління ресурсами та клієнтським досвідом.

Особливого значення це набуває у сфері міжнародного бізнесу, оскільки транснаціональні корпорації та малі підприємства одночасно стикаються з потребою впровадження інноваційних технологій для забезпечення конкурентоспроможності. Глобалізація економічних процесів, інтеграція нових інструментів у бізнес-операції та вплив політико-економічних факторів ускладнюють звичні стратегії розвитку. Індустрія 4.0 стає каталізатором якісних змін, які сприяють зниженню витрат, підвищенню ефективності та адаптації до умов нестабільності.

Сучасний етап технологічного прогресу, характеризується інтеграцією цифрових технологій, автоматизацією процесів і створенням кіберфізичних систем. Основними рушійними змін є штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані, 3D-друк, хмарні обчислення та блокчейн [1]. Виробничі процеси стають повністю автоматизованими, управління відбувається в режимі реального часу,

а адаптація до змін зовнішніх умов здійснюється миттєво завдяки інтеграції в єдину мережу. Це дозволяє компаніям забезпечувати індивідуалізацію продукції за мінімальних витрат, що суттєво підвищує їх конкурентоспроможність. Наприклад, компанія Siemens [2] впровадила у своїх виробничі процеси цифрові платформи, які дозволяють автоматично змінювати параметри продукції відповідно до індивідуальних замовлень клієнтів, а також значно зменшують витрати часу та ресурсів.

Індустрія 4.0 суттєво трансформує міжнародний бізнес, змінюючи способи виробництва, обслуговування клієнтів і управління ресурсами. Основними рушіями цих змін є цифровізація, автоматизація, Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI) і великі дані, які дозволяють підприємствам оптимізувати свої процеси та швидко адаптуватися до змін ринкових умов. Наприклад, компанія Amazon активно використовує робототехніку в своїх складах, що дозволяє значно знизити витрати та підвищити швидкість доставки замовлень по всьому світу. Інтернет речей дозволяє міжнародним компаніям створювати інтелектуальні ланцюги поставок, які дають змогу в реальному часі відстежувати стан і місцезнаходження товарів. Наприклад, Maersk використовує IoT для моніторингу контейнерів із товарами, що забезпечує оптимізацію логістики та зменшення витрат. У виробництві Кардинальні технологічні зміни вносить технологія 3D-друк, яка відкриває можливості для локалізації виробничих процесів, знижуючи витрати на транспортування та прискорюючи виробництво. Успішним прикладом застосування є міжнародна корпорація General Electric [3], яка вже застосовує цю технологію у створенні деталей для літаків, що дозволяє значно скоротити терміни виготовлення.

Штучний інтелект та аналітика великих даних трансформують взаємодію з клієнтами, дозволяючи міжнародним компаніям краще розуміти потреби споживачів. Наприклад, Netflix використовує AI для створення персоналізованих рекомендацій, що підвищує рівень задоволення клієнтів і сприяє глобальній експансії сервісу. У сфері фінансів блокчейн-технології змінюють транзакційні процеси, що робить їх більш безпечними та прозорими. Відомий приклад – компанія IBM, яка впровадила блокчейн для відстеження товарів у глобальних ланцюгах постачання.

Із вище зазначеного слідує, Індустрія 4.0 стає не лише інструментом автоматизації та оптимізації, а й ключовим фактором, який визначає нові можливості для міжнародного бізнесу, а також для національних компаній, сприяючи підвищенню ефективності, інноваційності та глобальної інтеграції.

Українські підприємства, незважаючи на складну економічну ситуацію та воєнний стан, поступово інтегрують принципи Індустрії 4.0 [4]. Це дозволяє їм конкурувати на світовому ринку, оптимізувати виробничі процеси та підвищувати якість продукції. На прикладі національних компаній, таких як "Нова Пошта" та "Інтерпайп", ми спостерігаємо, що впровадження принципів Індустрії 4.0 сприяє оптимізації логістики, зниженню витрат на операційні процеси та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Водночас це вимагає масштабних інвестицій, модернізації інфраструктури та підготовки кваліфікованих кадрів.

Отже, Індустрія 4.0 трансформує міжнародний бізнес, формуючи його більш технологічним, конкурентоспроможним та гнучким до змін. Для ефективної адаптації до нових реалій підприємствам необхідно інвестувати в інновації, цифрову інфраструктуру, безпеку даних і розвиток персоналу. Водночас важливо враховувати соціальні аспекти, зокрема підвищення кваліфікації працівників та збереження робочих місць, щоб мінімізувати негативні наслідки технологічної революції. Лише за умови збалансованого підходу бізнес зможе скористатися можливостями, які відкриває Індустрія 4.0, і досягти стійкого зростання в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Kagermann H., Anderl R., Gausemeier J., Schuh G., Wahlster W. Industrie 4.0 in a Global Context – Germany, 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/315739153_Industrie_40_in_a_Global_Context_Strategies_for_Cooperating_with_International_Partners_acatech_STUDY.

2. Siemens Xcelerator is a new open digital business platform that allows you to accelerate the digital transformation of enterprises and make it simpler and more scalable. URL: <https://www.siemens.com/ua/uk.html>

3. Russmann M., Lorenz M., Gerbert P., Waldner M., Justus J., Engel P., Harnisch M. Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. URL:

https://www.bcgperspectives.com/content/articles/engineered_products_/project_business_industry_40_future_productivity_/growth_manufacturing_industries

4. Індустрія 4.0 – що це таке та навіщо це Україні / Асоціація «підприємств промислової автоматизації України». 2016. URL: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-shho-tse-take-tanavishho-tse-ukrayini>

ТРОФАНЮК Р.І.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності «Економіка»

Маріупольський державний університет

НЕОБХІДНІСТЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОЖИВАННЯ ДОРОГОЦІННИХ І ВИСОКОВАРТІСНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ПІДТРИМКИ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Із початком як гібридної, так і відкритої воєнної агресії росії проти України, на якісно новий рівень вийшла необхідність розвитку системи міжкультурної комунікації, адже від рівня виведення нашої країни з орбіти

пострадянського впливу (більшою мірою російського), залежало і залежить сприйняття її незалежності збоку суспільств іноземних держав.

Міжкультурна комунікація - це смисловий і ідеально-змістовний аспект соціальної і культурної взаємодії; базовий елемент формування, відтворення, збереження і трансляції культури як у цілому, так і його складових [1, с. 137].

Недооцінка важливості масовості суверенних позицій в сфері міжкультурних комунікації збоку України створила сприятливі передумови для країни-агресора, щодо поширення антиукраїнських наративів в країнах Європи та інших країн. Варто відзначити, що діяльність рф в цій сфері, мала неабиякий масштаб як в плані організації (Російські телеканали «Russia Today», «Sputnik», політичні рухи і навіть партії, громадські організації), так і їх фінансування. І тільки після повномасштабного вторгнення 2024 року країни Європи повністю або частково вимкнули зі свого ефіру російські пропагандистські канали, однак вплив інших організаційних форм був і залишається достатньо вагомим. Результати пропагандистської міжкультурної комунікації збоку рф відносно країн ЄС відображаються не лише на Україні, а й на інших державах, зокрема Німеччині, відносно якої постійно наголошується про те, що саме ця країна почала Другу світову війну, а міністерка закордонних справ Німеччини Анналена Бербок навіть після 80-ти років з часу тих подій, в своїх публічних виступах вдається до «покаянної» риторики.

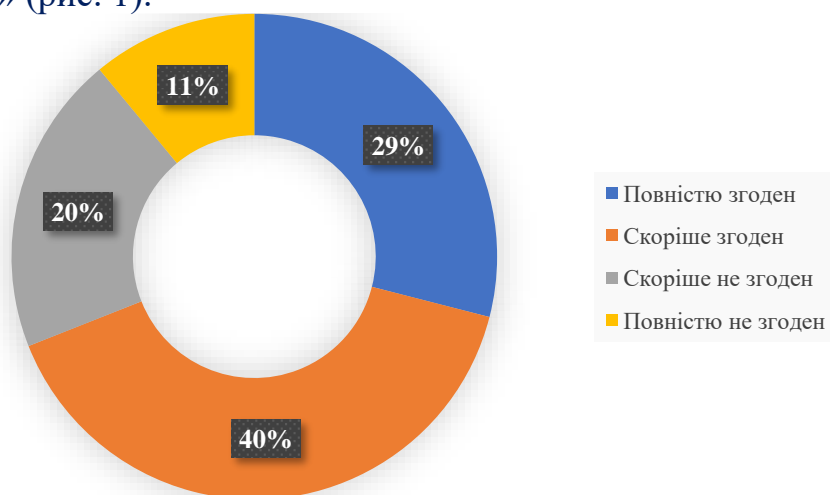
Останнє десятиліття незалежності України відзначилось масовістю міграційних процесів, які по-суті, стали важливим інструментом міжкультурної комунікації. Однак інформація, яка поширювалася таким каналом не сприяла утвердженню суб'єктності держави, адже в більшості висвітлювала проблемні аспекти українського суспільства (корупцію, соціальну несправедливість, лобізм, низький рівень доходів, економічну нестабільність), які власне і призвели до міграції.

Повномасштабне воєнне вторгнення росії на територію України викликало нову хвилю міграції населення України в інші країни світу, причому, в її складі були різні верстви населення і можливість демонстрації наслідків війни і бойових дій практично в режимі он-лайн трансформували в свідомості громадян різних країн окремі образи українського суспільства раніше продиктовані російськими джерелами. Також важливу роль в становленні суверенної міжкультурної комунікації України відіграли відомі українські культурні діячі, шоу-мени, телеведучі та інші представники культури, які здійснюючи волонтерсько-мистецькі заходи влилися у загальний комунікативний процес для підвищення інтересу різних країн до сучасних проблем України. Також можна констатувати факт, що вони стали своєрідним культурним десантом в різних країнах світу з метою ознайомлення світової спільноти з культурою України.

Разом з тим, нажаль, мають місце «кейси», які підсилюють ефект пропагандистського образу України на міжнародній арені, При чому в умовах загальної стагнації світової економіки і невизначеності, ефект від однієї скандальної справи набагато більший, аніж від 2-3-ох культурно-мистецьких подій чи урочистих заходів. Серед негативних кейсів, які створюють негативний

вплив на сферу міжнародних комунікацій України останніх воєнних років слід відзначити корупційний скандал і Міноборони України невірним підрахунком яєць, корупційний скандал сім'ї Гриневичів, справа голови Хмельницької МСЕК Крупи Т.В., справи інвалідності прокурорів, справа 13-ти автомобілів Rolli-Roусe, зростання обсягів споживання ексклюзивних товарів в ряді Європейських країн внаслідок перебування певної кількості українських біженців з підвищеним рівнем добробуту та багато інших. Саме періодичність виникнення таких прецедентів й сприяють поширенню гасел щодо доцільності, а то й припинення міжнародної підтримки нашої країни в умовах війни. Масштаби цих процесів хоча й не є катастрофічними, але однозначно загрозливими, про що свідчать результати виборів в низці європейських країн, зростання рейтингів підтримки політичних сил з лівими або ультраправими поглядами, а також політиків-ізолюціоністів (вибори в Польщі, Словаччині, Угорщині, вагомий вплив антиукраїнських поглядів в республіканській партії США і т.п.).

Так згідно опитування GlobeScan майже сім із десяти людей у світі вважають, що їхні уряди повинні підтримувати Україну, яка захищається від російської агресії. Опитування проводилося в 30 країнах у липні та серпні 2023 року. У ньому взяли участь майже 30 тисяч осіб. Результати показують, що в середньому 29% респондентів у цих країнах «повністю згодні» з тим, що їхній уряд має підтримувати Україну в протистоянні російській агресії, а ще 40% респондентів «певною мірою згодні» з цим. Лише 11% «категорично не згодні» і 20% «скоріше не згодні» (рис. 1).

Рис. 1. Рівень солідарності населення з політикою підтримки України [2]

Настороджуючими тенденціями, що цілісності суспільств у необхідності підтримки України відзначилися дослідження в ключових країнах-партнерах США, Німеччині, Великій Британії та Польщі.

На початку повномасштабного вторгнення близько 70-80% американців беззаперечно підтримували допомогу українцям. Однак до жовтня 2023 року ця цифра трохи впала до 63%. Водночас 53% американців вважають допомогу Україні виправданою, а 45% – навпаки. Найбільше підтримка України впала серед виборців Республіканської партії – на 18% (з 50% у липні 2022 року до 68%

у липні 2022 року), але лише на 2% серед виборців Демократичної партії (із 77% у липні 2022 року – 79%) [3].

На початку 2023 року німецьке суспільство майже порівну розділилося в питанні постачання зброї в Україну. Наприклад, у січні 2023 року передачу танків підтримали 46% німців, проти – 43%. Пізніше російська пропаганда стверджувала, що аж 94 відсотки німців виступають проти допомоги Україні. Але це маніпуляція – ми говоримо лише про опитування серед виборців проросійської ультраправої «Альтернативи для Німеччини», а не серед усіх німців. Німці ще більш критично ставляться до передачі ракет Taurus – у серпні 2023 року 52% громадськості виступали проти, а підтримали лише 36%. Більшість німців, як і американців, розуміли, що війна буде довгою. Лише 15% вважають, що ситуація закінчиться до 2025 року, тоді як 70% переконані, що ні [4].

У лютому 2023 року 81% британців однозначно хотіли перемоги України. Це при тому, що лише 44% вважають війну в Україні гострою проблемою для їхньої країни. 52% британців переконані, що країни Заходу зробили недостатньо для перемоги в Україні, але водночас лише 28% хочуть, щоб Великобританія збільшила свою підтримку. Згідно з численними соціологічними опитуваннями в серпні 2023 року, 53-69% британців так чи інакше підтримують постачання Україні коштів і зброї в разі необхідності. Ще 33% підтримали мирні переговори, і лише 6% вважали, що Великобританія взагалі не повинна брати участь у війні [4].

Що стосується Польщі, то у перші місяці з початку великої війни поляки майже беззаперечно підтримували Україну. Головний показник у цьому питанні — ставлення до українських біженців. У березні 2022 року лише 16% опитаних поляків негативно ставилися до біженців. Але в опитуванні в кінці 2023 року цей показник склав вже 22%. Ще 38% респондентів сказали, що ставляться до українців нейтрально. Цікаво, що 22% також сказали про побоювання, що біженці займуть їхні робочі місця. Саме тому негативніше до українців ставиться молодь до 35 років. Частка поляків, які, безсумнівно, підтримують Україну і вважають, що Польща повинна зробити все можливе, щоб допомогти у війні, становить 28%. 55% поляків переконані, що країна багато зробила для України. Так само лише 28% молодих поляків віком до 35 років підтримують передачу зброї, тоді як 60% підтримують лише гуманітарну допомогу [4].

Такі спадні тенденції суспільної думки, щодо в необхідності підтримки України в її країнах-партнерах слід нейтралізувати шляхом якісної міжкультурної комунікації, яка б опиралася на висвітлення дієвості державних інституцій в сфері подолання вищевказаних негативних кейсів. І одним із найбільш ефективних механізмів нейтралізації цих кейсів може виступити якісний дієвий фіскально-бюджетний механізм, який спрямовувався б на регулювання споживання розкішних товарів у контексті військових потреб та відновлення, а також мінімізував би корупційні ризики, оскільки забезпечувався б глобальними інформаційно-комунікаційними системами. Встановлення податку на володіння чи споживання дорожочінних і високовартісних товарів

може бути ефективним інструментом міжкультурної комунікації, а міжнародна співпраця щодо обліку об'єктів оподаткування (предметів і їх власників) викликатиме інтерес іноземних ЗМІ щодо висвітлення інституційної спроможності держави Україна в міжнародному інформаційному полі. З іншої сторони, фіскальна активність, може стимулювати обмеження споживчих витрат на предмети розкоші та сприяти перерозподілу ресурсів на підтримку військових потреб та повоєнного відновлення. Такий підхід також може допомогти зменшити соціальну нерівність та сприяти більш справедливому розподілу ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2011. № 45. С. 128-140.
2. GlobeScan. Офіційний сайт. URL: <https://globescan.com/2023/10/18/seven-in-ten-people-want-their-governments-to-support-ukraine/> (дата звернення: 01.01.2025).
3. THE CHICAGO COUNCIL ON GLOBAL AFFAIRS. American Public Support for Assistance to Ukraine Has Waned, But Still Considerable URL: <https://globalaffairs.org/sites/default/files/2024-04/2023%20CCS%20Ukraine%20Brief%20FINAL.pdf> (дата звернення: 01.01.2025).
4. EUROPEAN COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. Wars and elections: How European leaders can maintain public support for Ukraine URL: <https://ecfr.eu/publication/wars-and-elections-how-european-leaders-can-maintain-public-support-for-ukraine/> (дата звернення: 01.01.2025).

ШУКУРОВ А.,

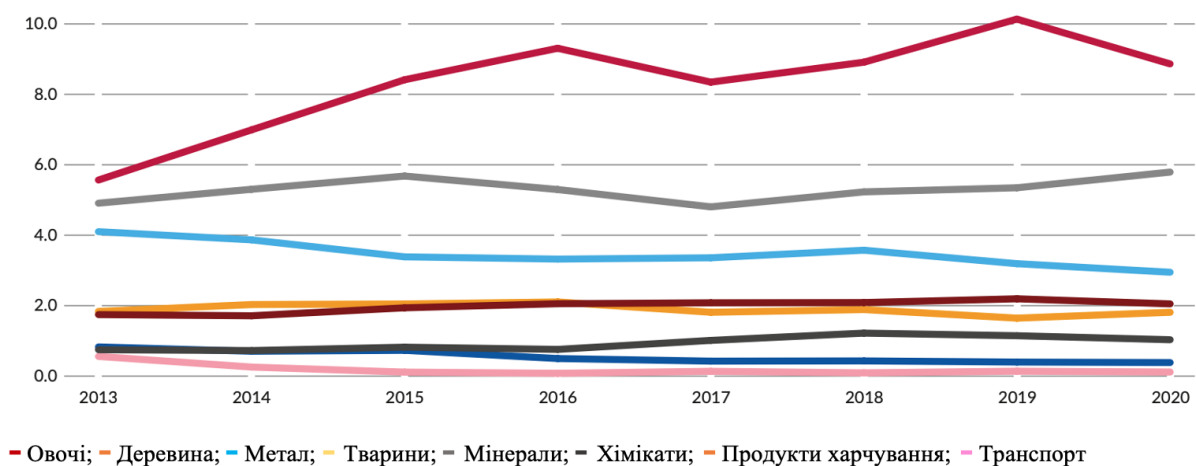
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ НА МІЖНАРОДНИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ

Для успішної повоєнної відбудови та отримання переваг від інтеграції до ЄС, а також для відповідності Копенгагенським критеріям Україна повинна мати конкурентоспроможну на міжнародному рівні економіку, яка може впоратися з конкуренцією з ЄС та на глобальних ринках. Центральною частиною сучасної глобальної конкурентоспроможності є успішна інтеграція в глобальні ланцюги створення вартості, що сприяє передачі технологій та функціональній модернізації, що є основними завданнями реконструкції та інтеграції до ЄС. Протягом аналізованого періоду Україна мала спеціалізацію на сировинних товарах (зокрема на овочах і мінералах) і проміжних товарах. Таким чином відбувався внесок у глобальні ланцюжки створення вартості на ранніх і середніх

етапах, без спеціалізації на постачанні кінцевої продукції споживачам або виробникам. Очікується, що повоєнна реконструкція в поєднанні з процесом вступу до ЄС сприятиме подальшій інтеграції України в глобальні ланцюжки доданої вартості та передачі технологій, таким чином переміщуючи український експорт вниз за ланцюжком доданої вартості. Що стосується агрегованих категорій продуктів, то Україна є конкурентоспроможною у всьому світі в овочах, продуктах харчування, металах, мінералах і виробках з деревини (рис.1).

Рис. 1. Відносні конкурентні переваги України за категоріями товарів

Що стосується окремих товарів, то Україна має найвищий показник RCA в соняшниковій олії. Інші продукти з найвищими RCA включають зернові та олійні культури, мед, чорні метали, кілька важливих мінералів (наприклад, титан і ніобій) і вироби з деревини. У 2021 році український експорт продемонстрував світову конкурентоспроможність у 211 із 1125 позицій товарної класифікації. Крім продовольчих товарів, металів і мінералів, про які йшлося вище, це також включало залізничне і трамвайне обладнання та запасні частини; турбореактивні та газові турбіни; пускове обладнання літаків; електричні ізолятори; і комплекти проводів запалювання.

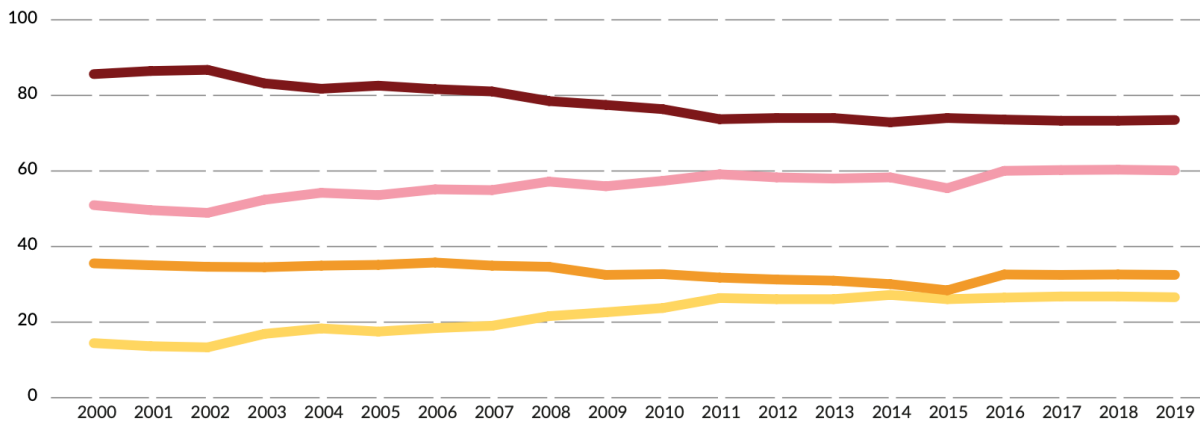
У 2021 році головна експортна спеціалізація України на ринку ЄС суттєво не відрізнялася від глобальної спеціалізації країни. Продукти з найвищим RCA на ринку ЄС включали рослинні олії (соняшникова олія, соєва олія); напівфабрикати з чорних металів; зернові та олійні культури; мед; мінеральні продукти, в тому числі критичні (глини, залізні руди, титанові руди); деякі вироби з дерева. Україна була конкурентоспроможною ($RCA > 1$) у 198 із 1033 позицій товарної класифікації, що становило 88% українського експорту до ЄС у 2021 році. Повномасштабна війна, що почалася в лютому 2022 року, вплинула на рейтинг України в RCA, але не так сильно, як очікувалося спочатку. Загалом за 2022 рік Україна зберегла глобальну конкурентоспроможність у 199 із 1102 позицій товарної класифікації для світового експорту, водночас вона залишилася конкурентоспроможною у 179 із 1038 позицій товарної класифікації для експорту на ринок ЄС. Більше того, перелік продуктів, що входять до топових RCA, майже не змінився.

За даними Обсерваторії економічної складності (ОЕС), Україна посідає 44-е місце серед 131 країни за Індексом економічної складності (торгівля), який розраховується на основі РСА країн. Цей рейтинг дуже близький до позиції Туреччини (42-е), хоча й відстає від Румунії (26-е) та Польщі (28-е). Важливо, що складність експорту України знизилася між 2013 та 2021 роками, що відображено в падінні в рейтингу, з 38-го по 44-е місця. Зміни в першу чергу можна пояснити втратою промислових активів і технологічного експорту до Росії після того, як остання окупувала Крим і частину Донбасу в 2014 році. Експорт залізничних вагонів і локомотивів, які були орієнтовані майже виключно на російський ринок як частину пострадянської спадщини, практично припинився. У той же час різко скоротився експорт газових турбін, ще одного успадкованого продукту.

Підсумовуючи, наразі основні конкурентні переваги України зосереджені в сільськогосподарській продукції, мінеральних продуктах і металах. Ці продукти дуже чутливі до заходів захисту торгівлі, в тому числі в ЄС, як яскраво продемонстрували триваючі заборони на деякі українські сільськогосподарські продукти в Польщі, Угорщині та Словаччині.

Незважаючи на те, що сильна конкурентна перевага України в сільському господарстві залишається вирішальною для глобальної продовольчої безпеки – і може навіть підняти розширений ЄС до ролі нового глобального постачальника продовольства – приєднання країни до ЄС вимагатиме від неї відновлення, зміцнення та/або розширення своєї конкурентоспроможності в технологічно передових секторах, особливо беручи до уваги, що Україна все ще має високий рівень економічної складності та є конкурентоспроможною в технологічно передових продуктах, починаючи від турбін і залізничного обладнання до яхт. Таким чином, реальні та потенційні технологічні можливості України повинні бути одними з найважливіших пріоритетів для реконструкції, щоб гарантувати, що країна зможе ефективно протистояти конкурентному тиску спільного ринку та досягти успіху в згуртуванні.

Інтеграція України в глобальні ланцюжки створення вартості (GVC) вважається центральною частиною її зусиль щодо успішної реконструкції економіки та підготовки до вступу в ЄС. Ці зусилля не тільки дозволять Україні стабілізувати свої торгові потоки та сприятимуть передачі технологій, але й допоможуть пом'якшити протекціоністські настрої щодо України та її вступу до ЄС. У період з 2000 по 2019 рік інтеграція в ланцюги створення вартості в Україні зросла на дев'ять процентних пунктів до 60 відсотків (рис. 2.).

- Внутрішня додана вартість (DVA);   ■ Непрямий експорт із доданою вартістю (DVX);
- Іноземна додана вартість (FVA);   ■ Індикатор інтеграції глобального ланцюжка вартості (GVA).

Рис. 2. Зростання інтеграції ланцюжка створення вартості в Україні

Примітно, що збільшення в основному відбулося до 2012 року, і з того часу інтеграція України в GVC, схоже, зупинилася. Це можна розглядати як показник того, що Україна має великий потенціал для подальшої інтеграції в глобальні ланцюжки поставок. Таким чином, сфери відносної сили та потенціалу України, як зазначено вище, вказують на те, на чому необхідно зосередити політику в післявоєнні роки, щоб максимізувати потенціал післявоєнного відновлення країни.

Список використаних джерел:

1.   Обсерваторія економічної складності. URL: <https://oec.world/en>
2.   Міжнародне енергетичне агентство. URL: <https://www.iea.org/>

СЕКЦІЯ ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

АЛІЛІ Р.А.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Економіка»,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

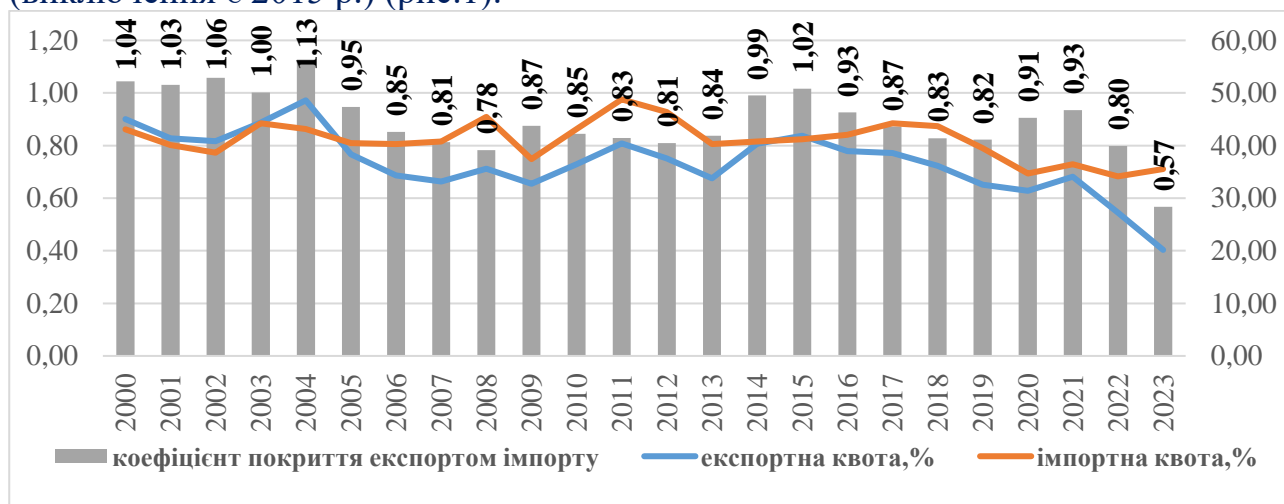
Зовнішня торгівля відіграла ключову роль у забезпеченні економічного зростання України протягом тривалого періоду. У державах із високим рівнем промислового розвитку спостерігається тісний взаємозв'язок між динамікою експорту та зростанням ВВП, що свідчить про залежність економічного розвитку від зовнішньоторговельної діяльності.

Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України свідчить про зростання її обсягів у періоди 2000–2008 рр. та 2017–2021 рр. У той же час, протягом 2009–2015 рр. спостерігалася тенденція до поступового зниження вартості експорту та імпорту. У середньому за період 2000–2023 рр. темпи приросту експорту становили 9,9%, тоді як імпорту – 6,8%. Це свідчить про переважання темпів зростання експорту, що вказує на активний процес інтеграції України у світову економіку та міжнародний поділ праці. Основними чинниками суттєвого скорочення імпорту в зазначені періоди (до 2022 р.) були зниження купівельної спроможності населення, зменшення попиту на високотехнологічний імпорт унаслідок девальвації національної валюти, посилення протекціоністських заходів, а також ескалація військових конфліктів у промислово розвинених регіонах [1].

З початком повномасштабної війни росії проти України, через зупинку діяльності багатьох українських підприємств та бажання як вітчизняних, так і іноземних підприємців мінімізувати ризики для життя та майна, обсяги експортно-імпортних операцій значно зменшилися. Зовнішня торгівля, яка демонструвала поступове відновлення після пандемії 2020 року, у 2022 році зазнала значного спаду — загальне скорочення склало 29,5% порівняно з 2021 роком. Після зростання показників у 2021 році до рівня майже десятирічної давнини, у 2022 році експорт знизився на 35,17% (на 23 923,5 млн доларів США), а імпорт — на 24,1% (на 17 569,6 млн доларів США).

У 2023 році негативна тенденція в експорті товарів зберіглася — його обсяги зменшилися на 18,34%, склавши 36,04 млрд доларів США. Незважаючи на певне зростання фізичних обсягів експорту, спричинене частковим вирішенням логістичних проблем, викликаних триваючою російською агресією, загальна вартість експорту продовжила скорочуватися. У той же час, обсяги

імпорту в грошовому вираженні зросли на 14,89%, досягнувши 63,527 млрд доларів США, проте фізичні обсяги імпорту впали на 26%. Це свідчить як про підвищення світових цін на основні імпортні товари, так і про зміни в структурі імпорту. У 2023 році за більшістю експортних позицій спостерігалось зниження валютних надходжень для української економіки. При цьому, Україна мала стабільне від'ємне сальдо у торгівлі товарами починаючи з 2005 року (виключення є 2015 р.) (рис.1).

Рис.1. Динаміка експортної та імпоротної квот та коефіцієнта покриття експортом імпорту, 2000-2023 рр.

[розраховано та складено на підставі 2]

Важливою докризовою проблемою зовнішньої торгівлі України є переважання сировинного характеру її експорту.

В експорті, як і раніше, зберігається домінування продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини, частка такої продукції зросла до 62,67 % від загального обсягу експорту. Частка несільськогосподарської продукції в експорті відповідно зменшилася до 37,33 %. В цілому протягом останніх десяти років товарна структура України зазнала значних змін і на сьогодні.

Товарна структура імпорту, яка була сталеною протягом досить тривалого часу, також зазнала значних змін. За результатами 2023 року у структурі імпорту країни майже 54% припадало на продукцію машинобудування, друге місце за питомою вагою займає паливо.

Особливістю географічної структури зовнішньої торгівлі товарами стало поступове збільшення часток експорту та імпорту України до/з Європейського Союзу та відповідно наближення частки товарообігу України, яка припадає на ЄС і становить наразі 53,7 %, до показника деяких країн ЄС (зокрема Польщі – 63,7 %, Болгарії – 63,3 %, Литви – 62,7 %, Естонії – 58,4 % у 2021 р.) у їхній торгівлі всередині ЄС [3].

Найбільше до України імпортували товарів: Китай — 10,4 млрд дол; Польща — 6,6 млрд дол; Німеччина — 4,9 млрд дол. Сумарно на ці три країни припадає майже 35% українського імпорту. Експортувала Україна найбільше до: Польщі — на 4,7 млрд дол; Румунії — на 3,7 млрд дол; Китаю — на 2,4 млрд дол., що сумарно склало майже 30% експорту країни.

У 2023 році питома вага торгівлі товарами з ЄС склала 56,0 % від загального обсягу торгівлі України. В свою чергу, Україна є 17 за значущістю торговельним партнером для ЄС, при цьому, наша країна входить в трійку постачальників аграрної продукції (товари груп 1-24) на ринок ЄС.

Сучасні соціально-економічні виклики як на національному, так і на міжнародному рівнях суттєво ускладнили розвиток зовнішньої торгівлі. Війна в Україні значно порушила господарську діяльність багатьох підприємств, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, та спричинила зміни у глобальній структурі виробництва й споживання товарів і послуг. Українські компанії зіткнулися з серйозними обмеженнями, зумовленими втратою майна та виробничих потужностей у регіонах активних бойових дій, невизначеністю економічної ситуації та зниженням купівельної спроможності населення. Додатковим фактором стало значне скорочення чисельності населення, що призвело до падіння внутрішнього попиту. Як наслідок, обсяги експорту та імпорту товарів і послуг істотно знизилися.

Переважаюча аграрної продукції в експортній структурі України сприяло пом'якшенню економічного спаду у 2020 році та забезпечило поступове відновлення зовнішньоторговельної діяльності. Однак втрата територій та сільськогосподарських підприємств створила нові виклики для української економіки. Незважаючи на це, глобальна залежність від української аграрної продукції дозволяє прогнозувати поступове відновлення обсягів експорту як у фізичному, так і у вартісному вираженні.

Важливим напрямом для відновлення зовнішньої торгівлі є поглиблення співпраці з країнами Європи, активізація інтеграційних процесів щодо вступу до Європейського Союзу та розширення економічної присутності України на ринках Африки. Основними завданнями у межах цієї стратегії залишаються підтримка глобальної продовольчої безпеки та розвиток аграрного виробництва в Україні, навіть попри значні руйнування сільськогосподарської інфраструктури та триваючі бойові дії у регіонах із високим експортним потенціалом.

Список використаних джерел:

1. П'янова О.В., Ралко О.С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. Журнал «Економіка і суспільство». Випуск №5. 2016. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/11.pdf
2. Офіційний сайт Unctad. URL: <https://unctad.org/topic/investment/worldinvestment-report>
3. Динаміка й тенденції зовнішньої торгівлі України за підсумками 7 місяців 2022 р. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/dynamika-y-tendentsiyi-zovnishnoyi-torhivli-ukrayiny-za>

БЕЗЗУБЧЕНКО О.А.,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та
міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет
ДМИТРИЄВ В.Є.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІКТ-СЕКТОРУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Інформаційно-комунікаційні технології є однією з ключових сфер, що впливає на економічний розвиток, цифрову трансформацію та конкурентоспроможність країни. Незважаючи на певні досягнення в цій галузі, ІКТ сектор України стикається з низкою проблем, які стримують його подальший розвиток та ефективність.

Політична ситуація в Україні створює додаткові виклики для розвитку ІКТ-індустрії. Крім того, війна значно вплинула на економічну ситуацію в країні, що відбилося на інвестиціях у сектор, стабільності компаній та мобільності кадрів.

Суттєвою проблемою залишаються кібератаки. Росія почала здійснювати кібератаки проти України незабаром після анексії Криму в 2014 році. Росія збільшила кількість своїх цілей у 2022 році, включаючи постачальників енергетичних і телекомунікаційних послуг і урядові веб-сайти. Звіт Microsoft показав, що російські кібератаки часто відбуваються в поєднанні з ракетними або наземними атаками [1].

Після початку повномасштабної війни серед перших прикладів кібервійни були: атака на системи зв'язку газети «Kyiv Post» та супутникову мережу «KA-SAT» за годину до вторгнення (24 лютого), атака IssacWiper на урядові вебсайти (25 лютого), кібератака на пункт прикордонного контролю з метою перешкоджання виїзду біженців до Румунії (25 лютого) та атаки на цифрову інфраструктуру України, що призвело до блокування доступу до фінансових послуг та енергетичних ресурсів (28 лютого) [2].

«Київстар», який нараховує 24,3 мільйона абонентів мобільного зв'язку, а також понад 1,1 мільйона абонентів домашнього Інтернету, зазнав кібератаки 12 грудня 2023 року. Атака значно пошкодила інфраструктуру Київстару, був обмежений доступ, працівники не могли цьому протидіяти на віртуальному рівні, тому вони фізично відключили Київстар, щоб обмежити доступ ворога. Це також порушило роботу систем оповіщення про повітряний наліт у деяких районах Києва. Хакери стверджують, що знищили понад 10 000 комп'ютерів і 4 000 серверів, включаючи хмарні системи зберігання та резервного копіювання. [3-4] Керівник департаменту кібербезпеки СБУ Ілля Вітюк повідомив, що протягом 2022-2023 року СБУ зафіксувала понад 9000 російських кібератак.

Однією з основних причин низьких позицій України є недостатній розвиток інформаційно-технологічної інфраструктури. За даним показником Україна значно відстає від інших держав, адже відсутність рівномірного поширення мережі Інтернет, відповідно й недостатнє використання населенням сучасних технологій зв'язку, уповільнює процес «цифровізації» держави. Жителі сільської місцевості не завжди мають змогу долучитись до інтернет-мережі, а ті, кому вдалося це зробити, часто мають справу із технічними неполадками. Насправді, у сучасному світі це доволі значима проблема, адже недоступність цифрових технологій для навчального процесу у селах та маленьких містах сприяє продовженню використання застарілих методик навчання, чим погіршує підготовку учнів до майбутньої освіти у ВНЗ. Це стосується й облаштування робочих місць жителів села, які також не завжди йдуть у ногу з цифровим прогресом через обмеженість доступу до мережі чи навіть просто недостатню поінформованість про новітні технології [5].

Також бракує стандартів і правил застосування технологій штучного інтелекту, особливо щодо етичних питань, міркувань ризику тощо. Компанії також можуть зіткнутися з труднощами при впровадженні цифрових аналогів, оскільки поточні норми та стандарти можуть бути несумісними з новими технології або потребують адаптації. Лише третина респондентів ІТ-компаній та учасників Українського кластерного альянсу має формалізовану політику чи стратегію розвитку цифрових інновацій у виробництві, а ще третина перебуває в процесі її розробки. Відсутність фінансів для реалізації проектів – проекти зазвичай вимагають значних фінансових витрат та наявності відповідної матеріально-технічної бази, якої у бізнесу часто немає [6].

За даними журналу Outsourcing Journal, у 2021 році Україна стала лідером з ІТ-аутсорсингу в Центральній і Східній Європі та увійшла до топ-20 країн у регіоні ЄБСА з офшорної ІТ-розробки. Окрім аутсорсингових послуг, Україна також відома своїми офшорними послугами з відкриття R&D-центрів. Хоча багато країн зацікавлені в цих послугах, основними клієнтами залишаються компанії зі США та Західної Європи. Основні фактори, що приваблюють іноземні компанії на український ІТ-ринок, включають:

- велику кількість талановитих фахівців (сотні тисяч працівників ІКТ-сектору та більше 2000 продуктових і сервісних компаній).

- вигідне географічне розташування (сприятливий часовий пояс для більшості країн-лідерів полегшує комунікацію та співпрацю іноземних клієнтів з українськими компаніями).

- низькі податки (спрощений режим оподаткування для ФОП у розмірі 5% податку на прибуток)

- високу якість роботи та низькі заробітні плати (українські ІТ-компанії пропонують високоякісні послуги за нижчою ціною порівняно з колегами із західних країн, що робить їх привабливими для іноземних клієнтів, які хочуть заощадити на витратах. Тим самим українські ІТ-підприємства є досить конкурентоспроможними на міжнародній арені).

-культурну близькість та знання англійської мови (більше 50% працівників IT-сектору мають знання англійської на рівні Upper-Intermediate або вище). [7]

Грантові програми ЄС та України можуть зіграти позитивну роль у сприянні цифровізації підприємств. На стратегічному рівні український уряд активно підтримує цей процес. Наприклад, Міністерство цифрової трансформації України у співпраці з європейськими партнерами, зокрема GIZ та Європейською Комісією, системно розвиває національну мережу Європейських цифрових інноваційних хабів (EDIH) за європейською моделлю. Учасники цієї мережі зобов'язуються надавати послуги малим і середнім підприємствам, щоб підтримати їхні зусилля з цифровізації [6].

Важка політична ситуація у світі та військові дії у Ізраїлі та Україні призвели до стрімкого розвитку military-tech. Країни все більше звертають увагу на штучний інтелект та інші сучасні технології для інтеграції в армійські структури. Military-tech зародився в Україні у 2014 році та поступово розвивалася. 2022 рік змусив Україну пришвидшити та збільшити обсяги у військовій сфері.

«Зараз military-tech в Україні розвивається з великою швидкістю. Проекти, на реалізацію яких раніше відводили 1,5–2 роки, втілюють за 2–3 місяці. У порівнянні із 2014 роком, залежно від сфери, галузь зросла від 3 до 7 разів. Інвестиції та гранти з боку уряду важливі для розвитку стартапів military-tech, однак не менш важливими є волонтерський рух та краудфандинг. Серед пріоритетних напрямів для країни — усе, що потрібно фронту та українським захисникам на полі бою. Від дронів до тактичної медицини та відновлення після поранень», — вважає Олександра Балкова, партнер і керівник портфоліо акселератора Startup Wise Guys. За словами Павла Карташова, директора Українського фонду стартапів, програма підтримки українських military-tech проєктів викликала значний інтерес. За три місяці роботи було подано понад 100 заявок на отримання грантів. Із них 37,3% стосувалися інфраструктурної відбудови, 33,3% — сфери оборони, 15,7% — охорони здоров'я, 9,8% — освіти, і 3,9% — кібербезпеки. Найбільше заявок надійшло від стартапів з Києва, Харкова, Запоріжжя та Львова [8].

Ініціатива «Залізний полігон», надає можливість безкоштовного тестування розробок на етапі проєктування, дозволяючи виробникам отримувати швидкий зворотний зв'язок для оптимізації своїх рішень. Основна мета проєкту — забезпечити тестування в реальних умовах, що дозволить оцінити ефективність виробів з допомогою військових науково-дослідних інститутів. Це допоможе виробникам зосередитися на створенні необхідних для Збройних сил рішень. В рамках проєкту також надаватиметься професійна експертиза, консультації військових експертів та підтримка під час випробувань, зазначив заступник міністра оборони України Іван Гаврилюк [9-10].

Малі та середні підприємства відіграватимуть ключову роль у відновленні економіки України, забезпечуючи як економічне зростання, так і створення робочих місць. Одним із основних механізмів підтримки МСП стане допомога у виході на онлайн-ринок, що дозволить їм розширити свою присутність в

Інтернеті та звернутися до ширшої міжнародної аудиторії через цифрові платформи. Це сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності та розвитку експорту, що є важливим для відбудови національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Romina, Vandura Janina Staguhn; “Digital Will Drive Ukraine’s Modernization”; CSIS, January 2023.
2. Війна Росії проти України: хронологія кібератак Якуб Пшетачник, Сімона Тарпова Дослідницька служба євродепутатів. Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI\(2022\)733549_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI(2022)733549_XL.pdf)
3. Ukraine's top mobile operator hit by biggest cyberattack of war. Max Hunder, Jonathan Landay and Stefaniia Bern. December 13, 2023 URL: <https://www.reuters.com/technology/cybersecurity/ukraines-biggest-mobile-operator-suffers-massive-hacker-attack-statement-2023-12-12/>
4. Center for strategic & international studies Significant Cyber Incidents URL: <https://www.csis.org/programs/strategic-technologies-program/significant-cyber-incidents> 4. Е. М. Лимонова, «Інвестиційна діяльність тнк в Україні: проблеми і перспективи» Економічний вісник, 2013, №3 – 67-72 с.
5. Танасієнко О.О., Ляшенко П.А. Поширення інформаційно-комунікаційних технологій в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/inf_kom.-08a3f.pdf
6. Analysis of digital technologies in Ukraine: problems and prospects. CEUR-WS 114-131p. Oksana Ya. Yurchyshyn, Oleksandr V. Stepanets, Natalia Ye. Skorobogatova
7. Проблеми та перспективи розвитку ринку ІКТ України в умовах війни [Текст] / А. І. Швець // Економічний вісник Дніпровської політехніки. — 2022. — № 2 (78). — С. 16-22.
8. Military-tech в Україні: аналізуємо стан індустрії, проблеми та перспективи галузі. Оксана Войтко. Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/articles/military-tech-in-ukraine/>
9. Розробників запрошують подавати свої проекти для Сил оборони. Як працюватиме новий Defence Builder Accelerator (UPD). Юлія Сабадишина. Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/news/about-defence-builder-accelerator/>
10. «Залізний полігон»: для виробників озброєння запустили безоплатну послугу з тестування на ранніх етапах проектування. Міністерство оборони України. Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/08/15/zaliznij-poligon-dlya-virobnikiv-ozbroennya-zapustili-bezoplatnu-poslugu-z-testuvannya-na-rannih-etapah-proektuvannya/>

МІТЮШКІНА Х.С.,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри раціонального природокористування
та охорони навколишнього середовища,
Маріупольський державний університет

МІТЮШКІНА З.П.,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Як показує час, сучасність вимагає формування нового соціально-економічного устрою, який має відповідати вимогам часу, а саме усунути всі нерівності, сприяти формуванню та розвитку середнього класу, створити «справедливу» базу доступу до ресурсів, особливо тих, кількість яких обмежена та постійно знижується, та ін. Варто відзначити, що формування нової економічної системи має бути синергетичним ефектом від взаємодії політичної, економічної, національної, соціальної, культурної, етнічної та інших складових. І все-таки неможливо створити один «рецепт» економічного розвитку, застосування якого б дало змогу розвиватися всім без винятку національним економікам [1].

Якщо розглядати економіку України, в якій протягом тривалого часу не сформовано основних напрямів економічного розвитку, варто відзначити, що їх визначення не гарантує стрімкого розвитку економіки. Адже потрібно здійснити ряд ефективних реформ, які б посприяли розвитку визначених перспектив [1].

Сучасна економіка України перебуває в кризовому становищі. Недосконалість нормативно-законодавчої бази, соціально-політична нестабільність, відтік іноземних інвестицій, війна з Росією призвела до поглиблення кризових явищ та дисбалансу основних макроекономічних показників. Одночасно, комплексна взаємодія цих факторів та відсутність належних заходів стабілізації макроекономічного середовища не лише підсилює процес занепаду економіки, а й спричиняє дестабілізацію усіх її процесів. Тому дослідження питань достовірності аналізу макроекономічних показників, їх динаміки, структури, методів розрахунку та факторів, що на них впливають, є актуальними [2].

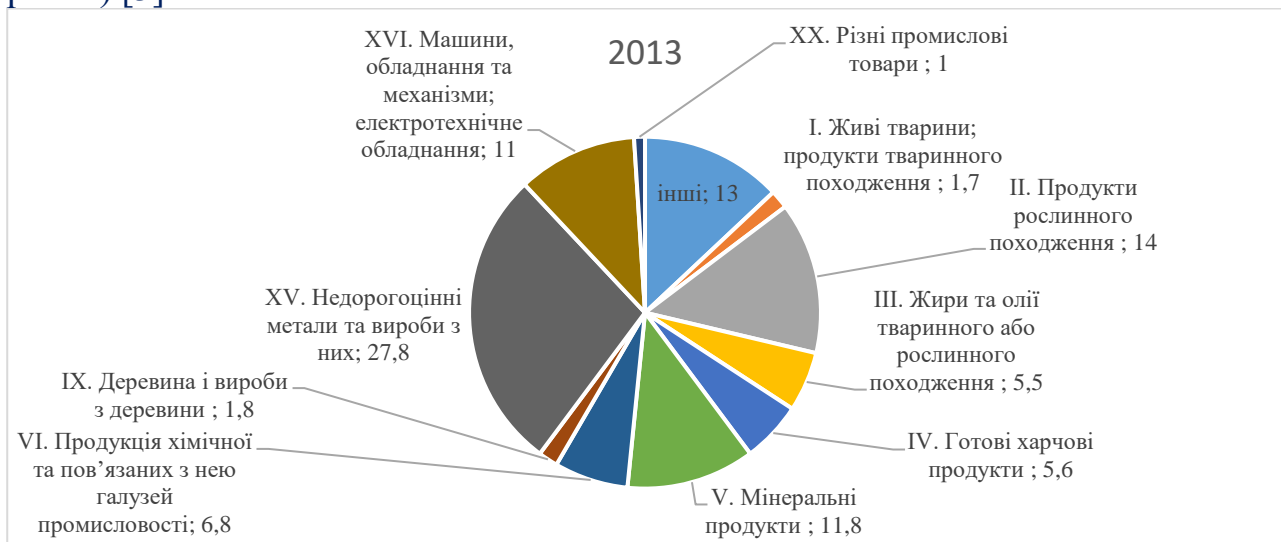
Єдиного шляху виходу з кризи не лише для України немає, але є сукупність заходів, запровадження яких сприятиме вирішенню кризового стану, а саме:

- зацікавленість держави у відродженні національного виробництва шляхом встановлення обмежень на імпорتنі товари та створення умов для ефективного розвитку вітчизняного бізнесу;
- вихід вітчизняних товаровиробників на міжнародні ринки;
- зміна орієнтирів слідування за течіями на світовому ринку;
- переорієнтація цінностей;

- вибір та реалізація пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економічної системи;
- створення ефективної ресурсної бази; – застосування новітніх технічних та інформаційних технологій;
- детінізація економіки та створення зон вільної конкуренції;
- створення духу нації та її культури тощо [1].

Отже, можна виділити фактори, що стримують економічне зростання:

1. Сировинна модель економіки, яка має прояв у виснаженні запасів природних ресурсів; низьких темпах науково-технічного прогресу; схильність до «голландської хвороби». На підтвердження цього фактору було проведено аналіз торгівельної структури експорту України за період 2013 та 2023 років (рис.1 та рис. 2) [3].

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі України у 2013 р., %

Рис. 2. Структура зовнішньої торгівлі України у 2023 р., %

Порівняння структури торгівлі за 10 років виявило суттєві зміни, проте сировинні товари продовжують займати ключові позиції.

2. Низька інвестиційна та інноваційна активність, що проявляється в відставанні НТП від технологічно розвинутих країн; низької конкурентоспроможності вітчизняних виробників; великій кількості імпорту (за 2023 рік обсяг імпорту майже вдвічі перевищував експорт)

3. Демографічна криза, яка характеризується старінням населення та скороченням чисельності, в останні роки також у зв'язку з вимушеною міграцією; браком кваліфікованих трудових ресурсів та диспропорціями на ринку праці.

Отже, посилення економічного зростання України потребує тісної взаємодії державного регулювання та фінансово-економічного механізму, ефективна взаємодія яких має бути направлена на відтворення національного виробничого та наукового потенціалів, розвиток вітчизняного товаровиробника, що призведе до економічного росту і, як наслідок, до створення конкурентної національної економічної системи .

Список використаних джерел:

1. Проблеми та перспективи розвитку економіки України в сучасній світовій економічній системі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/13052/1/Kalicheva.pdf>

2. Сучасні проблеми дослідження макроекономічних показників у контексті розвитку економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/10-2016/168.pdf>

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

УХАНОВА І.О.,

кандидат економічних наук, доцент,
завідуюча кафедрою міжнародних економічних відносин,
Одеський національний економічний університет

ГУРІНА А.Ю.,

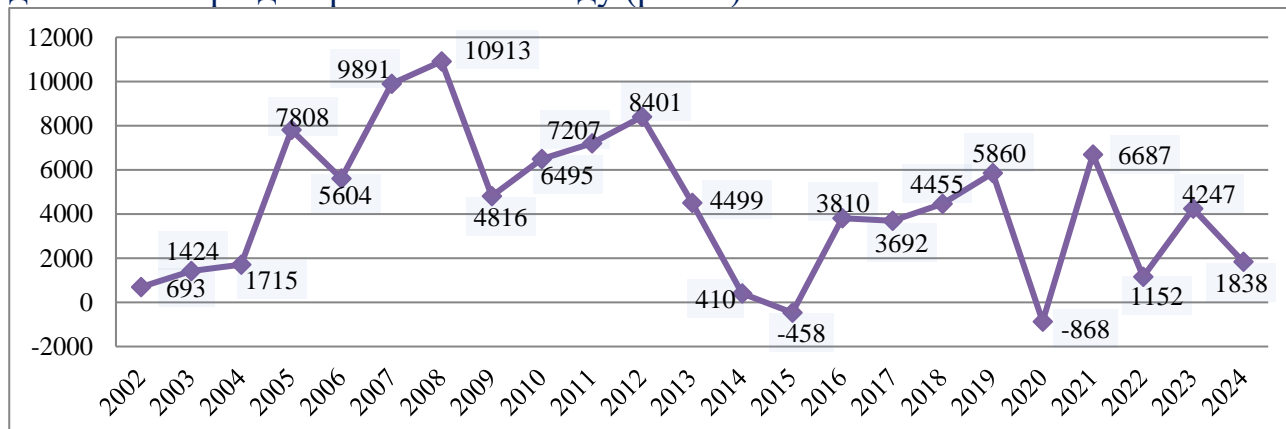
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Одеський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) є пріоритетним напрямом економічної політики України протягом років незалежності, воно дозволяє отримати певні вигоди у вигляді позитивного сальдо платіжного балансу, активізації підприємницької діяльності, модернізації технологій, збільшення експортної діяльності, зменшення імпортозалежності, реалізації інвестиційних

проектів та створенню нових робочих місць, тому зрозуміло, що залучення ПІІ є актуальним для економіки України.

Дослідження динаміки обсягів залучення ПІІ демонструє наявність декількох періодів зростання та спаду (рис. 1).

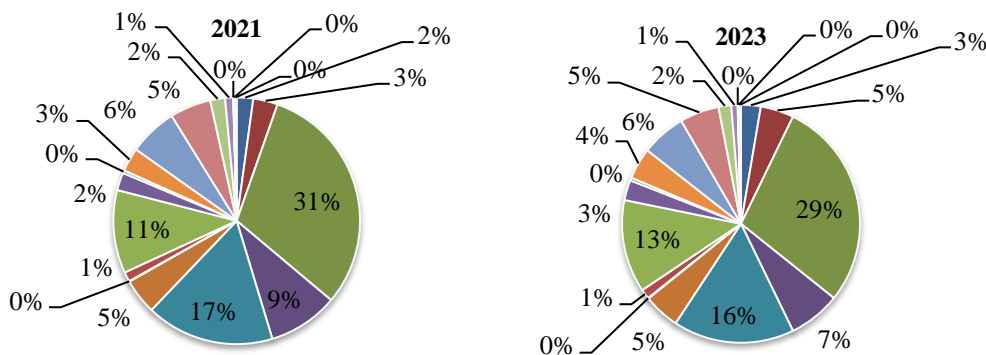

Рис.1. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2024 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено на основі [1]

На рис.1 видно, що різкі спади ПІІ сталися у 2006, 2009, 2015, 2020 та 2022 рр. (наприклад, у порівнянні з попереднім роком, у 2006 році вони скоротились на 2204 млн.дол, у 2009 році - на 6097 млн.). З 2014 р. можна побачити поступове зниження обсягів ПІІ через ворожу агресію РФ на Сході країни. Найбільший відтік ПІІ в економіці України стався у 2020 році у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 (склав 868 млн.дол.), у 2022 році показник скоротився на 5535 млн.дол. і склав 1152 млн.дол. Між тим у 2022 році не стався масовий відтік інвестицій, як це було у 2015 році, що можна пояснити тим, що на початку війни західні країни та міжнародні організації надали Україні фінансову підтримку, що допомогло стабілізувати економіку та підтримати інвестиційний клімат, іноземні інвестори орієнтовані на довгострокові інвестиції, очікується участь іноземного бізнесу в інфраструктурних проєктах, відбудові зруйнованих міст та підприємств, що може стати потужним стимулом для припливу інвестицій.

Розглянемо розподіл ПІІ (залишки за інструментами) залишки за видами економічної діяльності протягом 2021-2023 рр. (рис. 2).

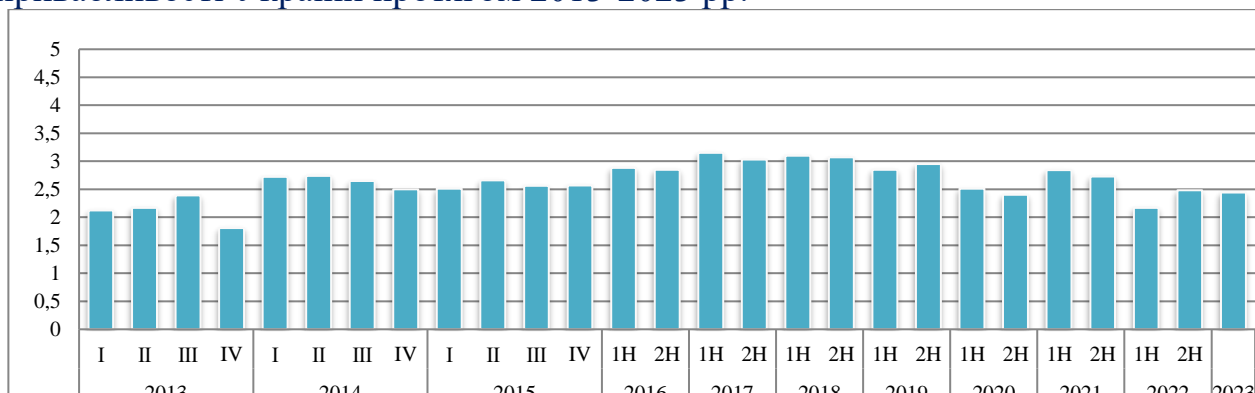

Рис.2. Прямі інвестиції в Україну: залишки за видами економічної діяльності (млн.дол.)

Джерело: складено за [2]

Можемо побачити, що більшість інвестицій спрямовуються у промисловість (29% та 31% відповідно за роками), переробну промисловість (16% та 17%), в оптову та роздрібну торгівлю та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (11% та 13%), в добувну промисловість та розроблення кар'єрів (7% та 9%).

В цілому слід відзначити, що з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, перед регіонами країни постали серйозні виклики, які вплинули на інвестиційний клімат країни в цілому. Знищення інфраструктури, виробничих потужностей, порушення логістичних маршрутів, зниження економічної активності та відсутність безпеки стали новими викликами для інвесторів. Кожна область відчула наслідки війни по-різному. Донецька, Луганська, Херсонська та Запорізька область – є регіонами, де ведуться активні бойові дії, тому наразі не розглядаються інвесторами, центральні та західні області зберегли інтерес з боку інвесторів. В цілому інвестиційна привабливість України залежить від таких чинників, як економічна стабільність, стан інфраструктури, природні ресурси та безпека. На Рис. 3. продемонстровано динаміку індексу інвестиційної привабливості України протягом 2013-2023 рр.

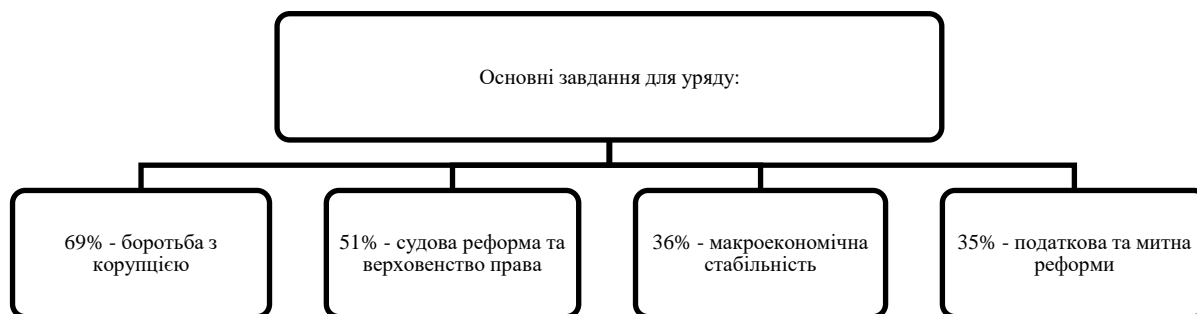
Рис.3. Динаміка індексу інвестиційної привабливості (ІІІ) протягом 2013-2023 рр.

Джерело: складено за [3]

Можемо сказати, що найнижчим показник ІІІ був зафіксований у ІV кварталі 2013 року – 1,81%. Основна причина зниження - це політична нестабільність на фоні відмови підписати Угоду про асоціацією з ЄС, що призвело до Євромайдану. У 2014 році показники коливались у межах 2,72-2,5%, відбулось незначне зниження під кінець року через зміну влади та анексію Криму і частини Донбасу. У 2015 році у другому кварталі було зафіксовано найбільший показник ІІІ – 2,66% через те, що уряд почав запроваджувати низку реформ (антикорупційні заходи, реформа державного управління і т.д.), що позитивно вплинуло на інвестиційний клімат країни. У 2016-2017 рр. ІІІ досяг максимуму. У першому півріччі 2016 року він дорівнював 2,88%, а у другому 2,85%, у 2017 році показники дорівнювали 3,15% і 3,03%. Основними причинами зростання є: відновлення співпраці з МВФ, реформа судової системи та покращення бізнес-середовища в країні. У 2022 році у першому півріччі індекс дорівнював 2,17%, а у другому 2,48%, що сталось через повномасштабне

вторгнення. У 2023 році ІП дорівнював 2,44% та залишається відносно стабільним.

Попри складні умови, питання залучення іноземних інвестицій є стратегічно важливим у контексті повоєнного відновлення України. За даними Світового Банку, протягом наступних десяти років Україні необхідно 486 млрд.дол. на відбудову [4]. Реалізація інвестиційних проєктів залежить не тільки від фінансової допомоги, а й від інвестиційного клімату, покращення якого є критично необхідною умовою для залучення іноземного капіталу у відбудову України. Покращення інвестиційного клімату передбачає створення прозорих умов для інвестування, захист прав іноземних інвесторів та впровадження реформ для зменшення корупції. Оцінка динаміки змін інвестиційного клімату дозволяє виявити основні проблеми, слабкі місця та вчасно їх подолати. За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації, опитувані респонденти окреслили основні завдання для уряду у покращенні інвестиційного клімату України у 2025 році (рис. 4). До основних завдань належать: боротьба з корупцією (69%), судова реформа та верховенство права (51%), макроекономічна стабільність (36%) та податкова та митна реформа (35%).

Рис.4. Основні завдання для уряду для покращення інвестиційного клімату країни

Джерело: складено за: [5]

У сучасних умовах економічного розвитку економіки України, особливо в умовах воєнного стану, залучення інвестицій є ключовим фактором зміцнення національної економіки. Проте, існуюча законодавча база створює чимало перешкод для реалізації масштабних інвестиційних проєктів. Тому Верховна рада України у серпні 2023 року внесла деякі зміни до закону «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» [6]. Основними нововведеннями є: підвищено вимоги до звітності про виконання проєкту; запроваджено механізм укладання договору із державою; спрощення процедури отримання ліцензій та дозволів; звільнення від сплати ПДВ на імпорт обладнання; збільшення робочих місць; зменшення значних інвестицій з 20 млн.дол до 12 млн.євро. Інвестиційна діяльність вимагає чіткого планування та ефективного страхування ризиків. Саме тому уряд України вніс декілька змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій від військової агресії. Згідно цього Закону,

Експортно-кредитне Агентство (ЕКА) є страховиком із спеціальним статусом, яке отримало право страхувати та перестраховувати воєнно-політичні ризики [7].

Покращення інвестиційного клімату держави неможливе без покращення інвестиційного клімату її регіонів. Відсутність ефективної інвестиційної політики у регіонах викликає диспропорції в економіці країни. Особливо варто приділяти уваги проектам у сфері промисловості та виробництва товарів народного споживання, які мають найбільше значення для економіки, зменшуючи залежність від імпорту. Іноземні інвестиції дають можливість створення конкурентоспроможної продукції без нарощування боргових зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 28.11.2024)
2. Національний Банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 28.11.2024)
3. Індекс інвестиційної привабливості України 2023. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/> (дата звернення 01.12.2024)
4. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення 01.12.2024)
5. Європейська Бізнес Асоціація. Прогнози бізнесу 2025. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/Business-Forecast-2025-UKR-3.pdf> (дата звернення 01.12.2024)
6. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3311-IX від 09.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення 01.12.2024)
7. Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3497-IX від 22.11.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення 01.12.2024)

ДОБРОВОЛЬСЬКА С.В.,
старший викладач кафедри раціонального природокористування
та охорони навколишнього середовища,
Маріупольський державний університет
вчитель географії,
КЗ «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів №47
Маріупольської міської ради Донецької області»

МАРКЕТИНГ ВОЄННОГО ЧАСУ: ЯК ЗМІНИЛАСЯ ПОВЕДІНКА СПОЖИВАЧІВ

На початку повномасштабної війни ані бренди, ані споживачі не були готові до навали страху, невизначеності та хаосу, що спіткали Україну. Не дивно, що традиційні підходи до маркетингу та реклами втратили свій сенс, а більшість брендів фактично стали безпорадними [1].

Через декілька місяців війни бренди почали поступово «розморозуватися», але не розуміючи докорінної важливості поточного моменту у житті суспільства вирішили обмежитися стандартними прийомами. І це не спрацювало. Психологічне навантаження, безробіття, втрата ринків збуту, а то й бізнесу, змінили акценти в діяльності компаній та маркетингових комунікацій.

Майже половина підприємств припинила свою діяльність, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу склали 83 млрд у.о. Приблизно 10 мільйонів українців, тобто майже 25% населення, залишили свої домівки, причому 8 мільйонів з них виїхали за кордон. Рівень безробіття перевищив 30%, а заробітна плата впала на 58%. Загалом, за оцінками Міністерства економіки України, падіння ВВП у 2022 році становило 30,4%. Тож не дивно, що війна суттєво вплинула на плани українського малого та середнього бізнесу: 77% респондентів зазначили, що війна дуже сильно вплинула на їхні плани. Лише 3% українських підприємств стверджують, що війна не вплинула на їхні плани взагалі [2]. Відбулися зміни в структурі споживання українців, які перетинаються із глобальними світовими: зростає популярність e-commerce (54% українців мали досвід онлайн-покупок) а все більше людей віддає перевагу безготівковим транзакціям (42% українців регулярно сплачують покупки безконтактно). Це є основою для розвитку інтернет торгівлі та широкого використання цифрового маркетингу. Для задоволення своїх потреб: 22% користувачів шукають інформацію про бренди або товари у YouTube та Instagram ; 25% споживачів здійснювали покупки через Instagram (основні категорії - одяг та взуття); 27% користувачів слідкують за брендом в Instagram.

Щодо настроїв українських споживачів, то, 62% відмовляються від довгострокових життєвих планів, а 54% споживачів відмовляють собі у покупці певних товарів задля економії [3]. Довіра до реклами в інтернеті серед українців не дуже висока - їй вірять 16% користувачів, що майже відповідає рівню довіри до телебачення. Водночас, 57% українців сприймають будь-яку комунікацію брендів лише як рекламу [3]. Щоб не лише втримати свою аудиторію у складні

часи, а ще й здобути прихильність нових споживачів, брендам необхідно дуже обережно поводитися в інфопросторі та змінити підхід на користь відповідального маркетингу. Зокрема, варто відмовитися від стратегії замовчування та уникнення суспільних тем, що «не стосуються» бренду; не паразитувати на війні; бути обережними з декоративними прийомами, які мають відношення до української символіки;

виконувати те, що компанія обіцяє у своєму ключовому комунікаційному повідомленні;

не демонструвати бажання отримувати максимум прибутку від продажу товару чи послуги;

максимально використовувати інструменти маркетингу, які допоможуть людям оптимізувати свій спосіб життя в умовах воєнного стану та тотальної невизначеності (наприклад мобільний оператор «Київстар» додав більше гігабайтів до пакетів, які мають можливість користування закордоном, щоб залишити старих клієнтів та підтримати українських мігрантів).

Загалом воєнна комунікація має адаптуватися до поточних умов. Повномасштабна війна змінила життя кожної людини й разом з цим її ставлення до брендів та споживацьку поведінку. При побудові маркетингової стратегії компанії мають зважати на ці зміни й створювати перш за все людяну, щирі та відповідальну комунікацію, в якій на першому місці завжди стоятимуть загальнолюдські цінності [1].

Список використаних джерел:

1. К. Крючко. Маркетинг воєнного часу: як змінилася поведінка споживачів під час

війни? Чи потрібний бренд у воєнний час? Як має змінитися підхід до маркетингу? URL:

<https://cases.media/article/marketing-voyennogo-chasu-doslidzhennya-havas-village-ukraine>

2. Всупереч обставинам: Як український бізнес процвітає під час війни. URL:

<https://www1.payoneer.com/ua/resources/defying-the-odds-how-ukrainian-businesses-thrive-during-war/>.

3. А. Кузнецова. Маркетинг в Україні під час повномасштабної війни: Кирило Єшов про потреби і очікування споживачів, а також про нові виклики для брендів. URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/marketing-v-ukrayini-pid-chas-povnomasshtabnoyi-vijni-kirilo-yezhev-pro-potrebi-i->

**Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-
правовий простір:
Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції,
13 грудня 2024 р., м.Київ,
Маріупольський державний університет**